TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Sotsiaalteaduste valdkond
Avaliku õiguse osakond

Henrik Mägi

Mittetunnustamispoliitika Krimmis ja mujal - kas efektiivne meetod rahvusvahelise õiguse rikkumisele vastu astumiseks?

Magistritöö

Juhendaja: PhD Lauri Mälksoo

Tartu
2019

Sisukord

Sissejuhatus **3**

1. Mittetunnustamispoliitika **7**

1.1. Roll rahvusvahelises õiguses 7

1.2. Tunnustamine ja mittetunnustamispoliitika 12

1.3. Ülevaade praktikast 18

1.4. Kohaldamise eesmärgid ja tagajärjed 26

2. Mittetunnustamispoliitika Krimmi näitel **32**

2.1. Sündmused Krimmi annekteerimiseni 32

2.2. Krimmi annekteerimine 37

2.3. Rahvusvahelise kogukonna reaktsioon Krimmi annekteerimisele 44

3. Mittetunnustamispoliitika efektiivsus **52**

3.1. Mittetunnustamispoliitika roll konflikti lahendamisel Krimmis ja mujal 52

3.2. Mittetunnustamispoliitika universaalne ja ühetaoline kohaldamine 58

3.3. Järeldused 64

Kokkuvõte **68**

Summary **73**

Lühendid **80**

Kasutatud materjalid **81**

Raamatud 81

Artiklid 82

Rahvusvahelised lepingud 85

Kohtupraktika 85

Muud dokumendid 86

Muud allikad 92

Sissejuhatus

2014. aasta 27. veebruaril hõivasid Venemaale alluvad üksused strateegilised punktid Krimmi poolsaarel, sealhulgas Ülemnõukogu hoone Simferopolis. Samal ajal nimetas Ülemnõukogu ametisse uue valitsuse ning otsustas korraldada Krimmi edasise staatuse osas referendumi.[1] Loetud päevade jooksul saavutasid Venemaa relvajõud kontrolli Krimmi poolsaare üle. 11. märtsil kuulutas Krimm ennast iseseisvaks vabariigiks ning viis päeva hiljem toimus referendum, kus sai valida Venemaaga liitumise ja Ukraina 1992. aasta konstitutsioonis määratud tingimustest lähtuva autonoomia vahel.[2] Referendumi tulemused olid ülekaalukalt Venemaaga liitumise poolt[3] ja 20. märtsil sõlmiti Krimmi liitumisleping Venemaaga[4]. Ukraina relvajõudude lahkumisega Krimmi poolsaarelt viidi lähipäevadel lõpule Krimmi annekteerimine.[5]

Kuigi Krimm annekteeriti märkimisväärse verevalamiseta, oli relvastatud konflikti oht kõrge ja realiseerus järgmisel kuul Donbassi piirkonnas alanud sõjas.[6] Olukordades, kus kaalul on sõda ja rahu, muutub aktuaalseks rahvusvaheline õigus, mille üheks eesmärgiks peetakse rahu tagamist.[7] Rahvusvaheline õigus näeb ette mitmeid viise, kuidas agressioonile vastu hakata, näiteks enesekaitse või ÜRO Julgeolekunõukogu kasutuses olevad meetmed.[8] Käesolev töö uurib mittetunnustamispoliitikat kui meedet rahvusvahelise õiguse rikkumisele vastu astumiseks. Seda uuritakse, keskendudes mittetunnustamispoliitika rakendamisele Krimmis. Õiguskirjanduses on mittetunnustamispoliitikat defineeritud keeluna tunnustada rahvusvahelise õiguse sundiva normi ehk *jus cogens* normi või mõne muu olulise normi tõsise rikkumise tagajärjel tekkinud olukorda.[9] Mittetunnustamispoliitika pole rahvusvahelises

[1] International Criminal Court, The Office of Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities 2016. Kättesaadav: https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE_ENG.pdf (29.04.2019), lk 35.
[2] B. Browring. Who Are the „Crimean People" or „People of Crimea"? The Fate of Crimean Tatars, Russia's Legal Justification for Annextion, and Pandora's Box – S. Sayapin, E. Tsybulenko. The Use of Force against Ukraine and International Law: Jus Ad Bellum, Jus In Bello, Jus Post Bellum. Haag: Asser Press 2018, lk 26.
[3] T. Grant. Aggression Against Ukraine: Territory, Responsibility, and International Law. New York: Palgrave Mcmillan 2015, lk 17-18.
[4] President of Russia. Agreement on the accession of the Republic of Crimea to the Russian Federation signed 18.03.2014. Kättesaadav: http://eng.kremlin.ru/news/6890 (29.04.2019).
[5] BBC News. Ukraine „preparing withdrawal of troops from Crimea", 19.03.2014. Kättesaadav: https://www.bbc.com/news/world-europe-26656617 (29.04.2019).
[6] International Criminal Court, The Office of Prosecutor, lk 37.
[7] Näiteks: M. N. Shaw. International Law, Seventh Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, lk 764; Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikiri – RT II 1996, 24, 95, art 1 lg 1.
[8] UN General Assembly Resolution 56/83 Responsibility of States for internationally wrongful acts, 28.01.2002, art 21, 22, 41, 48.
[9] H. Lauterpacht. Recognition in International Law. Cambridge: Cambridge University Press 1948, lk 412.

õiguses uus nähtus ning alates kolmekümnendatest on seda korduvalt kasutatud[10], sealhulgas ka Eesti okupeerimise suhtes ajavahemikus 1940–91[11]. Mittetunnustamispoliitika mõju kohta on tehtud mitmeid juhtumianalüüse.[12] Siiski pärast sündmuseid Krimmis tasub seda teemat uuesti analüüsida, kuna Krimmi juhtum pakub uut mittetunnustamispoliitika praktikat ja on erandlike asjaoludega.

Reeglina kohaldatakse mittetunnustamispoliitikat riigi või territooriumi suhtes, kus varasemalt on olnud riik või – lähtudes dekoloniseerimise põhimõtetest[13] – on seal elaval rahval enesemääramisõigus. Vallutused pärast 1945. aastat on olnud pigem haruldased. Mittetunnustamispoliitika juhtumite arvu suurenemine alates kuuekümnendatest võib tuleneda asjaolust, et järjest rohkem on hakatud hindama, kas territoriaalsel muutusel on õiguspärane alus ja vähem määrav on üksuse efektiivne kontroll territooriumi üle.[14] Iisraeli okupatsioonid Golani kõrgendikul ja Siinai poolsaarel on ainsad Krimmile eelnenud juhtumid, kus mittetunnustamispoliitikat on rakendatud ala suhtes, mis eraldiseisvalt ei taotle riigi staatust ega pole seda kunagi olnud.[15] Krimm on esimene juhtum Euroopas pärast teist maailmasõda, kus üks riik on annekteerinud teise riigi territooriumi jõudu kasutades.[16]

Krimmi annekteerimist eristab teistest mittetunnustamispoliitika kohaldamise juhtumitest ka poliitiline taust. Kui teistes mittetunnustamispoliitika rakendamise juhtumites nagu näiteks Põhja-Küproses, Lääne-Saharas või Rodeesias on konflikti otsesteks osapoolteks olnud väikse või keskmise suurusega riigid[17], siis mittetunnustamispoliitika rakendamisega Krimmi suhtes astutakse vastu riigile, mille rahvaarv on maailmas suuruselt üheksas[18], SKP üheteistkümnes[19]

[10] J. Crawford. The Creation of States in International Law, Second Edition. Oxford: Clarendon Press 2006, lk 158.
[11] L. Mälksoo. Illegal Annexation and State Continuity: The Case of the Incorporation of the Baltic States by the USSR. Leiden/Boston: Brill 2003, lk 125-148.
[12] Näiteks N. Caspersen. Separatism and Democracy in the Caucasus – Survival 2008/50 (4); A. Cooley, A. M. Lincoln. Engagement without Recognition: A New Strategy toward Abkhazia and Eurasia's Unrecognized States - The Washington Quarterly 2010/33 (4); P. Kolstø, H. Blakkisrud. De Facto states and Democracy: The case of Nagorno-Karabakh - Communist and Post-Communist Studies 2012/45 (2).
[13] UN General Assembly Resolution 1514. Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, 14.12.1960.
[14] Farby, 663.
[15] Vt käesoleva magistritöö peatükk 1.3. Ülevaade praktikast.
[16] T. Grant. Boundaries and Rights After 2014, lk 384.
[17] Üheks riigi suuruse näitajaks on rahvaarv. Küprosel elab hinnanguliselt 1,16 miljonit, Türgis 78,27 miljonit, Marokos 34,8 miljonit, Lääne-Saharas 0,53 miljonit ja Rhodeesias riigi eksisteerimise viimasel, 1979. aastal 6,92 miljonit: United Nations. DESA/Population Deivision - World Population Prospects 2017. Kättesaadav: https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population/ (29.04.2019).
[18] United Nations. DESA/Population Deivision - World Population Prospects 2017.
[19] The World Bank. GDP (current US$). Kättesaadav: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD (29.04.2019).

ning kulutused kaitsele suuruselt kuuendad[20].[21] Rahvusvahelise õiguse vaatepunktist on oluline, et Venemaa on ÜRO Julgeolekunõukogu alaline vetoõigust omav liige, mistõttu Krimmi annekteerimisele ei järgnenud ühtegi hukkamõistvat resolutsiooni. Traditsioonilise rahvusvahelise õiguse käsitluse järgi peaks õiguskord olema tugevam jõust ja vajadusel sundima riiki käituma vastupidiselt oma huvidele.[22] Sellised olukorrad on rahvusvahelise õiguse kehtivuse proovikiviks.

Õiguse kehtivuse seisukohalt on oluline, et õigusrikkumisele järgneks reaktsioon, mis suudaks peatada õigusrikkujat ja hoida ära uute rikkumiste toimepanemist. Mittetunnustamispoliitika on üks meetmetest, millega soovitakse tagada rahvusvahelise õiguse kõige universaalsemate keelavate normide kehtivus, kuid pole selgust, kuidas tagatakse mittetunnustamispoliitika rakendamise kohustuslikkus. Kuna mittetunnustamispoliitika rakendamise kohustust pole riigid võtnud endale ühegi lepinguga, siis on tegemist rahvusvahelisse tavaõigusesse kuuluva instrumendiga.[23]

Töös otsitakse vastust küsimusele, mis roll on mittetunnustamispoliitikal konflikti lahendamises ja kas riikide senist praktikat analüüsides saab järeldada, et mittetunnustamis-poliitikat kohaldatakse universaalselt ja ühetaoliselt. Kuigi mittetunnustamispoliitika pole ilmselt peamine meede, millega kolmandad riigid proovivad rahvusvahelise õiguse rikkujat heidutada ja sundida teo heastamisele[24], siis võib mittetunnustamispoliitikal olla oluline roll lahenduse leidmisel. Mittetunnustamispoliitika on efektiivne, kui see täidab oma rolli. Mittetunnustamispoliitika tugevus võiks tuleneda tema tavaõiguslikust detsentraliseeritud vormist. Seetõttu analüüsitakse, kas mittetunnustamispoliitikat kohaldatakse universaalselt ja üheatoliselt. Seda analüüsitakse eeskätt Krimmi näitel. Samuti käsitletakse mittetunnustamis-poliitika kohaldamise tuvastamist, riikide põhjendusi mittetunnustamispoliitika kohaldamisel või kohaldamata jätmisel ja mittetunnustamispoliitikaga kaasnevaid tagajärgi.

---

[20] SIPRI. SIPRI Military Expenditure Database - Data for all countries from 1988-2017 in constant (2016) USD. Kättesaadav: https://www.sipri.org/sites/default/files/1_Data%20for%20all%20countries%20from%201988%E2%80%932017%20in%20constant%20%282016%29%20USD.pdf (29.04.2019).

[21] Lähtudes John J. Mearshheimer'i teooriast, määrab riigi võimsuse eeskätt rahvaarv, SKP ja sõjaline jõud., vt: J. J. Mearsheimer. The Tragedy of Great Power Politics. New York; London: W. W. Norton 2014, lk 61-82.

[22] J. L. Goldsmith, E. A. Posner. The Limits of International Law. Oxford; New York: Oxford University Press 2005, lk 8.

[23] Tunnustamise keeldu on mainitud kahes ÜRO Peaassamblee resolutsioonis, vt: UN General Assembly Resolution 2625. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations, 24.10.1970 ja UN General Assembly Resolution 56/83 Responsibility of States for internationally wrongful acts, 28.01.2002, art 41.

[24] ARISWA, art 41 lõige 1 näeb ette riikide koostööd olukorra lõpetamiseks ning lõige 2 keelab tunnustada situatsiooni, mis on tekkinud *jus cogens* normi raske rikkumise tagajärjel.

Esimene ja teine peatükk kajastavad kolmandas peatükis tehtavaks analüüsiks vajalikku informatsiooni. Esimeses peatükis antakse ülevaade mittetunnustamispoliitikast ja käsitletakse selle rolli rahvusvahelises õiguses. Kirjeldatakse mittetunnustamispoliitika sisu, mõju, tagajärgi ja senist praktikat. Teises peatükis kajastatakse sündmusi, mis on seotud Krimmi annekteerimisega. Kirjeldatakse Krimmis toimunud sündmuste õiguslikku raamistikku ja annekteerimisega seotud asjaolusid. Antakse ülevaade kolmandate riikide reaktsioonist Krimmi annekteerimisele, kus eeskätt keskendutakse Krimmis toimunud referendumi tulemuste tunnustamisele ja mittetunnustamispoliitika rakendamisele.

Kolmas peatükk vastab uurimisküsimustele, kasutades Krimmi näidet. Käsitletakse mittetunnustamispoliitikat kui sekundaarset meedet ning selle rolli teiste meetmete kontekstis. Hinnatakse riikide kaalutlusi mittetunnustamispoliitikat kohaldades või seda kohaldamata jättes ning kui ühetaoline on riikide praktika erinevatele sarnastele juhtumitele. Analüüsitakse, milline on mittetunnustamispoliitika roll rahvusvahelise õiguse rikkumisele vastu astumisel. Käsitletakse vormivabadusega seotud probleeme seoses mittetunnustamispoliitika kasutamisega objektide suhtes, mis pole riigid ega taotle seda olemast. Arutatakse, kuivõrd on tunnustamata jätmine võrdsustatav mittetunnustamispoliitikaga. Hinnatakse mittetunnustamis-poliitika kasutamise vajalikkust ja olulisust konflikti lahendamise ja agressori heidutamise aspektist lähtudes.

Töö on kvalitatiivne ning õigusteaduse meetoditest kasutatakse analüütilist ja süstemaatilist meetodit, kuna oluline on tuvastada mittetunnustamise koht ning potentsiaal rahvusvahelise õiguse vastuste süsteemis õigusrikkumistele. Kuna mittetunnustamispoliitikal on rahvusvahelises õiguses oma ajalugu, siis mängib rolli ka ajalooline meetod. Ühtlasi kasutatakse ka võrdlevat meetodit, muu hulgas tuvastamaks mittetunnustamispoliitika efektiivsust erinevates kontekstides ja situatsioonides. Allikatena kasutatakse monograafiaid, teadusartikleid, rahvusvahelisi lepinguid ja deklaratsioone. Riikide käitumise ja eesmärkide kohta tehakse järeldusi näiteks ÜRO Peaassamblees ja Julgeolekunõukogus väljendatud seisukohtade ja hääletustulemuste ning ametlike pressiteadete ja riigi esindajate sõnavõttude põhjal. Krimmi sündmuste kirjeldamiseks kasutatakse vajadusel meediaväljaannete artikleid.

1. Mittetunnustamispoliitika

1.1. Roll rahvusvahelises õiguses

2014. aasta veebruari lõpus viisid Venemaa relvajõud läbi interventsiooni Ukrainas. Traditsioonilise rahvusvahelise õiguse käsitluse järgi peaks õiguskord olema tugevam jõu kasutamisest ja vajadusel sundima riiki käituma vastupidiselt oma huvidele.[25] Ameerika Ühendriikide õigusteaduse professor Eric Posner algatas õigusteadlaste debati rahvusvahelise õiguse rollist Krimmi sündmuste valguses, postuleerides, et Venemaa sõjalise sekkumise õigusvastasusest hoolimata ei kavatse mitte keegi selles osas midagi ette võtta.[26] Posneri väide seostub küsimusega, kas rahvusvaheline õigus kehtib, ja haakub tema varem esitatud seisukohtadega, mille kohaselt on rahvusvahelisel õigusel piirid.[27] Õiguse kehtivuse seisukohalt on oluline, et õigusrikkumisele järgneks vajadusel reaktsioon, mis suudaks peatada õigusrikkujat ja hoida ära uute rikkumiste toimepanemist. Üheks rahvusvahelise õiguse vastuseks on mittetunnustamispoliitika, mida on ka Krimmi juhtumis rakendatud. Et hinnata mittetunnustamispoliitika efektiivsust, tuleb esmalt vaadata selle rolli rahvusvahelises õiguses.

Riigisisene õigussüsteem on tsentraliseeritud. Riik hindab tegude õiguspärasust ja õigusvastasuse tuvastamisel reageerib, kui õiguskord vajab kaitset. Rahvusvahelises õiguses puudub tsentraalne õiguse kehtestaja. See tähendab, et detsentraliseeritud õigussüsteemis ei saagi olla „objektiivselt“ õigusvastast olukorda. Iga riik üksi või kollektiivselt rahvusvahelise organisatsiooni raames hindab olukorra õiguspärasust.[28] Harva jõutakse täiesti konsensuslikule seisukohale mõne konkreetse teo õigusvastasuses, kuid on tegusid, mida peaaegu kõik riigid peavad lubamatuks. Õigusvastase olukorra ilmnemisel saavad detsentraliseeritud süsteemi liikmed ehk riigid sellele vastata, tehes tavadel põhinevat vabas vormis koostööd. Kuna vabas vormis koostööl ja tavadel on piirid, siis üritatakse neid ületada riikidevaheliste lepingutega. Siiski ka lepingutel on piirid, mis tulenevad riigi huvidest, ebavõrdsest jõust riikide vahel, kollektiivse tegevuse loogikast ja info asümmeetriast. Seetõttu võivad osa probleeme, nagu näiteks agressioon, jäädagi lahenduseta.[29]

[25] Goldsmith, Posner, lk 8.
[26] E. A. Posner. Russia's Military Intervention in Ukraine: International Law Implications. Kättesaadav: http://ericposner.com/russias-military-intervention-in-ukraine-international-law-implications/ (29.04.2019).
[27] Goldsmith, Posner, lk 160.
[28] E. Milano. The Non-Recognition of Russia's Annexation of Crimea: Three Different Legal Approaches and One Unanswered Question – Questions of International Law. Zoom Out 2014/1 (1), lk 49.
[29] Goldsmith, Posner, lk 160.

Krimmis 2014. aastal toimunut on peetud agressiooniks[30] ning sellistele sündmustele vastustamiseks on proovitud rahvusvahelise kogukonna poolt luua tsentraliseeritum jõustamismehhanism. Sõda, kui rahvusvahelise ja riigisisese poliitika vahend keelustati 1928. aastal sõlmitud Kelloggi-Briandi paktiga.[31] Kohustus hoiduda rahvusvahelistes suhetes jõuga ähvardamisest või jõu tarvitamisest kehtestati ÜRO põhikirjaga, mille on ratifitseerinud kõik ÜRO liikmesriigid.[32] Rahu ja julgeoleku kaitseks nähti ette ka jõustamismehhanismina Julgeolekunõukogu, kus Nõukogude Liidu tungival nõudmisel anti viiele alalisele liikmele vetoõigus.[33] Süsteemi on sisse kirjutatud ebavõrdsus liikmete vahel ning süsteem muutub teovõimetuks, kui rahu ohustamine või agressioon toimub Julgeolekunõukogu alalise liikme poolt või selle takistamine pole muul põhjusel mõne alalise liikme huvides.

Juhtumipõhiselt on võimalik reageerida, rakendades erinevaid meetmeid rahvusvahelise õiguse rikkumisele vastamiseks, sõltuvalt muu hulgas ka rikkuja ja reageeriva riigi vahelistest lepingulistest suhetest. Rahvusvahelisest tavaõigusest tulenevat riigi vastutuse praktikat on ÜRO juures tegutseva Rahvusvahelise Õiguse Komisjoni poolt kodifitseeritud (edaspidi ARISWA) ning ÜRO Peaassamblee poolt kinnitatud.[34] Tasub märkida, et ÜRO Peaassamblee resolutsioonid ei kujuta endast siduvat lepingut, kuid neid on teatud juhtudel peetud rahvusvahelise tavaõiguse eksisteeriva normi tõendiks.[35] ARISWA artikkel 41 järgi tekib riikidel kollektiivse reageerimise kohustus rahvusvahelise õiguse üldise sundiva normi tõsise rikkumise korral. Riikidel on kohustus mitte aidata kaasa olukorra säilitamisele ning mitte tunnustada õiguspärasena olukorda, mis sellise rikkumise tagajärjel tekkis. Samuti lubab kollektiivset reageerimist ARISWA artikkel 48, kui on rikutud kohustust, mis on võetud kogu rahvusvahelise kogukonna ees.

Rahvusvahelise õiguse üldisest sundivast normist ehk *jus cogens* normist tuleneb *erga omnes* kohustus, mis on võetud kogu rahvusvahelise kogukonna ees. Üldist rahvusvahelise õiguse sundivat normi mainiti esmakordselt 1969. aasta rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini

---

[30] E. Tsybulenko, B. Kelichavyi. International Legal Dimensions of the Russian Occupation of Crimea – S. Sayapin, E. Tsybulenko. The Use of Force against Ukraine and International Law: Jus Ad Bellum, Jus In Bello, Jus Post Bellum. Haag: Asser Press 2018, lk 279.

[31] General Treaty for Renunciation of War as an Instrument of National Policy. League of Nations Treaty Series 1929 vol 94 no 2137. Kättesaadav: https://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=0800000280168041 (29.04.2019).

[32] United Nations. Declarations of Acceptance of the Obligations contained in the Charter of the United Nations - Admission of States to Membership in the United Nations in accordance with Article 4 of the Charter. Kättesaadav: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=I-2&chapter=1&lang=en (29.04.2019).

[33] B. Simma. The Charter of the United Nations: a Commentary. Oxford: Oxford University Press 2002, lk 9.

[34] UN General Assembly Resolution 56/83, Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, 28.01.2002.

[35] Simma, lk 269.

konventsiooni artiklites 53 ja 64. Artikli 53 kohaselt on „üldise rahvusvahelise õiguse sundiv norm niisugune norm, mille rahvusvaheline riikide ühendus tervikuna võtab omaks ja tunnustab kui normi, millest kõrvalekaldumine on lubamatu ja mida võib muuta üksnes järgneva samalaadse üldise rahvusvahelise õiguse normiga“ ning artikkel 64 viitab, et neid norme saab juurde tekkida.

Rahvusvahelises õiguses pole palju lepinguid, kohtupraktikat ega muid dokumente, mis viitaksid *jus cogens* normidele, mistõttu puudub konsensus nende sisu kohta. *Jus cogens* normide hulka peaksid kuuluma sellised normid, mis kaitseksid kõige universaalsemaid inimõigusi ning ilma milleta pole võimalik riikidevaheline suhtlus ja kooseksisteerimine.[36] Tegemist on normidega, mille täitmise osas võib olla õiguslik huvi kõikidel riikidel. Kõnealune normide nimekiri on lahtine ning pole üksmeelt missugused normid on *jus cogens* ning missugused kohustused on *erga omnes*. Üldiselt on õigusteadlaste ja Rahvusvahelise Kohtu poolt pakutud nendeks normideks agressiooni, genotsiidi, süstemaatilise rassilise diskrimineerimise ja orja(kauba)nduse keeldu.[37] Õiguskirjanduses on ka pakutud piraatluse keeldu, jõu kasutamise keeldu[38], teise riigi siseasjadesse sekkumise keeldu ning nende rahvaste enesemääramisõigust, kes elavad koloniaalvõimu all[39] või okupeeritud aladel[40]. Nende normide täitmine on rahvusvahelise kogukonna huvides. Osade nimetatud normide puhul puudub konkreetne riik, kelle ees nimetatud kohustus on võetud. Kõigi kohustus reageerida aitab ületada seda probleemi ja tagab, et normi rikkumisele järgneb reaktsioon.[41] *Jus cogens* norme saab ka lisanduda läbi praktika, kui ülekaalukas arv riike, sõltumata kultuurilisest taustast ja ideoloogiast, tunnustavad normi *jus cogens*'ina.[42] Siiani pole rahvusvahelise õiguse praktikas suuri muutusi toimunud ning näib, et *jus cogens* norme pole lisandunud.[43]

Mittetunnustamispoliitika kasutamine algas enne *jus cogens* normi kontseptsiooni väljatöötamist, arvestades, et esimene juhtum oli 1931. aastal, mil Ameerika Ühendriigid teatasid Mandžukuo tunnustamise osas Jaapanile, et nad keelduvad tunnustamast olukorda,

[36] J. D. Vyer. Statehood in Indernational Law – Emory International Law Review 1991/5 (9), lk 72-73.
[37] Case Concerning Barcelona Traction, Light, and Power Company, Ltd. Advisory Opinion ICJ 05.02.1970, p 32-33. J. Crawford. State Responsibility. The General Part. Cambridge: Cambridge University Press 2013, lk 380. J. Vidmar. Conceptualizing Declarations of Independence in International Law – Oxford Journal of Legal Studies 2012/32 (1), lk 166.
[38] A. Orakeshvili. Perepmtory Norms in International Law. Oxford: Oxford University Press 2012, lk 51.
[39] Crawford. State Responsibility, lk 380.
[40] Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory. Advisory Opinion ICJ 9.07.2004, p 154-157.
[41] Crawford. State Responsibility, lk 366-367.
[42] Shaw, lk 97.
[43] Crawford. The Creation of States in International Law, lk 156.

kokkulepet või lepingut, mille teke või sisu on vastuolus Kelloggi-Briandi paktiga.[44] Pole selgust, mis on positiivsest õigusest tulenev alus mittetunnustamispoliitikale ning mis ulatuses seda rakendada.[45] Keeld tunnustada tõusetub kahes olukorras: kui õigusvastasus on märkimisväärne ning seda eriti, kui see hõlmab endas *jus cogens* normi. Rikutud norm peab olema *jus cogens* või vähemalt oluline rahvusvahelise õiguse norm. Kohustuse määr sõltub juhtumipõhiselt rikkumise tõsidusest ja muudest tingimustest[46]. ARISWA artikkel 40 järgi on rikkumine tõsine, kui see on suur, mis ilmselt viitab rikkumise intensiivsusele ja mõju ulatusele, või süsteemne, mis ilmselt viitab organiseeritusele ja tahtlusele.[47]

Nagu eelnevalt viidatud, pole *jus cogens* normi rikkumise ja mittetunnustamispoliitika kohaldamise kohustuse vahel üksühest seost. Mittetunnustamispoliitika ei ole reguleeritud ühegi rahvusvahelise lepinguga, kuigi keeld teatud juhtudel faktilist olukorda tunnustada võib kaudselt tuleneda mitmest rahvusvahelise õiguse allikast.[48] Näiteks otseselt keeldu mitte tunnustada on kohaldanud ÜRO Julgeolekunõukogu mitmes resolutsioonis[49] ning käsitletud kahes ÜRO Peaassamblee resolutsioonis[50] ja kahes Rahvusvahelise Kohtu lahendis[51]. Reeglina mittetunnustamispoliitika rakendamisel on lähtutud ÜRO organite otsustest.[52] Rahvus-vaheline Kohus on väitnud, et *erga omnes* kohustus rakendada mittetunnustamispoliitikat on sõltumatu riigi lepingulistest kohustustest, seega kohaldatav ka riikidele, kes näiteks ei kuulu ÜRO-sse või ei ole liitunud lepinguga, mis sisaldaks *jus cogens* normi, millest kohustus tulenes.[53]

Professor Hersch Lauterpachti hinnangul on mittetunnustamispoliitika minimaalne vastupanu ja pidev väljakutse õiguslikult valele.[54] Mittetunnustamispoliitika pole jõustamise meede ega sanktsioon, kuid see peaks tugevdama rahvusvahelist õigust ja vältima rahvusvahelise õiguse ga

---

[44] H. Stimson. The Secretary of State to the Ambassador in Japan (Forbes) 07.01.1932. Kättesaadav: https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1931-41v01/d57 (29.04.2019).
[45] Milano, lk 36.
[46] Crawford. State Responsibility, lk 173.
[47] International Law Commission. Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries. 2001, art 40 (8).
[48] Agressioonikorral näiteks rahvusvahelisest tavaõiguseest,ÜRO põhikirjast ja General Treaty for Renunciation of War as an Instrument of National Policy. League of Nations Treaty Series 1929 vol 94 no 2137. Kättesaadav: https://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=0800000280168041 (29.04.2019).
[49] Näiteks UN Security Council Resolution 216, 12.11.1965. ja UN Security Council Resolution 662, 09.08.1990.
[50] UN General Assembly Resolution 2625. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations, 24.10.1970. UN; General Assembly Resolution 56/83, Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, 28.01.2002.
[51] Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970). Advisory Opinion ICJ 16.06.1971; Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory. Advisory Opinion ICJ 9.07.2004.
[52] Milano, lk 51.
[53] Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970). Advisory Opinion ICJ 16.06.1971, p. 126.
[54] Lauterpacht, lk 431.

vastuolus olevate olukordade kinnistumist.[55] Kohustus mitte tunnustada tuleneb Rooma õiguse põhimõttest *ex injuria jus non oritur*, mis keelab õigusetusest uue õiguse sündi. Õigusvastasus võib tuleneda teo õiguslikest kui ka eetilistest puudujääkidest.[56] Eristada tuleb ka tegu ennast ja selle tagajärgi, kuna kohustus mitte tunnustada tegu ei hõlma tingimata kohustust mitte tunnustada selle tagajärgi.[57] Õigusvastase teo tagajärje tunnustamine võib õiguspäraseks muuta tagajärje, kuid mitte tegu ennast.[58]

Krimmi juhtumi kontekstis pakub erilist huvi relvastatud jõu kasutamisega seotud mittetunnustamispoliitika. ÜRO põhikirja artiklis 2 lõikes 4, mis keelustab jõu kasutamise ja sellega ähvardamise, on eraldi välja toodud riigi territoriaalne puutumatus ja poliitiline sõltumatus. ÜRO põhikiri tõstab esile jõu tarvitamise või jõuga ähvardamise, millega muudetakse territoriaalset korraldust ning nagu alapeatükis 1.3. on näha, adresseerib mitte-tunnustamispoliitika tihti just territoriaalset olukorda. Territoriaalse terviklikkuse olulisust jõu kasutamise kontekstis tuuakse välja Montevideo konventsioonis Helsingi lõppaktis[59] ning mitmes ÜRO Peaassamblee deklaratsioonis ja ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonis[60]. Kõik viidatud aktid on suunatud territoriaalse terviklikkuse kaitsele jõu kasutamise vastu. Ka 1969. aasta rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsiooni artikkel 62 lõige 2 punkt a näeb ette täiendavat kaitset piirilepingute kehtivusele ja seega ka piiride kaitsele ja püsivusele.

Riigi territooriumi olulisus tuleneb rahvusvahelise õiguse olemusest. Rahvusvaheline õigus põhineb riigi kontseptsioonil, mis omakorda põhineb suveräänsusel. Suveräänsuseks on vaja territooriumit, seega ilma territooriumita ei saa olla riiki ega rahvusvahelist õigust sellisena nagu me teda tunneme.[61] Territoorium on riikluse lahutamatu eeldus ning kontroll territooriumi üle on võimu ruumiline väljendumine.[62] Iga riigi territoriaalne terviklikkus on kaitstud kõigi teiste riikide suhtes. Territoriaalset terviklikkust võib ohustada mitte ainult teiste riikide

[55] Crawford. The Creation of States in International Law, lk 159.
[56] L. Oppenheim. Oppenheim's international law. Volume I, Peace. Oxford: Oxford University Press 2008, lk 183-84; Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970). Advisory Opinion ICJ 16.06.1971, p. 46-47.
[57] Crawford. The Creation of States in International Law, lk 173.
[58] Lauterpacht, lk 412.
[59] Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act. Helsingi 1.08.1975. Kättesaadav: https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true (29.04.2019).
[60] Näiteks: Tunnustamise keeldu on mainitud kahes ÜRO Peaassamblee resolutsioonis: UN General Assembly Resolution 2625. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations, 24.10.1970; UN General Assembly Resolution 56/83 Responsibility of States for internationally wrongful acts, 28.01.2002, art 41; UN General Assembly Resolution 3314. Definition of Aggression 14.12.1974; UN Security Council Resolution 242, 22.11.1967.
[61] Shaw, lk 331.
[62] E. Berg. Re-Examining Sovereignty Claims in Changing Territorialities: Reflections from „Kosovo Syndrome" – Geopolitics 2009/14 (2), lk 223.

agressioon, vaid ka see, kui teised riigid tunnustavad uut territoriaalset korraldust.[63] Isegi enne 20. sajandit sai rahvusvahelise õiguse järgi territooriumit annekteerida ainult rahulepinguga, mis tagas anneksiooni efektiivsuse ja püsivuse.[64] Piiride stabiilsusega seostatakse *uti possidetis*'e printsiipi, mille juured ulatuvad Vana-Rooma õigusesse ning mis kokkuvõtlikult tähendab, et „oma seda, mida sa omasid".[65] Siiski riikide territoriaalse terviklikkuse printsiipi ei saa pidada absoluutseks riikide õiguseks ega *jus cogens* normiks.[66]

Yale'i Ülikooli teadlased Oona A. Hathaway ja Scott J. Shapiro on analüüsinud vallutuste sagedust ja ulatust ning jõudnud järeldusele, et pärast ÜRO loomist on nii sagedus kui ulatus kordades vähenenud.[67] Pole kindel, kas vähenemine on seotud nii-öelda rahvusvahelise õiguse võidukäiguga ehk ÜRO tekke ja eelpool kirjeldatud süsteemi loomisega või hoopis näiteks asjaoluga, et bipolaarne rahvusvaheline süsteem on multipolaarsest stabiilsem.[68] Siiski ei saa välistada rahvusvahelise õiguse rolli. Krimmi juhtum on esimene kord pärast 1945. aastat, kui jõudu kasutades muudetakse riigipiiri Euroopas.[69] Olukorra teeb eriliseks asjaolu, et ÜRO on halvatud seoses Venemaa vetoõigusega Julgeolekunõukogus. See on väljakutse kehtivale rahvusvahelise õiguse süsteemile, millele on vastatud mittetunnustamispoliitikaga. Analüüsides mittetunnustamispoliitika rolli rahvusvahelises õiguses nähtub, et just Krimmi juhtumi laadsetes olukordades, kus on kasutatud poliitiliste eesmärkide saavutamiseks agressiooni, tuleks rahvusvahelise õiguse järgi rakendada mittetunnustamispoliitikat, kuid tõusetub küsimus, kas selle rakendamine aitab kaasa rahvusvahelise õiguse kehtestamisele ka praktikas.

1.2. Tunnustamine ja mittetunnustamispoliitika

Mittetunnustamispoliitika seisneb tunnustamata jätmises, seega mittetunnustamispoliitika sisu avamisel tuleks analüüsida, mida jäetakse tegemata. Tunnustamine on reaktsioon toimunud sündmusele ja seisukohavõtt olukorra suhtes. Riikide teke, kadumine, piiride muutumine, valitsuste vahetumine ja muud sündmused tekitavad uusi fakte, millest peaks tulenema õiguslikud tagajärjed, kuid rahvusvahelistes suhetes saavad riigid otsustada, kas nad soovivad

[63] Milano, lk 43.
[64] Shaw, lk 341.
[65] C. Navari. Territoriality, Self-Determination and Crimea after Badinter – International Affairs 2014/90 (6), lk 1302.
[66] Vidmar, lk 166.
[67] O. Hathaway, S. Shapiro. The Internationalists: How a Radical Plan to Outlaw War Remade the World. New York: Simon & Schuster 2018, lk 314.
[68] Mearsheimer, lk 346.
[69] T. Grant. Boundaries and Rights After 2014: Helsinki at Crossroads – Security and Human Rights 2014/25 (4), lk 384.

aidata kaasa õiguslike tagajärgede tekkimisele. Tunnustamise otsusel on õiguslikud tagajärjed, kuid otsustamisel on reeglina poliitilised kaalutlused õiguslikest tugevamad.[70] Kuna tunnustamine on juriidiline akt, mida tehakse reeglina poliitilistel kaalutlustel ning võimude lahususe kohaselt kohtud poliitikaga ei tegele, siis riigisisesed kohtud tunnustamise osas seisukohta ei võta ja lähtuvad valitsuse positsioonist.[71] Täitevvõimu vaikimise korral on kohtutel võimalus hinnata faktilist tunnustamist.[72]

Peamised faktid, mida riigid tunnustavad, on teised riigid ja vahel ka valitsused. Riigi tunnuste puhul viidatakse tihti Montevideo konventsiooni esimesele artiklile, mis nimetab riigi tunnustena alalist elanikkonda, kindlat territooriumi, valitsust ja võimet asuda suhetesse teiste riikidega. Pole kindel, mida tähendab võime astuda suhetesse teiste riikidega. Valitsuste puhul hinnatakse efektiivset kontrolli, ehk mil määral valitsus kontrollib mingil territooriumil elavaid inimesi.[73] Tegemist on määraga, kuid tunnustamine on binaarne, ehk küsimus jääb, kui efektiivne peab valitsus olema, et saaks tunnustada riiki. Praktika on näidanud, et ka territooriumi rahvastiku täpne piiritlemine pole tingimata vajalik tunnustuse saamiseks nagu juhtus territooriumi osas Iisraeli riigi tekkimisel ning rahvastiku osas Eestis ja Lätis, kus polnud iseseisvumise hetkel täit kindlust, kes uute riikide kodanikeks saavad.[74] Siiski saab tunnustada ka teisi fakte.[75] Nii näiteks ütles Rahvusvaheline Kohus oma nõuandvas arvamuses, käsitledes Iisraeli poolt Palestiina territooriumile müüri ehitamise tagajärgi, et riikidel lasub kohustus mitte tunnustada müüri õiguspärasust ja selle ehitamise tagajärgi. Nimelt müüriga eraldati füüsiliselt osa piirialadest ülejäänud Palestiina territooriumist.[76]

Samuti on riigid soovinud lisada kriteeriume. Nii näiteks koostas 1991. aastal EMÜ deklaratsiooni, kus olid antud juhised uute riikide tunnustamise osas Ida-Euroopas ja endise Nõukogude Liidu territooriumil. Samaaegselt tegutses EMÜ liikmesriikide konstitutsioonikohtute esimeestest koosnev Badinteri komisjon, kes nõustas EMÜ Nõukogu Jugoslaavia lagunemisega seotud küsimustes. Nimetatud juhistes ja Badinteri komisjoni arvamustes soovitati riigi tunnustamise puhul arvestada näiteks demokraatia ja vähemuste

[70] Shaw, lk 295.
[71] Z: M. Nedjati. Acts of Unrecognised Governments – The International and Comparative Law Quaterly 1981/30 (2), lk 390; Crawford. The Creation of States in International Law, lk 17-19.
[72] Nedjati, lk 413.
[73] S. D. Murphy. Democratic Legitimacy and the Recognition of States and Governments – The International and Comparative Law Quarterly 1999/48 (3), lk 566.
[74] B. R. Roth. The Entity that Dare not Speak its Name: Unrecognized Taiwan as a Right-Bearer in the International Legal Order – East Asia Law Review 2009/4 (1), lk 97.
[75] Shaw, lk 302.
[76] Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory. Advisory Opinion ICJ 9.07.2004, p 163.

kaitsega.[77] Ka Ameerika Ühendriikide positsioon 1991. aastal oli, et uute riikide tunnustamine peaks lisaks traditsioonilistele kriteeriumitele sõltuma sellest, kuivõrd uus riik järgib demokraatiat ja õigusriigi põhimõtteid.[78] Teisalt on õiguskirjanduses demokratiseerimise eelduseks peetud suveräänsust, kuna suveräänsuse puudumine piirab demokraatia edendamiseks saadavat rahvusvahelist abi.[79] Praktika ei kinnita, et demokraatia oleks mõjuv faktor tunnustamisotsuse tegemisel. Näiteks mittedemokraatlikust Somaaliast, keda tunnustavad pea kõik riigid, on eraldunud demokraatlik Somaalimaa, keda ei tunnusta ükski riik.[80] Demokraatlikkus võib mõjutada rahvusvahelise kogukonna suhtumist üksusesse nagu juhtus Horvaatiast eralduda üritanud Srpska vabariigiga[81], kuid tunnustamise osas ei saa mingeid kindlaid järeldusi teha, kuna ka Horvaatia ei täitnud vähemuse kaitset ja demokraatiat puudutavaid tingimusi[82], kuid teda tunnustati[83]. Käesoleval kümnendil on demokraatia nõuet tunnustamise kontekstis vähem rõhutatud, millega seoses on halvenenud ka demokraatia olukord tunnustamata riikides.[84] Siiski ei saa välistada, et Euroopas esinevad muust maailmast erinevad normatiivsed ootused uue riigi suhtes ning demokraatia nõue regionaalselt eksisteerib. Samuti mängib demokraatia rolli riigi tekkes, arvestades asjaolu, et üldiselt luuakse uued riigid, saades rahvalt mandaadi referendumiga.[85]

Riigid on tunnustamisakte teinud ka valitsuste suhtes. Riigi tunnustamisest eraldiseisvana tõusetub valitsuste tunnustamine siis, kui riik on olemas ja tunnustatud, kuid pole selge, kes seda riik saab esindada. Kui uus valitsus on saanud efektiivse kontrolli riigi üle ja kontroll kestab, siis ei tohiks tunnustust tagasi hoida.[86] Kuna valitsuste tunnustamine näis kodumaisele publikule ekslikult olevat riigi heakskiitev seisukoht teise riigi valitsusele ja tema tegudele, siis valitsuste tunnustamisest on valdavalt loobutud.[87] Ainult Ameerika Ühendriikide väljendatud

[77] European Council Declaration on the „Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and in the Soviet Union“, 16.12.1991 – International Legal Materials 1992/31 (6); 82. Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia. Opinion No. 2 - International Legal Materials 1992/31 (6).
[78] Murphy, lk 558.
[79] Kolstø, Blakkisrud, lk 145.
[80] Caspersen. Democracy, Nationalism and (lack of) Sovereignty, lk 340.
[81] Caspersen. Democracy, Nationalism and (lack of) Sovereignty, lk 345.
[82] Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia. Opinion No. 5 - International Legal Materials 1992/31 (6).
[83] Koskenniemi, M. National Self-Determination Today: Problems of Legal Theory and Practice – The International and Comparative Law Quarterly 1994/43 (2), lk 268.
[84] Caspersen. Democracy, Nationalism and (lack of) Sovereignty, lk 352.
[85] Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia. Opinion No. 4 - International Legal Materials 1992/31 (6).
[86] Shaw, lk 304.
[87] Ühendkuningriik loobus näiteks 1980, vt: House of Lords. Recognition of Governments: Policy and Practice. HL Deb 28 April 1980 vol 408 cc1121-2WA. Kättesaadav: https://api.parliament.uk/historic-hansard/written-answers/1980/apr/28/recognition-of-governments-policy-and (29.04.2019); Teised riigid: Belgia 1974, Itaalia 1979, Šveits 1982, Austraalia 1988, Kanada 1988, Uus Meremaa 1989, Holland 1990.

seisukoht valitsuste tunnustamise osas pole nii selgelt eitav, kuigi 1970. aastatest alates on ka Ameerika Ühendriigid pigem hoidunud valitsuste tunnustamisest.[88] Samas riikide tunnustamine on võrreldes külma sõja esimese poolega muutunud universaalsemaks, kuna seda ei peeta enam tunnustatava riigi sisemise korralduse ja tegude heakskiiduks.[89] Täielikult pole valitsuste tunnustamisest tänase päevani loobutud. Näiteks paljud riigid tunnustasid Liibüa opositsioonilist valitsust enne Muammar Gaddafi valitsuse kukutamist 2011. aastal[90] ning 2019. aastal paljud Euroopa ja Ameerika riigid tunnustasid Venezuela opositsiooni juhtkonda Venezuela valitsusena.[91] Ka Hiina Rahvavabariigi ja Hiina Vabariigi tunnustamise vahel valides teevad riigid juriidiliselt valiku ühe riigi kahe valitsuse vahel, kuigi faktiliselt on tegemist kahe riigiga.[92]

Tunnustamine on vormivaba ja võib toimuda vaikimisi, kuid informaalne suhtlus riikide vahel ei tähenda tunnustamist.[93] Vaikimisi tunnustamine võib seisneda kahepoolse leppe sõlmimises, diplomaatiliste suhete sõlmimises, konsulaarsuhete sõlmimises, rahvusvahelise organisatsiooni liikmeks saamise toetamises või poolt hääletamises, sõja, rahu või neutraalsuse kuulutamises ja ametliku kommunikatsiooni pidamises[94], kuid peale ametlike diplomaatiliste suhete sõlmimise ei pruugi ükski nimetatud tegevus tunnustamist tähendada. Näiteks Hiina Vabariigi pealinnas asuvad paljude riikide esindused, millel on ametlike diplomaatiliste esindustega sarnane staatus ja immuniteet. Hiina Vabariigil endal on samasugused esindused teistes riikides.[95] Hiina Vabariik on ka mitmete rahvusvaheliste organisatsioonide liige, kuid enamasti ei kasuta oma ametliku nimega.[96] Eelmainitust hoolimata puudub Hiina Vabariigil enamike partnerite tunnustus. Mitmepoolse leppe liikmeks olemine ei ole ühelgi juhul vaikimisi tunnustamine.[97] Nii näiteks on liikmelisus ÜRO-s tugev tõend, et riik on olemas[98], kuid see ei tähenda, et kõik ÜRO liikmed on teda tunnustanud. Siiski pärast riigi ÜRO-sse vastu võtmist võib eeldada, et riik täidab riigi kriteeriumid.[99]

---

[88] US Department of State. Department of State Bulletin Vol. LXXVII, no. 1998, 10.10.1977.
[89] Shaw, lk 297.
[90] S. Talmon. Recognition of the Libyan National Transitional Council – Insights 2011/15 (16). Kättesaadav: https://www.asil.org/insights/volume/15/issue/16/recognition-libyan-national-transitional-council (29.04.2019).
[91] R. Pérez-Peña. European Countries Recognize Guaidó as Venezuela's Leader, Joining U.S. – The New York Times 04.02.2019. Kättesaadav: https://www.nytimes.com/2019/02/04/world/americas/venezuela-juan-guaido.html (29.04.2019).
[92] Murphy, lk 571.
[93] Shaw, lk 311.
[94] Oppenheim, lk 174.
[95] Roth, lk 108.
[96] Roth, lk 114.
[97] Shaw, lk 311.
[98] Shaw, lk 313.
[99] Vyer, lk 22-23.

Tunnustamine reeglina on binaarne, kuid on kasutatud reservatsioonidega tunnustamist ehk *de facto* tunnustamist. *De facto* tunnustamise ulatus varieerub juhtumipõhiselt. *De facto* tunnustamisel tunnistatakse, et kõik tunnustamiseks vajalikud faktilised asjaolud on täidetud, kuid on kahtlusi olukorra pikaajalises püsimajäämises. *De facto* tunnustamisega võib, kuid ei pruugi kaasneda diplomaatiliste suhete sõlmimine. *De facto* tunnustamisele võib aja jooksul järgneda *de jure* tunnustamine. *De jure* tunnustamine on reservatsioonideta täielik tunnustamine. Näiteks Ühendkuningriik tunnustas Nõukogude Liitu 1921 *de facto* ja 1924 *de jure* ning Etioopia kuulumist Itaaliale 1936 *de facto* ja 1938 *de jure*.[100]

Kui üks riik väljendab seisukohta, et ta ei tunnusta teist riiki, siis see võib tähendada, et kohaldatakse mittetunnustamispoliitikat, kuid see ei pruugi nii olla. Tunnustamata jätmise põhjused võivad olla nii poliitilised kui ka õiguslikud.[101] Teise riigi mitte tunnustamine võib tähendada, et (1) ei võeta seisukohta teise riigi suhtes; (2) ei tunnustata teist riiki poliitilistel põhjustel, mis pole seotud teise riigi staatusega; (3) ei tunnustata, kuna see poleks rahvusvahelise õigusega kooskõlas ja/või oleks ennatlik; (4) ei tunnustata, kuna hoolimata asjaolust, et riigi kriteeriumid on täidetud, rahvusvaheline tavaõigus või leping keelab tunnustada või (5) ei tunnustata, kuna ÜRO Julgeolekunõukogu ei luba seda teha. Neljas ja viies olukord on sellised, kus rahvusvahelise õiguse kohaselt on lubamatu tunnustada ning need tingimused võivad esineda üheaegselt.[102]

Riigid on üldiselt ettevaatlikud tunnustamisega. Kuigi on juhtumeid, kus on tunnustatud üksuseid, mis ei täida riigi kriteeriumeid, siis tihti riigid ei tunnusta uut riiki isegi siis, kui näiteks Montevideo konventsioonis nimetatud tingimused on täidetud. Faktiliselt võib uus riik olla tekkinud, kui langeb ära võimalus, et keskvõim suudab taas hõivata kaotatud maa, kuid reeglina tunnustatakse uut riiki alles siis, kui territooriumi varasem omanik tunnustab uut riiki.[103] Tunnustamist ei ole praktikas mõjutanud ka efektiivse kontrolli kestus nagu seda on näha juhtumitest, kus üks riik pole teist riiki tunnustanud aastakümneid.[104] Setsessiooni tunnustamise juhtumeid on vähe ning neid saab jaotada üldistatult viide kategooriasse: (1) ÜRO põhikirja XI peatüki järgi end mittevalitsevate territooriumite ja mandaatide eraldumine; (2)

[100] Shaw, lk 308.
[101] Crawford. The Creation of States in International Law, lk 157.
[102] C. Warbrick. States and Recognition in International Law – M. D. Evans (toim). International Law. Oxford: Oxford University Press, 2014, lk 242.
[103] Roth, lk 99.
[104] J. Grzybowski. To Be or Not to Be: The Ontological Predicament of State Creation in International Law – The European Journal of International Law 2017/28 (2), lk 418.

poliitiliselt ja geograafiliselt eraldiseisvate üksuste eraldumine, kus elava rahva suhtes on valitsev võim rikkunud suures ulatuses universaalseid inimõigusi; (3) kõigi osapoolte kokkuleppel; (4) föderaalse riigi osade eraldumine föderatsiooni lagunemisel ning (5) oma iseseisvust jätkuvalt taotlevate varasemalt iseseisvate alade eraldumine ja seda eriti, kui nende liitmine riigiga on toimunud, rikkudes rahvusvahelist õigust.[105]

Üks ettevaatlikkuse põhjustest on asjaolu, et ennatliku tunnustamisega võidakse sekkuda teise riigi siseasjadesse nagu juhtus ainult kolm aastat eksisteerinud Biafra Vabariigi eraldumisel Nigeeriast, mida mõned riigid ennatlikult tunnustasid.[106] Kui riik, millest uus riik eraldus, tunnustab uut riiki, siis see on indikatsioon, et uus olukord on püsiv ning uue riigi tunnustamine pole ennatlik.[107] Teiseks põhjuseks on soovimatus luua segases olukorras selgust, kuna tunnustamine võib olla näiteks tõend uue riigi tekkest või uue valitsuse võimuletulekust.[108] Kolmas põhjus on tunnustamise raske tagasipööratavus, kuna kui faktiline olukord pole vahepeal märkimisväärselt muutunud, siis on raske eitada millegi eksisteerimist, mida varasemalt on tunnustatud.[109] Siiski selliseid kannapöördeid on tehtud. Näiteks 1974. aastal tunnustas Austraalia *de jure* Balti riikide kuulumist Nõukogude Liidu koosseisu, kuid mõni aasta hiljem naasis mittetunnustamispoliitika juurde.[110] Reeglina riigilt tunnustuse ära võtmises ollakse sama ettevaatlikud kui tunnustamises ja tavaliselt tunnustatakse samades piirides riiki edasi ka siis, kui riigivõim *de facto* lakkab olemast nagu see oli näiteks Liibanonis ajavahemikul 1975-1990.[111] Analoogselt pole riigi tunnustamise jätkamise seisukohalt oluline ka eksiilvalitsuse olemasolu, kui riik *de facto* lakkab olemast näiteks seoses okupatsiooniga.[112] Kui faktilised asjaolud muutuvad seoses rahvusvahelise õiguse tõsise rikkumisega, siis pole kindel, kas on lubatav katkestada riigi tunnustamine.

Tunnustamise praktika põhjal saab teha mitmeid järeldusi mittetunnustamispoliitika kohta. Mittetunnustamispoliitika rakendamisega soovitakse hoida ära tunnustamise tagajärgi, mis võivad aidata kaasa õigusvastasel teel tekkinud olukorra kinnistumisele ja legaliseerimisele. Nii nagu saab tunnustada erinevaid fakte, on võimalik kõigi nende suhtes kohaldada ka

[105] J. Hughes, G. Sasse. Comparing Regional and Ethnic Conflicts in Post-Soviet Transition States – Regional & Federal Studies 2010/11 (3), lk 16-17.
[106] Shaw, lk 309.
[107] Murphy, lk 547.
[108] Crawford. The Creation of States in International Law, lk 25.
[109] Shaw, lk 299; I. Brownlie. Principles of public international law. Oxford: Oxford University Press, 2012, lk 92.
[110] Mälksoo. Illegal Annexation and State Continuity, lk 134-135.
[111] Roth, lk 107.
[112] L. Mälksoo. Professor Uluots, the Estonian Government in Exile and the Continuity of the Republic of Estonia in International Law – Nordic Journal of International Law 2000/69 (3), lk 307.

mittetunnustamispoliitikat ning nii tunnustamine kui ka mittetunnustamispoliitika rakendamise alustamine on vormivabad. Erinevalt tunnustamisest, kus riikidel on täielik diskretsioon, eksisteerib õiguskirjanduse järgi teatud juhtudel kohustus mitte tunnustada. Teoreetiliselt võib küsida, kas mittetunnustamispoliitika rakendamine ja tunnustamata jätmine poliitilistel põhjustel on lisaks erinevatele alustele ka sisuliselt erinevad.

Mittetunnustamispoliitika puhul ilmselt ei saa lubada tegusid, mida saab tõlgendada teatud juhtudel vaikimisi tunnustamisena, samas kui tunnustamata jättes pole riikidevahelises suhtluses piiranguid, kuigi mõni tegu võib olla tõlgendatav tunnustamisena. Kuna tunnustuse tagasi võtmine on võimalik, siis mittetunnustamispoliitika režiimi rikkumise teelt on võimalik naasta mittetunnustamispoliitika juurde. Samas varasem tunnustamine võib omada jäädavat nõrgestavat mõju mittetunnustamispoliitikale, kuna millegi mitte tunnustamine, mida kord on juba tunnustatud, kaotab veenvust. Erinevalt mittetunnustamispoliitika rakendamise jätkamisest ei tohiks tunnustamisest sõltuda ühestki riikluse või võimu efektiivsuse kriteeriumist, kuna mittetunnustamispoliitika rakendamise põhjused ei tulene hetkel olevast faktilisest olukorrast, vaid puudujääkidest selle tekkimisel. Seega ei tohi mittetunnustamispoliitika rakendamist mõjutada ka õiguspärase olukorra taastumise madal tõenäosus.

1.3. Ülevaade praktikast

Nicaragua kaasuses ütles Rahvusvaheline Kohus, et rahvusvahelises õiguses tõestab praktika reegli eksisteerimist riikide *opinio juris*'ena.[113] Käesolevas peatükis käsitletakse mittetunnustamispoliitika praktikat alates 1930. aastatest valdavavalt kronoloogilises järjekorras, kuid grupeerides sarnased juhtumid kokku. Vaadatakse mittetunnustamispoliitika rakendamise aluseid ning selle rolli olukorra lahenemisel. Samuti leiavad käsitlemist juhtumid, kus mittetunnustamispoliitikat oleks võinud rakendada, kuid seda mingil põhjusel ei tehtud.

Mittetunnustamispoliitika rakendamise alused tekkisid 1928. aastal sõlmitud Kelloggi-Briandi paktiga, milles mõisteti hukka sõda kui rahvusvaheliste arusaamatuste lahendamisviis ja lubati sellest loobuda. Esimene proovikivi pakti kehtivusele saabus 1931. aasta septembris, mil Jaapan

[113] Nicaragua v United States of America - Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (merits) ICJ A Nicaragua (merits). Advisory Opinion ICJ, p. 184. Vt ka: ILC. Draft Conclusions on Identification of Customary International Law. Yearbook of the International Law Commission, 2018, vol. II, Part Two, A/73/10. Kättesaadav: http://legal.un.org/docs/?path=../ilc/texts/instruments/english/draft_articles/1_13_2018.pdf&lang=EF (29.04.2019).

okupeeris Hiina kirdeprovintsid. Järgmisel aastal kuulutasid kolm kirdeprovintsi ennast iseseisvaks riigiks nimega Mandžukuo. Ameerika Ühendriigid keeldusid tunnustamast olukorda, kokkulepet või lepingut, mille teke või sisu on vastuolus Kelloggi-Briandi paktiga. Ameerika Ühendriikide positsiooni sõnastas toonane riigisekretär Henry L. Stimson, kelle järgi doktriin sai ka nime. Rahvasteliit võttis doktriini rakendamise üle[114] ning see leidis kajastust Ameerika mandril asuvate riikide vahel sõlmitud Saavedra Lamas'i lepingus[115] ja Montevideo konventsioonis[116], kus keelati tunnustada jõuga saavutatud territoriaalset korraldust. Järgmistel aastatel hakkas mittetunnustamispoliitika rakendajate ühisrinne murenema ning mitmed riigid tunnustasid Mandžukuot[117] ja teisi agressiooni tulemusel tekkinud territoriaalseid muudatusi nagu näiteks Abessiiniat Itaalia osana, Austriat ja Sudeedimaad Saksamaa osana ning Soomele kuulunud Karjalat ja Rumeeniale kuulunud Bessaraabiat Nõukogude Liidu osana.[118] Teise maailmasõja ajal taganesid mitmed riigid nimetatud territoriaalsete muudatuste tunnustamisest[119] ning mõned nimetatud olukorrad pöörati pärast sõja lõppu tagasi agressioonile eelnenud seisu.

Nõukogude Liidu poolt teise maailmasõja ajal okupeeritud alasid ei tagastatud nende õiguspärastele omanikele, kuid ainult Balti riikide suhtes kohaldati mittetunnustamis-poliitikat.[120] Tegemist oli ühena esimestest kui mitte esimese juhtumiga, kus oluline osa maailma riikidest pikka aega eitas annekteerimise õiguspärasust. Esialgu läänеriigid ei survestanud Nõukogude Liitu. Külma sõja hoogustumisega hakati ka järjest rohkem rõhuma mittetunnustamispoliitikale ja seda kasutati poliitilise relvana Nõukogude Liidu vastu.[121] Balti riigid taasiseseisvusid mõned kuud enne Nõukogude Liidu lagunemist 1991. aastal.

Järgmised mittetunnustamispoliitika rakendamise juhtumid olid otseselt või kaudselt seotud dekoloniseerimisega. ÜRO Julgeolekunõukogu oli kuuekümnendatel palunud rahvusvahelist kogukonda mitte tunnustada mõnda territoriaalset olukorda, mille tekke viis oli

---

[114] C. R. A. Sorbie, lk 473.
[115] Anti-War Treaty (Non-Aggression and Conciliation). Rio de Janeiro, 10.10.1933. League of Nations Treaty Series 1935-1936 vol 163 no 3781. Kättesaadav: https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20163/v163.pdf (29.04.2019).
[116] Convention on Rights and Duties of States adopted by the Seventh International Conference of American States. Montevideo 26.12.1933. League of Nations Treaty Series 1936 vol 165 no 3802. Kättesaadav: https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280166aef&clang=_en (29.04.2019).
[117] Hathaway, Shapiro, lk 168.
[118] Shaw, lk 316.
[119] Shaw, lk 308; Oppenheim, lk 193.
[120] Statement by the Acting Secretary of State, 27.07.1940. Kättesaadav: https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1940v01/d412 (29.04.2019).
[121] Mälksoo. Illegal Annexation and State Continuity, lk 135.

dekoloniseerimise põhimõtetega vastuolus.[122] Esimene pikaaegsem mittetunnustamispoliitika kohaldamine dekoloniseerimise kontekstis toimus Ida-Timori okupatsiooni suhtes, mis 1975. aastal kuulutas end Portugalist iseseisvaks ja okupeeriti mõned päevad hiljem Indoneesia poolt. Ida-Timori osas võeti vastu hulga resolutsioone ÜRO Julgeolekunõukogus ja Peaassamblees.[123] Kui majanduskriisi tõttu muutus Indoneesia sisepoliitika ebastabiilseks ja president Suharto sunniti 1998. aastal tagasi astuma, tekkis võimalus läbirääkimisteks. Rahapuudus sundis kärpima kaitsekulutusi ja loobuma Ida-Timorist, mis iseseisvus 2002. aastal.[124] Seega okupatsioon lõppes seoses Indoneesia vahepealse nõrkusega. Teine dekoloniseerimise juhtum on Lääne-Sahara, kus Hispaania võim lõppes 1974. aastal. Järgmisel aastal okupeeris territooriumi Maroko, mille tegevus oli vastuolus Rahvusvahelise Kohtu varasema otsusega territooriumi kohta. Ükski riik ei tunnusta Lääne-Saharat Maroko omana,[125] kuid Lääne-Sahara on endiselt okupeeritud.

Teine rühm teise maailmasõja järgseid mittetunnustamispoliitika rakendamise juhtumeid on seotud riikidega, kus oli võimul rassistlik režiim. Üheks selliseks riigiks oli Rodeesia, mis 1965. aastal kuulutas ennast ühepoolselt Ühendkuningriigist iseseisvaks.[126] ÜRO Peaassamblee ja Julgeolekunõukogu resolutsioonide järgi valge vähemuse poolt moodustatud valitsus polnud piisavalt esinduslik, et esindada tervet Rodeesia elanikkonda.[127] ÜRO Julgeolekunõukogu kehtestas järgmistel aastatel sanktsioonid Rodeesia suhtes ja keelas osaleda rahvusvaheliste organisatsioonide tegevuses.[128] Rodeesia valgete režiim langes 1980. aastal seoses partisanide sõjalise edu ja rahvusvaheliste sanktsioonidega. Ka Namiibias kehtestati apartheid. Namiibia oli mandaadina antud 1920. aastal Lõuna-Aafrika kätte. Seoses apartheidi kehtestamisega Namiibias võttis ÜRO Peaassamblee LAV-ilt mandaadi ära.[129] ÜRO Julgeolekunõukogu pidas pärast mandaadi ära võtmist LAV-i kohalolekut Namiibias õigusvastaseks okupatsiooniks ja

[122] UN Security Council Resolution 169, 24.11.1961.
[123] UN Security Council Resolution 384, 22.12.1975; UN Security Council Resolution 384, 22.04.1976; UN General Assembly Resolution 31/53. Question of East Timor, 01.12.1976; General Assembly Resolution 32/34. Question of East Timor, 28.11.1977; General Assembly Resolution 33/39. Question of East Timor, 13.12.1978; General Assembly Resolution 34/40. Question of East Timor, 21.11.1979; General Assembly Resolution 35/27. Question of East Timor, 11.11.1980; General Assembly Resolution 36/50. Question of East Timor, 24.11.1981; General Assembly Resolution 37/30. Question of East Timor, 23.11.1982.
[124] Leaver, lk 5.
[125] E. Kontorovich. Economic Dealings with Occupied Territories – Columbian Journal of Transnational Law 2015/53 (3), lk 600-601.
[126] Vidmar, lk 172.
[127] General Assembly Resolution 1747. The Question of Southern Rhodesia, 27.06.1962; General Assembly Resolution 2022. The Question of Southern Rhodesia, 05.11.1965; UN Security Council Resolution 202, 06.05.1965; UN Security Council Resolution 277, 18.03.1970.
[128] UN Security Council Resolution 253, 29.05.1968.
[129] UN General Assembly Resolution 2145. Question of South West Africa, 27.10.1966.

1970. aastal kehtestas tunnustamise keelu LAV-i kohaloleku suhtes Namiibias.[130] Nimetatud sündmustega paralleelselt lõi LAV neli pooliseseisvat üksust, mida hakati kollektiivselt nimetama Bantustanideks.[131] ÜRO Peaassamblee kutsus üles kõiki riike hoiduma Bantustanide tunnustamisest[132] ning Julgeolekunõukogu kinnitas sama üleskutset[133]. Ükski riik peale LAV-i Bantustane ei tunnustanud. Namiibia iseseisvus ja Bantustanid kaotati seoses sisepoliitiliste muudatustega LAV-is, mis lõpetasid ka apartheidi. Hoolimata apartheidist LAV-is, ei katkestatud LAV-i tunnustamist, millest järeldub, et rassistlik režiim ei tähenda, et riik automaatselt lakkaks olemast subjekt.[134]

Ka Iisraeli okupatsiooni juured Palestiinas ulatuvad dekoloniseerimiseni.[135] Pärast teist maailmasõda oli Palestiina aladel Ühendkuningriigi mandaat, mis pidi jaotuma araablaste ja Iisraeli riigi vahel. Iisrael iseseisvus 1948. aastal ja langes Araabia riikide rünnaku ohvriks. Iisraeli saatis edu nii selles kui järgmistes sõdades, mille tulemusel ta okupeeris Gaza tsooni, Jordani Läänekalda, Golani kõrgendiku ja Siinai poolsaare. Neist aladest on Golani kõrgendik ja Jordani Läänekallas jätkuvalt okupeeritud.[136] Kõigi okupatsioonide suhtes rakendati mittetunnustamispoliitikat.[137] ÜRO Julgeolekunõukogu ja Peaassamblee on korduvalt nimetanud Iisraeli kontrolli Läänekalda üle okupatsiooniks, mis rikub Palestiina elanike enesemääramisõigust ning leidnud, et Iisraeli asundused Palestiina aladel rikuvad rahvusvahelist õigust. Vastu on võetud kümneid ÜRO resolutsioone, kuid neid ei jõustata piisavalt ja okupatsioon kestab edasi.[138]

---

[130] UN Security Council Resolution 283, 29.07.1970.
[131] Vidmar, lk 174.
[132] UN General Assembly Resolution 31/6. Policies of Apartheid of the Government of South Africa, 26.10.1976.
[133] UN Security Council Resolution 402, 22.12.1976.
[134] Crawford. The Creation of States in International Law, lk 149.
[135] Olukorda Palestiinas on kõrvutatud teiste dekoloniseerimise juhtumitega ÜRO Peaassamblee, vt: 1. UN General Assembly Resolution 2787. Importance of the universal realization of the right of peoples to self-determination and of the speedy granting of independence to colonial countries and peoples for the effective guarantee and observance of human rights, 6.12.1971.
[136] Kontorovich, lk 593; International Committee of the Red Cross. Occupied Golan: nurturing ties with the rest of Syria, 15.02.2011 Operational Update. Kättesaadav: https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/update/2011/golan-update-2011-02-15.htm (29.04.2019).
[137] Vyer, lk 50.
[138] UN General Assembly Resolution 2253. Measures taken by Israel to change the status of the City of Jerusalem, 14.07.1967; UN General Assembly Resolution 2254. Measures taken by Israel to change the status of the City of Jerusalem, 14.07.1967; UN General Assembly Resolution 36/120E. Question of Palestine, 10.12.1981; UN General Assembly Resolution 37/123C. The situation in the Middle East, 16.12.1982; UN General Assembly Resolution 39/146C. The situation in the Middle East, 14.12.1984; UN General Assembly Resolution 36/226A. The situation in the Middle East, 17.12.1981; UN General Assembly Resolution ES-10/14. Illegal Israeli actions in Occupied East Jerusalem and the rest of the Occupied Palestinian Territory, 12.12.2003; UN General Assembly Resolution ES-10/15. Advisory opinion of the International Court of Justice on the Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory , including in and around East Jerusalem, 02.08.2004; UN Security Council Resolution 446, 22.03.1979; UN Security Council Resolution 452, 20.07.1979; UN Security Council Resolution 476, 30.06.1980; UN Security Council Resolution 478, 20.08.1980; UN Security Council Resolution 465, 01.03.1980.

Rahvusvahelise õigusega võib vastuollu minna iseseisvusdeklaratsioon, kui territoriaalne korraldus toimib *lex specialis*'e mõjualas ehk, kui territooriumi alalise staatuse kohta on piiranguid rahvusvahelise leppe või ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni alusel.[139] Pärast Ühendkuningriigi võimu lõppemist Küprosel reguleerisid saarel asuvad kreeka ja türgi kogukonnad oma suhteid konstitutsiooniga, mis andis neile võrdsed õigused. Küprosel oli keelatud unioon teise riigiga või mõne riigi osa eraldumine. Pinged kogukondade vahel halvasid institutsioonid ning 1963. aastaks elasid türgi kogukonnad eraldatult enklaavides.[140] 1964. aastal asus ÜRO Küprosel rahu valvama ja konflikti vahendama.[141] Koostöös Kreekaga toimus Küprosel sõjaväeline riigipööre, millele järgnes 1974. aastal saare põhjaosa okupeerimine Türgi poolt.[142] 1983. aastal kuulutas Põhja-Küpros ennast iseseisvaks[143], et saada parem läbirääkimispositsioon kreeklastega[144]. Kuigi iseseisvuse väljakuulutamine toimus Türgiga kooskõlastamata[145], tunnustas Türgi Põhja-Küprose iseseisvust[146]. ÜRO Julgeolekunõukogu keelas Põhja-Küprose Türgi Vabariigi tunnustamist.[147] Kuni 1999. aastani pidas EL Küprose liitumise eelduseks konflikti lahendamist, kuid hiljem loobuti sellest nõudest.[148] Majanduskriis Põhja-Küproses 2000. aastal andis võimaluse tulla võimule jõududel, kes soovisid alustada läbirääkimisi.[149] Seoses sellega tegi ÜRO 2002. aastal ebaeduka katse Küprost liita.[150] Olukord pole käesoleva töö kirjutamise ajani lahenenud.

Külma sõja lõpus nähti tänu üksmeelele Julgeolekunõukogus üht kiireimat ja efektiivseimat reageerimist lubamatule jõukasutusele. 1990. aasta augustis tungis Iraak Kuveiti ja annekteeris selle.[151] 1991. aasta jaanuaris vabastas 28st riigist koosnev rahvusvaheline koalitsioon ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni[152] alusel Kuveidi.[153] Olukord lahenes sekkumise tulemusel.

---

[139] Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo. Advisory Opinion ICJ 22.07.2010.
[140] S. F. Driest. Crimea's Separation from Ukraine: An Analysis of the Right to Self-Determination and (Remedial) Secession in International Law – Netherlands International Law Review 2015/62 (3), lk 356-357.
[141] UN Security Council Resolution 186, 04.03.1964.
[142] Driest, lk 357.
[143] J. Ker-Lindsay. Great Powers, Counter Secession, and Non-Recognition: Britain and the 1983 Unilateral Declaration of Independence of the "Turkish Republic of Northern Cyprus" – Diplomacy & Statecraft 2017/28 (3), lk 439.
[144] Berg, lk 226.
[145] Ker-Lindsay, lk 439.
[146] Ker-Lindsay, lk 441.
[147] UN Security Council Resolution 541, 18.11.1983.
[148] Müftüler-Bac, Güney, lk 282.
[149] D. Isachenko. On the Political Economy of Unrecognised Statebuilding Projects – The International Spectator 2009/44 (4), lk 73.
[150] Müftüler-Bac, Güney, lk 282.
[151] Vyer, lk 51.
[152] UN Security Council Resolution 678, 29.11.1990.
[153] Vyer, lk 54.

Osalt sai see võimalikuks, kuna nõrk ja lagunev Nõukogude Liit ei avaldanud vastumeelsust. Üheks probleemiks Nõukogude Liidus oli konflikt Mägi-Karabahhis, mis algas 1988. aastal, kuid tähismahus sõda algas 1992. aastal ning lõppes 1994.[154] Selle tulemusel tekkis Armeenia poolt kontrollitavale alale Mägi-Karabahhi Vabariik, tänase nimega Artšahhi Vabariik.[155] Teine konflikt tekkis Moldovas, kus oli iseseisvumise ajal aktuaalne võimalik liitumine Rumeeniaga. Sellele vastusena hakkas Vene kogukond mobiliseeruma ja tekkis Transnistria iseseisvusliikumine, mida korraldasid peamiselt tehaste juhid koostöös ametiühingutega. 1990. aasta septembris kuulutati välja iseseisvus ning 1992. aasta kevadel puhkes sõda paramilitaarsete üksuste ja Moldova väeüksuste vahel, mis lõppes Venemaa sekkumisega.[156] Transnistria iseseisvus 1990. aastal toimunud referendumi alusel ja 2006. aastal viidi läbi enesemääramise soovi kinnitav referendum.[157] Kuveidi juhtum lahenes kiiresti, kuid Artšahh ja Transnistria on endiselt külmutatud konflikti staadiumis.

Pole kindel, kas Kosovo osas kohaldavad riigid mittetunnustamispoliitikat. Siiski on Venemaa Krimmi annekteerimist põhjendades viidanud „Kosovo pretsedendile".[158] Venemaa protestis Kosovo iseseisvumise vastu, väites, et tegemist on rahvusvahelise õiguse rikkumisega, ja sidudes iseseisvumise NATO jõu kasutusega 1999. aastal. Kui mitte tunnustamisel viidatakse põhjusena agressioonile, siis sisuliselt riik kohaldab enda hinnangul mittetunnustamispoliitikat. Kuna Venemaa on hiljem oma tegevuse õigustamiseks viidanud Kosovo juhtumile, siis pole kindel, kuivõrd peab Venemaa Kosovo iseseisvumist rahvusvahelise õiguse rikkumiseks. Kosovot on töö kirjutamise hetkeks tunnustanud natuke üle poole ÜRO liikmesriikidest, mis tähendab, et lisaks Venemaale kümned riigid ei tunnusta Kosovot.[159] Kosovo tegi iseseisvusreferendumi 1991. aastal, kuid tollal ta ei saanud iseseisvuda. Üheks põhjuseks võis olla, et Jugoslaavia jagunemise osas EL-i nõustav Badinteri komisjon ütles, et ainult föderatsiooni moodustanud vabariigid saavad iseseisvuda.[160] Samaaegselt taotles Horvaatias iseseisvust Serbia Krajina ja Bosnias Srpska Vabariik, kuid ka neid ei tunnustatud.[161] 1999. aastal alustas Jugoslaavia etnilist puhastust Kosovos ning puhkes relvastatud konflikt Jugoslaavia väeüksuste ja Kosovo üksuste vahel. NATO esitas Jugoslaaviale Raumbouillet'

[154] Kolstø, Blakkisrud, lk 141.
[155] Caspersen. Playing the Recognition Game, lk 49.
[156] Isachenko, lk 62.
[157] Berg, lk 227.
[158] President of Russia. Address by President of the Russian Federation 18.03.2014. Kättesaadav: http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603 (29.04.2019).
[159] Kosovo Thanks You. Kättesaadav: https://www.kosovothanksyou.com/ (29.04.2019).
[160] Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia. Opinion No. 2 - International Legal Materials 1992/31 (6).
[161] Caspersen. Playing the Recognition Game, lk 47.

rahuplaani, mille kohaselt Kosovost saaks NATO administreeritud autonoomne piirkond, millega Jugoslaavia ei nõustunud ning sellele järgnes NATO pommitamine ja Jugoslaavia nõustumine sisuliselt samade tingimustega, mis algselt esitati.[162] Esimest korda ajaloos võttis ÜRO Julgeolekunõukogu kõik võimuvolitused ühe territooriumi üle.[163] 2008. aastal kuulutas Kosovo ennast iseseisvaks. Rahvusvaheline järelevalve kestis kuni 2012. aastani.[164]

Kui lääneriigid Kosovo iseseisvust tunnustasid, siis Lõuna-Osseetia ja Abhaasia saatsid uued tunnustamise palved Venemaale. Venemaa riigiduuma toetas tunnustamist, kuid esmalt kaotati aladele kehtestatud sanktsioonid ning loodi püsivad suhted *de facto* valitsustega. Sama aasta augustis puhkes relvastatud konflikt Lõuna-Osseetia ja Gruusia väeüksuste vahel, millele Venemaa reageeris süüdistades Gruusiat genotsiidis ja agressioonis ning tungides oma väeüksustega Gruusia territooriumile.[165] Venemaa tunnustas ennatlikult Abhaasiat ja Lõuna-Osseetiat[166]. Need riigid ei kontrollinud oma territooriumi ega oleks suutnud osaleda rahvusvahelises suhtluses ilma Venemaa abita.[167] Venemaa kasutas Abhaasia ja Lõuna-Osseetia tunnustamisel sarnast argumentatsiooni nagu kasutasid lääneriigid Kosovo iseseisvumisel. Venemaa ja Gruusia vahel sõlmitud rahulepingus pidi Gruusia nõustuma, et Venemaa väed jäävad autonoomsetesse piirkondadesse ning piirkondade lõplik staatus jäeti lahtiseks.[168] Venemaa on pakkunud majanduslikke stiimuleid riikidele, et nad tunnustaksid Abhaasiat ja Lõuna-Osseetiat, mille tulemusel on Nicaragua, Venezuela[169] ja Nauru andnud tunnustuse.[170]

Viimane Venemaa rünnak mõne naabri territoriaalse terviklikkuse pihta algas 2014. aastal Ukrainas Krimmist, mida käsitletakse lähemalt 2. peatükis. Nimetatud aasta 11. mail korraldati Donetski ja Luganski oblastis iseseisvusreferendumid ning Luganski ja Donetski Rahvavabariigid kuulutasid ennast iseseisvaks. Mõne tunni jooksul palus Donetsk enda liitmist Venemaaga. Venemaa pole referendumite tulemusi tunnustanud, vaid „austanud“. Pärast iseseisvuse väljakuulutamist puhkes relvastatud konflikt Ukraina relvajõudude ja separatistide vahel, mis kestab madalal intensiivsusel töö kirjutamise hetkeni.[171]

---

[162] Navari, lk 1311.
[163] UN Security Council Resolution 1244, 10.06.1999.
[164] Navari, lk 1312.
[165] Farby, lk 667-668.
[166] The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. Statement by the Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation 27.08.2008. Kättesaadav: http://www.mid.ru/en/foremign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/327238 (29.04.2019).
[167] A. Šućur. Observing the Question of Self-Determination and Secession in the Wake of Recent Events in Kosovo, Abkhazia, South Ossetia and Crimea – ZPR 2014/3 (3), lk 290.
[168] Navari, lk 1315-1316.
[169] Cooley, Lincoln, lk 60.
[170] Cooley, Lincoln, lk 62.
[171] Cavandoli, lk 883.

On juhtumeid, kus *de facto* on keskvalitsus kaotanud aastateks kontrolli mõne territooriumi osa suhtes, kuid ükski kolmas riik pole sekkunud ega tunnustanud ja olukord pole muutunud rahvusvaheliseks. Tunnustamata üksuse osas on jõutud riigisiseste lahenduseni näiteks Tšetšeenias (1996.-1999.a), Srpska Krajinas (1991.-1995.a) ja Tamil-Eelamis (1986.-2009.a).[172] Paljudel juhtumitel on rahvusvahelise õiguse rikkumise abil loodud riik sõltuvuses õigust rikkunud riigist ja seetõttu pole täielikult iseseisev ja puudub kindlus riigi kriteeriumite täitmises.[173] Samuti võib olla selgusetus eraldunud üksuse eesmärkides. Srpska Krajina puhul polnud näiteks selge, kas soovitakse luua riik, olla osa Serbiast või ühineda Bosnia serblastega. Sarnane määramatus on Mägi-Karabahhi, Lõuna-Osseetia ja Põhja-Küprose puhul.[174]

Vallutused pärast 1945. aastat on olnud pigem haruldased. Kui vahetult teisele maailmasõjale järgnenud piirimuudatused välja arvata, siis ülejäänud juhtumid on valdavalt seotud dekoloniseerimisega. Benin vallutas Portugalile kuulunud Oidah'i nimelise kindluse, India vallutas Portugalilt Goa, Indoneesia vallutas Hollandile kuulunud Lääne-Paapua, Bangladesh on muutnud ühepoolselt piiri Indiaga, Põhja-Vietnam vallutas Lõuna-Vietnami. Neid muudatusi on kõik osapooled ja kolmandad riigid tunnustanud. Tunnustamata on vallutused Kashmiri piirkonnas, Hiina Rahvavabariigi poolt vallutatud Hiina Vabariigi kontrolli all olnud Yijiangshan'i saared, Iisraeli poolt okupeeritud Gaza sektor ja Jordani Läänekallas, Egiptuse okupeeritud Sudaanile kuulunud Hala'ib'i Kolmnurk ning Maroko okupeeritud Lääne-Sahara. Lõpetatud on Liibüa okupatsioon Põhja-Tšaadis ja Indoneesia okupatsioon Ida-Timoris.[175] Mittetunnustamispoliitika juhtumite arvu suurenemine alates kuuekümnendatest võib tuleneda asjaolust, et järjest rohkem on hakatud hindama territoriaalse muutuse õiguspärasust ja vähem määrav on üksuse efektiivne kontroll territooriumi üle.[176] Nendele juhtumitele on lisandunud Krimm, mis on esimene omataoline Euroopas ja üks väheseid, mis pole toimunud dekoloniseerimise kontekstis või sellele vahetult järgnenud segasel perioodil.[177]

Enne teist maailmasõda polnud ühtset mittetunnustamispoliitikat ning rahvusvahelise õiguse rikkumisel tekkinud territoriaalsed situatsioonid said tunnustuse osaliseks. Dekoloniseerimise ja apartheidiga seotud juhtumites on ÜRO olnud võrdlemisi aktiivne. Samuti on suudetud

[172] Caspersen. Playing the Recognition Game, lk 47.
[173] Crawford. The Creation of States in International Law, lk 134.
[174] Caspersen. Playing the Recognition Game, lk 50.
[175] Hathaway, Shapiro, lk 328.
[176] Farby, 663.
[177] T. Grant. Boundaries and Rights After 2014, lk 384.

võrdlemisi kiiresti tagasi pöörata mitmeid okupatsioone Aafrikas ja Aasias. Samas kui üheks otseseks osapooleks on ÜRO Julgeolekunõukogu alaline liige või kui ÜRO Julgeolekunõukogu alaline liige toetab okupeerivat riiki nagu Ameerika Ühendriigid toetavad vetoõigusega Iisraeli, siis on piiratud ÜRO võimekus sekkuda. Esimest korda rakendati mittetunnustamispoliitikat paljude riikide poolt pikka aega Balti riikide okupatsiooni osas, kuid pole selge, mida tähendas tollal kasutuses olnud *de facto* mitte tunnustamine ning kolmanda maailma riigid kasutasid võimalust jätta Balti riikide anneksiooni osas seisukoht võtmata. Ka ÜRO ei võtnud initsiatiivi, kuna Nõukogude Liit oli Julgeolekunõukogu alaline liige. Samas ka Põhja-Küprose ja Lääne-Sahara juhtumite osas pole lahendust leitud, hoolimata asjaolust, et ükski ÜRO Julgeolekunõukogu alaline liige pole takistusi teinud. Lahenduse leidmine sõltub ka riikide huvist. Nii näiteks apartheidi vastu õnnestus koondada suhteliselt tugev ÜRO surve samas kui Lääne-Sahara osas pole samal määral rahvusvahelise kogukonna huvi tekkinud. Rahvusvaheline kogukond on võimeline väga kiiresti vabastama okupeeritud alad nagu seda võis näha Kuveidis 1991. aastal, kuid kui tunnustamata riigi patroon või okupeerija on tugev riik, siis võib olukord kesta suuresti muutumatult aastakümneid.

1.4. Kohaldamise eesmärgid ja tagajärjed

Mittetunnustamispoliitika kohaldamise eesmärk on seotud selle rolliga rahvusvahelises õiguses, tunnustamise eesmärkidega ja konkreetsete poliitiliste eesmärkidega. Mittetunnustamispoliitika alusfilosoofia on *ex injuria jus non oritur*, mis tähendab, et tegemist on rahvusvahelist õigust ja korda kaitsva vahendiga, seega selle rakendajad väljendavad soovi hoida ära või vähemalt piirata õigusvastase teo tagajärgi. Täiendavad eesmärgid sõltuvad juba täpsematest asjaoludest. Alapeatükis 1.3. võis täheldada, et riikide eesmärgid mittetunnustamispoliitika kohaldamisel olid seotud muu hulgas sooviga lõpetada koloniaalvõim, tagada rahvaste enesemääramisõigus, heidutada agressorit ja lõpetada apartheid.

Mittetunnustamispoliitika kohaldamise eesmärgid ja tagajärjed tunnustamise eesmärkide ja tagajärgede kontekstis sõltuvad osalt sellest, kas lähtuda deklaratiivsest või konstitutiivsest teooriast. Küsimus seisneb selles, kas riigi või mõne muu juriidilise fakti olemasolu sõltub tunnustamisest ehk on konstitutiivne või tunnustamine on üksnes deklaratiivne fakti enda suhtes. Austria õigusteadlane Hans Kelsen on väitnud, et õiguses pole olemas absoluutseid, otseselt ilmselgeid fakte, vaid ainult sellised juriidilised faktid, mis on kehtestatud kompetentse

autoriteedi poolt läbi õiguskorras ette nähtud protseduuri.[178] Tema hinnangul juriidiline tunnustamine loob juriidilise fakti.[179] Ainsad, kes saaksid rahvusvahelise õiguse järgi uusi liikmeid süsteemi vastu võtta oleksid selle süsteemi subjektid ehk teised riigid ja seda saaksid nad teha, kasutades tunnustamist.[180] Konstitutiivne teooria ei ütle, et riiki pole enne tunnustamist olemas, kuid et rahvusvahelise õiguse kohaselt tekib subjekt läbi tunnustamise. Konstitutiivse teooria kohaselt on võimalik tunnustamise abil kompenseerida puudujääkgid muudes riigi tunnustes.[181] Konstitutiivse teooria puudus on seotud eeldusega, et tunnustamisele eelnevalt on tuvastatud üksuse olemasolu, mis läbi tunnustamise võiks muutuda subjektiks ehk sisuliselt tuvastatakse tunnustamata riik.[182] Konstitutiivse teooria probleemiks on olukorrad, kus riiki tunnustavad osad riigid ja teised mitte, mis tähendab, et riik samaaegselt eksisteerib ja ei eksisteeriks. Lauterpacht pakkus selle probleemi lahendamiseks kollektiivset kohustuslikku tunnustamist.[183] Kuigi kollektiivset tunnustamist on praktiseeritud ja seda eeskätt rahvusvaheliste organisatsioonide raames, siis ei saa öelda, et tegemist on valdava praktikaga.[184]

Probleemid konstitutiivse teooriaga suunavad meid deklaratiivse teooria poole. Deklaratiivne teooria näib sobituvat paremini asjaoluga, et tunnustamine on poliitilistel kaalutlustel tehtav akt.[185] Deklaratiivne teooria eeldab, et riigi kriteeriumid on konsensuslikult paigas.[186] Nagu peatükis 1.2. käsitleti, pole selgust, missugune subjekt on riik ja missugune mitte. Samuti on probleem valitsuse efektiivsuse nõudega, kuna see on tihti määrav riigi tuvastamisel. Efektiivsus on empiiriliselt vaieldav ja ei too alati piisavat selgust. Sellisel juhul praktikas kasutatakse riigi määratlemises indikatsioonina teiste riikide tunnustust.[187] Nii on tagaukse kaudu uuesti sisenenud konstitutiivne teooria.

Praktika jääb kuhugi konstitutiivse ja deklaratiivse teooria vahepeale.[188] Deklaratiivse ja konstitutiivse teooria vahelisi vastuolusid on proovitud ületada, väites, et riik ei ole midagi, mis on või ei ole, vaid tuleb vaadelda riikluse efektiivsust, kus tunnustamine tõstab riigi efektiivsust rahvusvahelisel areenil.[189] Siiski on see olnud tulutu, kuna rahvusvaheline õigus tunnistab

[178] Grxybowski, lk 419.
[179] J. Bartelson. Symposium „The politics of International Recognition“: Three Concepts of Recognition – International Theory 2013/5 (1), lk 115.
[180] Grxybowski lk 419.
[181] Grzybowski, lk 414-415; Crawford. The Creation of States in International Law, lk 21.
[182] Bartelson, lk 114.
[183] Grzybowski, lk 419-420.
[184] Crawford. The Creation of States in International Law, lk 27-28.
[185] Grzybowski, lk 414.
[186] Bartelson, lk 116; Crawford. The Creation of States in International Law, lk 26.
[187] Grzybowski, lk 414.
[188] Shaw, lk 297.
[189] Sorbie, lk 471.

üksnes riike, eristades neid kõigest muust, mis pole riigid. Praktikas on näiteks Badinteri komisjon asunud deklaratiivse teooria positsioonile[190], samas kui Sloveenia ja Horvaatia tunnustamiste puhul võis olla tegemist ühe tugevaima konstitutiivse mõjuga tunnustamisega lähiajaloos, mis võis muuta edasist sündmuste käiku[191]. Tinoco arbitraažis lahendas kohus deklaratiivse ja konstitutiivse teooria vastuolu, väites, et juhul kui valitsuse efektiivsuses on kahtlusi, siis võib tunnustamisel olla konstitutiivne mõju, kuid muul juhul on deklaratiivne.[192] Mittetunnustamispoliitika ei asetu hästi konstitutiivsesse ega deklaratiivsesse teooriasse. Konstitutiivse teooria järgi peaks näiteks Krimmi okupatsiooni tunnustamata jätmine tähendama, et Krimmis okupatsiooni polegi, ning teisipidi deklaratiivse teooria positsioon sisuliselt on, et mittetunnustamispoliitikal pole peaaegu mingit mõju faktilisele olukorrale. Mittetunnustamispoliitika tunnustab, et eksisteerib objekt, mida saaks tunnustada ja kui see poleks loodud rahvusvahelise õiguse tõsise rikkumise tulemusel, siis saaks näiteks see riik osaleda rahvusvahelises suhtluses täpselt samadel tingimustel nagu teised riigid. Samas mittetunnustamispoliitika eesmärk on tunnustamata jättes peatada juriidiliste tagajärgede tekk nagu näiteks rahvusvahelise õiguse uue subjekti teke.[193] Mittetunnustamispoliitika asetub kuskile deklaratiivse ja konstitutiivse teooria vahele, arvestades, et millegi tunnustamise keelamine eeldab, et millegi eksistents ei sõltu puhtalt selle tunnustamisest[194], kuid on otsustatud rakendada mittetunnustamispoliitikat, kuna soovitakse vältida tunnustamise mõju.

Mittetunnustamispoliitika tagajärgede käsitlemisel peab arvestama, et see pole jõustamise meede.[195] Samas tunnustamine või tunnustamata jätmine, kui seda tehakse kollektiivselt, võib avaldada mõju. Samuti peab silmas pidama, et mittetunnustamispoliitika mõju polegi kohe tunda mittetunnustatavas üksuses.[196] Pole selge, missugust koostööd välistab mittetunnustamis-poliitika. See võib sõltuda, kas ei tunnustata *de facto* või *de jure* ja tunnustuseta jäetud objektist: territoorium, riik või valitsus.[197] Kindel on see, et mittetunnustamispoliitikaga välditakse teatud tunnustamise tagajärgi. Kui endisest omanikust riik tunnustab territooriumi kaotust ilma surveta, siis võib see legaliseerida uue territoriaalse olukorra, sõltumata varasemast

[190] Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia. Opinion No. 1 - International Legal Materials 1992/31 (6).
[191] Crawford. The Creation of States in International Law, lk 25.
[192] Aguilar-Amory and Royal Bank of Canada claims (Great Britain v. Costa Rica) 18.10.1923. Reports of International Arbitral Awards Vol I pp. 369-399. Kättesaadav: http://legal.un.org/riaa/cases/vol_I/369-399.pdf (29.04.2019), lk 381
[193] Grant. Aggression Against Ukraine, lk 39.
[194] Crawford. The Creation of States in International Law, lk 21.
[195] Crawford. The Creation of States in International Law, lk 159.
[196] Grant. Aggression Against Ukraine, lk 63.
[197] Talmon. The Cyprus Question before the European Court of Justice, lk 748.

jõukasutusest.[198] Kuna tunnustamine võib luua selgust ebaselge olukorra osas, olles tõend riigi eksisteerimise või muu fakti kohta, siis mittetunnustamispoliitika hoiab olukorra lahtisena ning annab sõnumi, et *de facto* olukord on midagi ajutist. Tunnustamata jättes välditakse ennatlikku tunnustamist, mis võib olla siseasjadesse sekkumine. Separatistliku osapoole tunnustamine võib sisekonflikti muuta rahvusvaheliseks, mis omakorda muudab kohaldatavat õigust. Mittetunnustamispoliitikaga hoitakse konflikti riigisisesena või vähemalt võib see anda agressiooni ohvriks langenud riigile võimaluse taastada võim oma territooriumi üle enesekaitse raames.

Mittetunnustamispoliitikast tulenevate konkreetsete tagajärgede praktika on mitmekesine. Mittetunnustamispoliitika tagajärgi on Rahvusvaheline Kohus käsitlenud Namiibia kohta käivas arvamuses. Rahvusvaheline Kohus ütles nõuandvas arvamuses Namiibia kohta, et riigid peavad mittetunnustamispoliitika kohaldamisel hoiduma majanduslikest ja muu iseloomuga kokkupuudetest ja suhetest LAV-iga, mida on tehtud Namiibia nimel või suhtes või mis kindlustab LAV-i võimu Namiibias. Lisaks tuleb katkestada LAV-iga igasugune olemasolevate kahepoolsete lepingute raames toimuv valitsustevaheline koostöö Namiibia suhtes, välja arvatud humanitaarse sisuga tegevused. Tunnustada ei tohiks LAV-i õigusakte Namiibia suhtes, välja arvatud neid, mille arvestamata jätmine kahjustaks kohalikke elanikke, tuues näidetena sündide, surmade ja abielude registreerimise.[199] Loodusvarade kasutamist Rahvusvaheline Kohus Namiibia kaasuses ei käsitlenud, kuid ÜRO Peaassamblee seisukoht oli, et loodusvarad on kohaliku elanikkonna võõrandamatu vara, mille kasutamine LAV-i poolt pole lubatud.[200] Rahvusvahelise Kohtu otsus aitas eristada sanktsioone mittetunnustamispoliitika meetmetest ja piiritleda mittetunnustamispoliitika sisu.

Kui 1930-ndatel hakati mittetunnustamispoliitikat rakendama, siis oli see pigem ainult kommunikatsioon ja näiteks kaubanduses ei nähtud ette piiranguid.[201] Tänapäeval on praktika mitmekesine. Näiteks Maroko ja EL-i vahel sõlmitud lepingud, mis puudutavad kaubandust, kalandust ja põllumajandust, hõlmavad vaikimisi ka Lääne-Saharat.[202] Ameerika Ühendriikide ja mitmete teiste riikidega sõlmitud kaubanduslepped siiski ei hõlma Lääne-Saharat.[203] Ka EL-

[198] R. Geiß. Russia's Annexation of Crimea: The Mills of International Law Grind Slowly but They Do Grind – International Law Studies 2015/91 (1), lk 435.
[199] Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970). Advisory Opinion ICJ 16.06.1971, p. 122-126.
[200] UN General Assembly Resolution 36/51. Activities of foreign economic and other interests which are impeding the implementation of the Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples in Namibia and in all other Territories under colonial domination and efforts to eliminate colonialism, apartheid and racial discrimination in southern Africa, 24.11.1981.
[201] Talmon. The Cyprus Question before the European Court of Justice, lk 746.
[202] Kontorovich, lk 604.
[203] Kontorovich, lk 607.

i ja Iisraeli asunduste vahel toimub märkimisväärne kaubandus. Alles viimastel aastatel on EL võtnud tarvidusele meetmeid, mis piiraks kaubavahetust asundustega.[204] Samas kaubanduslepe Iisraeli ja Ameerika Ühendriikide vahel hõlmab endas ka Läänekaldal asuvate asunduste toodangut.[205] Ukraina oli Transnistria suhtes toetava poliitikaga 2004. aastani, mil osalt EL-i survel lõpetati Moldova tollidokumentideta kaubavedu Transnistriast.[206] Samuti tegutsevad välisriikide ettevõtted jätkuvalt edasi Põhja-Küproses[207] ja algselt aktsepteerisid mitmed Euroopa riigid Põhja-Küprose poolt väljastatud tollidokumente ja sertifikaate.[208] Kreeka liitumine EL-iga on algatanud protsessid, mis on piiranud Põhja-Küprose kaubavahetust EL-i liikmesriikidega[209] sellisel määral, et Põhja-Küprosest otse EL-i on eksport peaaegu võimatu.[210]

Lääne-Saharas toimub rahvusvaheline majandustegevus ja kohal on peamiselt Euroopa ettevõtted. Eeskätt tegeletakse maavarade kaevandamisega ja kalastamisega. Viimane kalanduslepe sõlmiti 2013. aastal ja EL maksab Marokole loa eest kalastada Lääne-Sahara vetes.[211] 2002. aastal palus ÜRO Julgeolekunõukogu õigusnõunikul Hans Corellil analüüsida, kas rahvusvahelise õiguse järgi on Marokol lubatud sõlmida lepinguid Prantsusmaa ettevõtte Totali ja Ameerika Ühendriikide ettevõtte Kerr McGee'ga, et otsida naftamaardlaid Lääne-Saharas. Analüüsi kohaselt on kohalikel elanikel võõrandamatu õigus oma loodusvaradele, kuid pole keelatud tegevused, mis ei ole suunatud loodusvarade füüsilisele eemaldamisele.[212] Põhja-Küproses on olukord Lääne-Saharaga sarnane ning Euroopa ettevõtted teevad koostööd Türgi ettevõtetega, kes pumpavad maagaasi Küprose merepõhjast.[213]

Tunnustamata üksustega tehakse koostööd ka muus vallas kui kaubanduses. Ühendkuningriik ja Ameerika Ühendriigid lubavad Põhja-Küprose elanikel reisida riiki Põhja-Küprose passidega ning taotleda nendega viisasid, kuid Abhaasia ja Lõuna-Osseetia elanikel seda võimalust pole.[214] Põhja-Küprose ülikoolidel on koostöölepingud Ühendkuningriigi haridusasutustega. EL nägi ette Horizon 2020 teadusprogrammi koostöölepingus, et Palestiinas tegutsevad ettevõtted ei saa programmist osaleda, kuid Türgiga sarnast lepingut sõlmides analoogset erisust

[204] Kontorovich, lk 594-595.
[205] Kontorovich, lk 598.
[206] Isachenko, lk 66.
[207] Kontorovich, lk 617.
[208] Talmon. The Cyprus Question before the European Court of Justice, lk 732.
[209] Müftüler-Bac, Güney, lk 285.
[210] Kontorovich, lk 622.
[211] Kontorovich, lk 601-606.
[212] UN Legal Counsel. Letter dated 2002/01/29 from the Under-Secretary-General for Legal Affairs, the Legal Counsel, addressed to the President of the Security Council, S/2002/161. Kättesaadav: https://digitallibrary.un.org/record/458183 (29.04.2019).
[213] Kontorovich, lk 617.
[214] Cooley, Lincoln, lk 67.

Põhja-Küprose osas ei kohaldatud. EL-il on abiprogramm, mille eesmärk on lõpetada Põhja-Küprose elanike isolatsioon[215] ning ta on suurim abipakkuja ka näiteks Abhaasias.[216] EL annab Marokole otsest abi ega kontrolli, kas raha jõuab Marokosse või Lääne-Saharasse, samas Ameerika Ühendriigid on abi andmise osas kontrollivamad.[217]

Mittetunnustamispoliitikal on mõju ka õiguse kontekstis. Rahvusvahelises tavaõiguses kehtib printsiip *ex factis jus oritur* ehk faktist tuletub õigus, mis pikas perspektiivis võib prevaleerida ka *ex injuria jus non oritur* printsiibi suhtes.[218] Mittetunnustamispoliitikat rakendavad kolmandad riigid protestivad uue territoriaalse korralduse vastu, mis omakorda võib takistada igamist. Näiteks Balti riikide suhtes ei toimunud igamist viiekümne aasta jooksul, samas Bangladeshis ja Goas, kus India lubamatult sekkus, järgnes varasema omaniku tunnustamisele rahvusvahelise kogukonna tunnustamine ning uus territoriaalne kord kinnistus palju lühema aja jooksul.[219] Samas pole mingit selgust, kui palju proteste on vaja, et igamist peatada.

Tunnustamata üksuste eesmärk on saada tunnustatud ehk näidata ennast efektiivse ja tihti ka demokraatliku valitsusena ning seetõttu tunnustamata üksused proovivad varjata oma seoseid ebastabiilsuse, varimajanduse, etnilise puhastuse ja välise sõltuvuse osas.[220] 2003. aastal kehtestas ÜRO Kosovo suhtes poliitika, mida on nimetatud „standardid enne staatust", millest tegid järeldusi ka teised tunnustamata riigid,[221] proovides ennast näidata demokraatlikena ja iniõigusi järgivatena. Mittetunnustamispoliitika isoleerib piirkondi[222] ja tunnustamata alade suhtes üldiselt ei rakendata meetmeid, mis toetaks kodanikuühiskonna, vabade valimiste, õigusriigi arengut.[223] Tunnustamata üksused enamasti vajavad patrooni abi.[224] Nii näiteks kehtib Põhja-Küproses Türgi liir ning saadakse Türgilt abi, laene ja subsiidiumeid.[225] EIK on oma lahendites[226] leidnud, et Põhja-Küpros on niivõrd sõltuvuses Türgist, et Türgi vastutab seal toimuva eest. Globaliseerumine ja riigi rolli muutumine rahvusvahelises õiguses ning suhtluses võib muuta ka tunnustamata riikide olukorda ja tõenäoliselt nende jaoks positiivses suunas.[227]

---

[215] Kontorovich, lk 618-620.
[216] Kontorovich, lk 627.
[217] Kontorovich, lk 608.
[218] Oppenheim, lk 186.
[219] Driest, lk 346; Crawford. The Creation of States in International Law, lk 138.
[220] Caspersen. Playing the Recognition Game, lk 52.
[221] Kolstø, Blakkisrud, lk 144.
[222] Cooley, Lincoln, lk 60.
[223] Caspersen. Democracy, Nationalism and (lack of) Sovereignty, lk 347.
[224] Caspersen. Playing the Recognition Game, lk 48.
[225] Caspersen. Playing the Recognition Game, lk 50.
[226] EIKo 18.12.1996, 15318/89, Loizidou vs Türgi; EIKo 10.05.2001, 25781/94, Küpros vs Türgi.
[227] Caspersen. Playing the Recognition Game, lk 54.

2. Mittetunnustamispoliitika Krimmi näitel

2.1. Sündmused Krimmi annekteerimiseni

Krimmi annekteerimine ei tulnud täiesti ootamatult. Märke oli varemgi. Üheksakümnendate esimesel poolel oldi OSCE-s veendumusel, et rahu tagamiseks Krimmis tuleb kasutada Kosovo mudelit. Kui Krimmiga seoses sõlmiti rahu tagavad lepingud ja olukord Kosovos samal ajal eskaleerus, siis 1999. aastal oldi OSCE-s veendumusel, et Kosovos tuleb kasutada Krimmi mudelit.[228] Ka Vene rahvusvahelise õiguse teadlased on nimetanud Krimmi Vene maaks, mida Venemaa võib soovi korral tagasi võtta.[229] Vähem kui aasta enne annekteerimist analüüsisid professorid Tatjana Maljarenko ja David J. Galbreath nii-öelda Kosovo stsenaariumi võimalikkust Krimmis. Venemaa esitas massimeedia vahendusel oma nägemuse Krimmist enne annekteerimist, mis nägi ette naasmist sõjaväel ja tööstusel põhinevale majandusele.[230] Selleks, et mõista Krimmis toimunud sündmusi, tuleb selgitada nende laiemat konteksti. Esmalt käsitletakse Venemaa ja Ukraina vahelisi suhteid, seejärel Venemaa poolt antud julgeolekualaseid lubadusi ja kolmandaks tutvustatakse olukorda Krimmis enne annekteerimist.

Ukraina on pidanud välispoliitilisi valikuid tehes kaaluma lääne ja Venemaa vahel. Venemaa on üritanud mõjutada Ukrainat nende otsuste tegemisel, kasutades ära oma positsiooni Ukraina suurima energiatarnija ja kaubanduspartnerina.[231] Kui Ukraina iseseisvus sai ta endale osa Nõukogude Liidu tuumaarsenalist. Tõenäoliselt polnud Ukrainal oma territooriumil asuvate tuumarelvade üle tegelikku kontrolli, võimekust neid kasutada, pikka aega säilitada ega juurde toota.[232] Tuumarelvadest loobumise küsimust arutati OSCE Budapesti konverentsil. Ameerika Ühendriikide ja Venemaa soov oli, et Ukraina loobuks tuumalõhkepeadest, kuid Ukraina soov oli saada julgeolekugarantiid Ameerika Ühendriikidelt.[233] Ameerika Ühendriikide delegatsioon mõistis, et Ukraina nõusoleku saamiseks peavad nad andma julgeolekut puudutava lubaduse Ukrainale. Ameerika Ühendriigid teadlikult vältisid memorandumis sõnastust, mis annaks

[228] T. Malyarenko, D. J. Galbreath. Crimea: Competing Self-Determination Movements and the Politics at the Centre – Europe Asia Studies 2013/65 (5), lk 3.
[229] L. Mälksoo. Russian Approaches to International Law. Oxford: Oxford University Press 2015, lk 232.
[230] Malyarenko, Galbreath, lk 4.
[231] C. Marxsen. The Crimea Crisis: An International Law Perspective - Heidelberg Journal of International Law 2014/74 (2), lk 368.
[232] D. S. Yost. The Budapest Memorandum and Russia's intervention in Ukraine – International Affairs 2015/91 (3), lk 512.
[233] Yost, lk 524.

siduva garantii.[234] Budapesti memorandum kinnitab ÜRO põhikirjaga võetud kohustusi ehk hoiduma jõuga ähvardamisest ja jõu kasutamisest Ukraina territoriaalse terviklikkuse ja poliitilise suveräänsuse vastu ning leidma ÜRO Julgeolekunõukogu kaudu abi, kui Ukraina peaks langema jõuga ähvardamise või jõu kasutamise ohvriks, kus kasutatakse tuumarelvi.[235] Ka Hiina ja Prantsusmaa andsid hiljem sarnase lubaduse.[236] 2009. aastal kinnitasid Venemaa ja Ameerika Ühendriigid Budapesti memorandumi kehtivust ning sellele viidati ka uues START leppes.[237]

Nõukogude Liit ja alates üheksakümnendatest Venemaa on lisaks Budapesti memorandumile andnud ka muid julgeolekualaseid lubadusi. Näiteks oli Nõukogude Liit osapooleks 1975. aastal sõlmitud Helsingi Lõppaktis, mis tunnistab rahvaste enesemääramisõigust ka väljaspool dekoloniseerimise konteksti ja kinnitab piiride puutumatust.[238] Samas on Venemaa hiljem avaldanud kahtlust Helsingi Lõppakti õigusliku siduvuse osas.[239] Pärast Budapesti leppe sõlmimist sõlmis Venemaa järgmistel aastatel mitu julgeolekuga seotud lepingut. SRÜ riikide juhid allkirjastasid 1995. aastal Alma Atas rahu tagamise memorandumi. Memorandumis lubasid osapooled muu hulgas peatada kõik separatismi ilmingud ning mitte toetada separatismi teistes SRÜ liikmesriikides.[240] 1996. aastal Euroopa Nõukoguga liitudes lubas Venemaa lahendada piiritülisid viisil, mis on rahvusvahelise õigusega kooskõlas, ja loobuda naabrite suhtes jõu kasutamisega ähvardamisest.[241] 1997. aastal NATO-ga koostöölepet sõlmides kinnitas Venemaa piiride puutumatust nii nagu see on sätestatud Helsingi Lõppaktis ja lubas hoiduda jõu kasutamisest ja sellega ähvardamisest.[242] Samal aastal leppisid Venemaa ja Ukraina kokku jagada omavahel Musta mere laevastik järgmiselt: 81,7% Venemaale ja 18,3% Ukrainale. Venemaa sai õiguse hoida tasu eest oma laevastikku järgmised 20 aastat Krimmis.

---

[234] Yost, lk 506-507.
[235] Memorandum on Security Assurances in Connection with Ukraine's Accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. Budapest 5.12.1994. Kättesaadav: https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280401fbb&clang=_en (29.04.2019).
[236] Yost, lk 508.
[237] U.S. Department of State. New Strategic Arms Reduction Treaty (New START) signed in Prague, 08.04.2010. Kättesaadav: https://www.state.gov/t/avc/newstart/c44126.htm (29.04.2019).
[238] Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act. Helsingi 1.08.1975. Kättesaadav: https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true (29.04.2019).
[239] Mälksoo. Illegal Annexation and State Continuity, lk 133.
[240] T. Christakis. Self-Determination, Territorial Integrity and *Fait Accompli* in the Case of Crimea – Heidelberg Journal of International Law 2015/75 (1), lk 87.
[241] Council of Europe. Parliamentary Assembly. Opinion 193 (1996) Application by Russia for membership of the Council of Europe. Kättesaadav: http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=13932&lang=en (29.04.2019).
[242] NATO. Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris, France, 27.05.1997. Kättesaadav: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm (29.04.2019).

2010. aastal Harkivi lepinguga pikendati Venemaa Musta mere laevastiku õigust viibida Krimmi baasides 2042. aastani ja vastutasuks sai Ukraina soodsama hinnaga maagaasi.[243]

Krimm liideti Venemaa Impeeriumiga 1783. aastal.[244] 1954. aastal anti Krimmi administreerimine üle Venemaa NFSV-lt Ukraina NSV-le. 1990. aastal oli oht, et Nõukogude Liit laguneb ja tollane Nõukogude Liidu president Mihhail Gorbatšov proovis seda takistada, võrdsustades autonoomsed vabariigid NSV-dega, et lüüa lõhesid viimastesse ja pärssida nende iseseisvuspüüdlusi.[245] Kui Ukraina iseseisvus, hoogustus Krimmi iseseisvusliikumine tulenevalt majanduslikest raskustest ja Ukraina rahvuslikust poliitikast. Kuigi ka Donbassi peeti potentsiaalseks eraldumiskatset tegevaks piirkonnaks, siis oht realiseerus ainult Krimmis.[246] 1992-1994 olid Venemaa ja Ukraina suhted turbulentsed. 1993. aasta juulis võttis Venemaa Riigiduuma vastu resolutsiooni, mille kohaselt Sevastopol on Venemaa linn. Selle sammu mõistis hukka nii Ukraina kui ka enamik lääneriike.[247] Nimetatud resolutsioon oli ainus kord, kui Venemaa esitas vastuväiteid Ukrainaga kulgeva riigipiiri osas.[248]

Krimm tegi üheksakümnendatel katseid Ukrainast eralduda. Vene rahvuslased, kes tulid võimule, ei tulnud toime valitsemisega ning 1996. aastaks olid separatistlikud soovid Krimmis vaibunud.[249] Pärast ebaedukaid separatismikatseid lahkus osa Krimmi eliidist Venemaale.[250] Lahkunuid asendasid peagi Donetski päritolu ärimehed ja poliitikud.[251] 1990-98 kestsid läbirääkimised Krimmi autonoomia osas, millega sooviti vältida konflikti. Läbirääkimistele olid kaasatud OSCE, krimmitatarlaste, vene kogukonna, Krimmi ja Ukraina poliitiliste institutsioonide esindajad. Sellega paralleelselt toimusid läbirääkimised Ukraina ja Venemaa vahel energiaga varustamise ja Musta mere laevastiku osas. Krimmi autonoomsus sätestati 1996. aasta konstitutsioonis, millega muu hulgas sai Krimm õiguse kehtestada tatari ja vene keel ametlike kohalike keeltena. 2014. aastani peeti Krimmi märkimisväärseks juhtumiks, kus potentsiaalset konflikti suudeti vältida.[252]

[243] Marxsen, lk 371.
[244] Driest, lk 332.
[245] Hughes, Sasse. Comparing Regional and Ethnic Conflicts in Post-Soviet Transition States, lk 19.
[246] Hughes, Sasse. Comparing Regional and Ethnic Conflicts in Post-Soviet Transition States, lk 26.
[247] Cavandoli, lk 881.
[248] Grant. Boundaries and Rights After 2014, lk 397.
[249] J. Hughes, G. Sasse. Power Ideas and Conflict: Ideology, Linkage and Leverage in Crimea and Chechnya – East European Politics 2016/32 (3)lk 318-319
[250] Malyarenko, Galbreath, lk 19.
[251] Malyarenko, Galbreath, lk 21.
[252] Hughes, Sasse. Power Ideas and Conflict, lk 317-319.

Avalikud separatistlikud katsed lõppesid Krimmis üheksakümnendatega. Enne 2014. aastat vägivalda Krimmi poliitikas ei kasutatud.[253] President Viktor Janukovitši võimuletulek vähendas Krimmi elanike soovi Ukrainast eraldumiseks 33% pealt 2011. aasta oktoobris 23% peale 2013. aasta mais.[254] Krimmi eliit ei tahtnud täiendavat integratsiooni Venemaaga, kuna nad kartsid, et Venemaa ettevõtted ohustavad nende positsioone.[255] Kui Ukraina president Viktor Jušenko tegi 2005. aastal ettepaneku Ukrainal liituda NATO liikmelisuse tegevusplaaniga, siis vastusena kuulutas Krimmi Ülemraada Krimmi NATO-vabaks alaks, kus NATO tegevus peaks olema keelustatud. Samuti vastuolus Ukraina ametliku positsiooniga toetasid Krimmi poliitikud Venemaad Vene-Gruusia sõjas. Hoolimata mainitust, esitati separatistlikke nõudmisi järjest vähem.[256]

Enne annekteerimist oli Krimmi sotsiaal-majanduslik olukord halvenemas. Sotsiaalsed probleemid süvenesid, tööpuudus tõusis ja maad erastati seadusvastaselt.[257] Siiski polnud väga suuri probleeme inimõigustega. Kui ÜRO Inimõiguste Nõukogu kogus 2012. aastal teistelt riikidelt soovitusi Ukraina kohta, siis Venemaa kiitis Ukrainat inimõiguste vallas tehtud edusammude eest.[258] ÜRO Inimõiguste Komisjon mainib oma perioodilises raportis äärmuslaste rünnakuid krimmitatarlaste vastu, kuid mitte midagi vene kogukonna olukorra kohta.[259] ÜRO Laste Õiguste Komisjon toob oma raportis välja, et krimmitatarlaste lastel on piiratud ligipääs haridusele ja arstiabile, kuid taaskord mitte ühtegi etteheidet venelaste olukorra kohta.[260] Ükski ÜRO analüüs ei näidanud, et Ukrainas toimuks ulatuslik inimõiguste rikkumine.

2013. aastal pidas Ukraina läbirääkimisi EL-iga, et sõlmida assotsiatsioonilepe, kuid läbirääkimiste ajal tegi Ukraina kannapöörde ja hakkas otsima uusi koostöövõimalusi

[253] Malyarenko, Galbreath, lk 8-9.
[254] 1. International Republican Institute. Public opinion survey residents of the Autonomous Republic of Crimea, 16–30 May 2013. Kättesaadav: http://www.iri.org/sites/default/files/2013%20October%207%20Survey%20of%20Crimean%20Public%20Opinion,%20May%2016-30,%202013.pdf. (29.04.2019)
[255] Malyarenko, Galbreath, lk 11.
[256] Malyarenko, Galbreath, lk 2.
[257] Malyarenko, Galbreath, lk 4.
[258] UN General Assembly. Report of the Working Group on the Universal Periodic Review A/HRC/22/7, 20.12.2012. Kättesaadav https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G12/189/10/PDF/G1218910.pdf?OpenElement (23.03.2019), lk 6.
[259] UN International Covenant on Civil and Political Rights. Concluding observations on the seventh periodic report of Ukraine CCPR/C/UKR/CO/7, 22.08.2013. Kättesaadav: https://www.ohchr.org/en/countries/enacaregion/pages/uaindex.aspx (29.04.2019), lk 4.
[260] UN Convention on the Rights of the Child. Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention CRC/C/UKR/CO/3-4, 21.04.2011. Kättesaadav: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/SessionDetails1.aspx?SessionID=378&Lang=en (29.04.2019).

Venemaaga.[261] Venemaa survestas Ukrainat tegema suunamuutust välispoliitikas.[262] Osaliselt selle otsuse tõttu puhkesid meeleavaldused Kiievis ja mitmetes teistes Ukraina linnades, millele Ukraina valitsus vastas märulipolitseid kasutades ja avaliku kogunemise õigust piirates.[263] Rahumeelsed meeleavaldused muutusid vägivaldseteks ning esimesed hukkunud olid 2014. aasta jaanuari teises pooles. Protestijate nõudmiste hulka lisandusid nõuded valitsuse tagasi astumiseks, uute presidendi- ja parlamendivalimiste korraldamiseks, vahistatud meeleavaldajate vabastamiseks ning 16. jaanuaril vastu võetud avalikke kogunemisi piirava seaduse tühistamiseks.[264] Lääneriikide survel asus toonane president Janukovitš läbirääkimistele opositsiooniga. Hoolimata esialgsetest edusammudest, jooksid läbirääkimised ummikusse ning politsei ja meelevaldajate vägivaldsed kokkupõrked jätkusid. 21. veebruaril õnnestus Prantsusmaa, Saksamaa, Poola ja Venemaa vahendusel sõlmida valitsuse ja opositsiooni vahel leping, mis nägi ette ühise valitsuse moodustamist, 2004. aasta konstitutsiooni taastamist ja ennetähtaegsete valimiste korraldamist. Venemaa kohe distantseeris ennast sõlmitud kokkuleppest. Järgmisel päeval lahkus Janukovitš Krimmi ja samal päeval kogunes Ukraina Ülemraada erakorralisele istungile, kus jõuti seisukohale, et Janukovitš on presidendi ametist loobunud ja ametisse nimetati ajutine president.[265] Janukovitš lahkus Venemaale, kus ta pressikonverentsil väitis jätkuvalt, et on Ukraina president ja et Ukrainas on toimunud riigipööre.[266]

Venemaa hinnangul oli võimuvahetus osaliselt lääneriikide korraldatud, mida tõestavat ka asjaolu, et EL-i esindajad kohtusid protestide ajal protestijate esindajatega ja tegid toetusavaldusi. EL pidas seda vahendamiseks, kuid toonane Ukraina valitsus ja Venemaa sekkumiseks siseasjadesse.[267] Venemaa president Vladimir Putin ütles sama aasta 4. märtsil, et Ukraina *de facto* valitsus ega presidendi kohusetäitja pole legitiimsed ja Ukraina president on Janukovitš.[268] Janukovitši tagandamiseks kasutatud protseduur oli vastuolus konstitutsiooniga. Ukraina konstitutsioon nägi ette, et presidendi tagandamiseks on vaja kolmeneljandikulist häälteenamust Ukraina Ülemraadas[269], mida antud juhul ei saavutatud. Samas valitsuse

[261] K. Daugirdas, J. D. Mortenson. Contemporary Practice of the United States Relating to International Law – The American Journal of Internationa Law 2014/108 (4), lk 784-786.
[262] Šućur, lk 291.
[263] Daugirdas, Mortenson, lk 784-786.
[264] Šućur, lk 291.
[265] Daugirdas, Mortenson, lk 784-786.
[266] Daugirdas, Mortenson, lk 788.
[267] Marxsen, lk 369.
[268] President of Russia. Vladimir Putin answered journalists' questions on the situation in Ukraine 02.03.2014. Kättesaadav: http://en.kremlin.ru/events/president/news/20366 (29.04.2019).
[269] Constitution of Ukraine (mitteametlik tõlge). Kättesaadav: http://www.ccu.gov.ua/en/kategoriya/legal-documents (29.04.2019).

legitiimsust võivad mõjutada ka muud asjaolud peale võimule tulemise protseduuri. Näiteks inimõiguste massiline rikkumine võib nõrgestada valitsuse legitiimsust.[270] Tõenäiliselt nii oligi Ukrainas 2014. aasta veebruaris. Venemaa narratiivi järgi tulid Ukrainas võimule radikaalsed rahvuslased, kes ei austa inimõigusi ning ähvardavad vägivallaga venelasi ja venekeelset elanikkonda.[271] Venemaa hinnangul tekkis pärast revolutsiooni uus riik, millega pole vastavaid lepinguid sõlmitud, seega kõik senised lepingud Ukrainaga ei kehti.[272] Venemaa ega teiste riikide praktika ei toeta seda väidet. Lepinguid sõlmivad reeglina omavahel riigid mitte valitsused. Venemaa ei kavatsenud sündmustele Ukrainas reageerida üksnes sõnadega ja mõni päev pärast Janukovitši lahkumist Ukrainast korraldas Venemaa sõjaväe suurõppused.[273]

2.2. Krimmi annekteerimine

Setsessiooni nõuded tõusetusid, kui Janukovitši kukutamise järel võimule tulnud vahevalitsus koostas eelnõu, mis oleks tühistanud 2012. aastal vastu võetud riigi keelepoliitika seaduse, kaotades vene keele regionaalse ametliku asjaajamiskeele staatuse Ukrainas.[274] Ukraina presidendi kohusetäitja Oleksander Turtšinov keeldus seda allkirjastamast ja seetõttu eelnõust ei saanud seadus.[275] See asjaolu ei mõjutanud sündmuste arengut Ida-Ukrainas. 27. veebruaril 2014 hõivasid maskides eraldusmärkideta üksused strateegilised punktid Krimmi poolsaarel, sealhulgas Ülemnõukogu hoone Simferopolis.[276] Eraldusmärkideta sõdurid kasutasid Venemaa varustust ja autodel olid Venemaa Musta mere laevastiku numbrimärgid.[277] Samal ajal nimetas Ülemnõukogu ametisse uue valitsuse ning otsustas korraldada referendumi Krimmi autonoomia osas.[278] Venemaa väitis, et relvajõudude liikumine Krimmis toimub kehtiva lepingu raames. 1. märtsil kiitis Venemaa Riigiduuma heaks presidendi palve relvajõude kasutamiseks Ida-Ukrainas ja Krimmis, et kaitsta vene keelt kõnelevat rahvast ja Venemaa huvisid.[279] Venemaa

[270] A. Tancredi. The Russian Annexation of the Crimea: Questions Relating to the Use of Force – Questions of International Law. Zoom Out 2014/1 (1), lk 17-18.
[271] Christakis, lk 88.
[272] Marxsen, lk 371.
[273] Daugirdas, Mortenson, lk 788.
[274] Driest, lk 332.
[275] Office of the Spokesperson. Fact Sheet: President Putin's Fiction: 10 False Claims About Ukraine 05.03.2014. Kättesaadav: https://2009-2017.state.gov/r/pa/prs/ps/2014/03/222988.htm (29.04.2019).
[276] International Criminal Court, The Office of Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities 2016. Kättesaadav: https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE_ENG.pdf (29.04.2019), lk 35.
[277] Marxsen, lk 369.
[278] International Criminal Court, The Office of Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities 2016. Kättesaadav: https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE_ENG.pdf (29.04.2019), lk 35.
[279] President of Russia. Vladimir Putin submitted appeal to the Federation Council 01.03.2014. Kättesaadav: http://en.kremlin.ru/events/president/news/20353 (29.04.2019).

Musta mere laevastik alustas 4. märtsil mereblokaadi Krimmi suhtes.[280] Loetud päevade jooksul said Venemaa relvajõud kontrolli Krimmi poolsaare üle.[281]

11. märtsil kuulutas Krimmi Ülemnõukogu Krimmi iseseisvaks vabariigiks ja viis päeva hiljem toimus referendum, kus sai valida Venemaaga liitumise ja 1992. aastal Ukraina konstitutsioonis määratud tingimustest lähtuva autonoomia vahel.[282] Ukraina valitsus ei osalenud referendumi korraldamises, pidades seda ebaseaduslikuks, ja presidendi kohusetäitja tühistas Krimmi Ülemnõukogu vastava dekreedi. Dekreedi õiguspärasuse osas paluti anda hinnang konstitutsioonikohtul, kes vastas, et territoriaalsed muudatused nõuavad üleukrainalist referendumit ning leidis, et referendum tuleb tühistada ja Krimmi Autonoomse Vabariigi valitsust tuleks kutsuda üles loobuma selle rahastamisest.[283] Referendumi tulemused olid aga ülekaalukalt Venemaaga liitumise poolt.[284] Päev pärast referendumit tunnustas Venemaa Krimmi iseseisvust[285] ja 20. märtsil sõlmisid Krimmi võimud Venemaaga liitumise lepingu[286]. Krimmi annekteerimine vormistati Venemaa poolt 21. märtsil 2014 föderaalse konstitutsioonilise seadusega.[287] Annekteerimisele ei eelnenud ühtegi rahvusvahelist lepingut ega Ukraina õigusakti vastuvõtmist.[288] Ukraina relvajõudude lahkumisega Krimmi poolsaarelt viidi annekteerimine lähipäevadel lõpule.[289] Järgmise kuu alguses tühistas Venemaa lepingu, mille kohaselt tal oli õigus hoida Musta mere laevastikku Krimmis.[290]

Venemaa esitas oma nägemuse sündmustest 13. märtsil toimunud ÜRO Julgeolekunõukogu istungil. Venemaa hinnangul lääneriigid provotseerisid meeleavaldusi Ukrainas ja sekkusid

---

[280] Tancredi, lk 6.
[281] Browring, lk 26.
[282] Browring, lk 26.
[283] UN Security Council. Letter dated 15 March 2014 from the Permanent Representative of Ukraine to the United Nations addressed to the President of the Security Council S/2014/193, 17.03.2014. Kättesaadav: https://undocs.org/S/2014/193 (29.04.2019). Sarnase tulemuseni on jõudnud ka Euroopa Nõukogu Veneetsia komisjon: 1. European Commission for Democracy Through Law, Opinion on whether the decision taken by the Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea in Ukraine to organize a referendum on becoming a constituent territory of the Russian Federation or restoring Crimea's 1992 constitution is compatible with constitutional principles. Opinion no. 762/2014. Venice 21.03.2014. Kättesaadav: https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2014)002-e (29.04.2019).
[284] Grant, Aggression Against Ukraine, lk 17-18.
[285] Executive Order on recognising Republic of Crimea, 17.03.2014. President of Russia (mitteametlik tõlge). Kättesaadav: http://en.kremlin.ru/events/president/news/20596 (29.04.2019).
[286] President of Russia. Agreement on the accession of the Republic of Crimea to the Russian Federation signed 18.03.2014. Kättesaadav: http://eng.kremlin.ru/news/6890 (29.04.2019).
[287] President of Russia. Laws on admitting Crimea and Sevastopol to the Russian Federation 21.03.2014. Kättesaadav: http://eng.kremlin.ru/news/6912 (29.04.2019).
[288] Grant. Aggression Against Ukraine, lk 15.
[289] BBC News. Ukraine „preparing withdrawal of troops from Crimea", 19.03.2014. Kättesaadav: https://www.bbc.com/news/world-europe-26656617 (29.04.2019).
[290] President of Russia. Termination of agreements on the presence of Russia's Black Sea Fleet in Ukraine 02.04.2014. Kättesaadav: http://en.kremlin.ru/events/president/news/20673 (29.04.2019).

nende käiku, rikkudes sellega Ukraina suveräänsust. Meeleavaldused olevat olnud vägivaldsed ning inimesi piinati ja tapeti ülestõusnute poolt. Ukraina president olevat kukutatud vägivalla ähvardusel ja ta pidi põgenema. Võimu juurde said teiste seas väidetavalt antisemiitlikud ja ksenofoobsed erakonnad. Vägivaldne võimuvahetus paremäärmuslaste poolt olevat tekitanud võimuvaakumi Ukrainas ja nende võimu võimalik kehtestamine üle terve riigi olevat oht venekeelsele elanikkonnale. See õigustavat iseseisvusreferendumi korraldamist Krimmis, kuna tingimused olevat sarnased olukorrale Kosovos enne viimase iseseisvumist. Venemaa väeüksused polevat referendumi käiku mõjutanud.[291]

Pärast Krimmi referendumit toimunud istungil rõhutas Venemaa esindaja ajaloolistele argumentidele. Krimmi üleandmine Vene NSFV-lt Ukraina NSV-le 1954. aastal olevat olnud „suur ebaõiglus" ja nüüd on Krimm taas ühendatud. Ukrainas olevat tulnud võimule neonatsid ja russofoobid ning inimõiguse aktiviste ja ajakirjanikke olevat pekstud. Samuti viidati kokkuleppele, milleni jõuti 21. veebruaril ja mida nüüd Ukraina täitma peab.[292] Putin kasutas 18. märtsil peetud kõnes sarnast retoorikat. Krimmi elanikud olevat palunud Venemaa kaitset, kuna nende elu ja õigused olid ohus. Venemaa relvaüksuste paiknemine Krimmis olevat jäänud lepingute piiresse ja neil polevat võimuvahetusega Krimmis midagi pistmist, vaid võimu olevat võtnud üle kohalikud enesekaitseüksused. Ta viitas ka NATO laienemisele itta ja väitis, et läänеriigid üritavad Venemaad nurka suruda. Ukrainlased ja venelased olevat üks rahvas ja NATO laienemine oleks lubamatu, kuna siis oleksid NATO väed näiteks sellises vene linnas nagu Sevastopol. Lääs ei järgivat rahvusvahelist õigust, vaid kasutavat jõupoliitikat. Putin võrdles Krimmi liitmist Venemaaga Lääne- ja Ida-Saksamaa ühinemisega. Inimeste südametes ja mõtetes olevat Krimm alati olnud lahutamatu osa Venemaast.[293]

Referendum on oluline, kuid mitte otsustav faktor territoriaalse muutuse tunnustamise otsuse tegemises.[294] Referendumi korraldamine nõuab teatud tingimuste täitmist, et selle tulemused oleksid rahva tahte kajastus, millele saaks tugineda. Referendumite korraldamise osas on juhise koostanud näiteks Euroopa Nõukogu juures õigusküsimuste osas nõustav Veneetsia komisjon, kus öeldakse, et referendumi korraldaja peab olema neutraalne, referendumit peab toetama tasakaalustatud meediakajastus, referendumile pandud küsimus peab olema esitatud selgelt ja

[291] UN Security Council. 7134th meeting S/PV.7134, 13.03.2014. Kättesaadav: https://undocs.org/en/S/PV.7134 (29.04.2019).
[292] UN Security Council. 7144th meeting S/PV.7144, 19.03.2014. Kättesaadav: https://undocs.org/en/S/PV.7144 (29.04.2019); vt alapeatükk 2.1.
[293] President of Russia. Address by President of the Russian Federation 18.03.2014. Kättesaadav: http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603 (29.04.2019).
[294] Murphy, lk 580.

neutraalselt ning enne referendumit peab olema tagatud võimalus vabalt esitada oma seisukohti.[295] Referendumi ajal kontrollisid Venemaa sõdurid avalikku infrastruktuuri, mis võis avaldada survet nii referendumi korraldajatele kui ka osalejatele.[296] Ka Rahvusvaheline Kohus on pidanud iseseisvusdeklaratsiooni kontekstis igasugust jõukasutust problemaatiliseks öeldes, et ühepoolne iseseisvusdeklaratsioon iseeneses pole vastuolus rahvusvahelise õigusega, kuid õigusvastasus võib tuleneda asjaolust, et deklaratsiooni tegemine sai võimalikuks õigusvastase jõukasutuse tõttu.[297] Referendum tehti lühikese etteteatamisega, ilma eelneva avaliku aruteluta ja piirates meediavabadust. Seetõttu polnud referendumi osalejad piisavalt informeeritud.[298] Referendumil küsiti, kas Krimm liita Venemaaga või peaks taastama 1992. aasta konstitutsiooni ja jätma Krimmi Ukraina osaks. Küsimus pole selgelt esitatud, kuna 1992. aastal kehtis Krimmis kaks erinevat konstitutsiooni. Teiseks üks 1992. aastal kehtinud konstitutsioonidest võimaldas Krimmil eralduda Ukrainast, seega mõlema küsimuse puhul vastus „jah" võib viia sama tulemuseni ehk Krimmi liitumiseni Venemaaga.[299] Veneetsia komisjoni soovitustes on kirjas, et referendum tuleks teha konstitutsioonis või seaduses ette nähtud korra alusel või referendumi kord peaks olema otsustatud vähemalt aasta enne referendumi toimumist. Krimmi referendum ei olnud kooskõlas Ukraina konstitutsiooni artikliga 73, mis näeb ette, et territoriaalseteks muudatusteks tuleb teha üleriigiline referendum.[300] Konstitutsioonis sätestatust erinevat referendumi korda poldud piisava etteteatamisega kokku lepitud, kuna referendumi korraldamine otsustati viis päeva enne toimumist.

Venemaa põhjendas oma tegevust, tuginedes rahvaste enesemääramisõigusele.[301] Rahvaste enesemääramisõigus on sõnastatud ÜRO Peaassamblee deklaratsioonis 1514[302] ja selle järgi on õigus ennast määratleda väljapoole oma koduriigi piire eeskätt võõrvõimu all olevatel territooriumitel ehk kolooniatel. Muul juhul territoriaalne terviklikkus pigem prevaleerib ja

---

[295] European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission). Code of Good Practise on Referendums adopted by the Council for Democratic Elections at its 19th meeting (Venice, 16 December 2006) and the Venice Commission at its 70th plenary session (Venice, 16-17 March 2007), Study No. 371/2006 CDL-AD(2007)008rev-cor, 25.10.2018. Kättesaadav: https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2007)008rev-cor-e (29.04.2019).

[296] Marxsen, lk 381.

[297] Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo. Advisory Opinion ICJ 22.07.2010.

[298] Grant. Aggression Against Ukraine, 29.

[299] R. Balmforth. No room for 'Nyet' in Ukraine's Crimea vote to join Russia. - Reuters 11.03.2014. Kättesaadav: http://www.reuters.com/article/2014/03/11/us-ukraine-crisis-referendum-idUSBREA2A1GR20140311 (29.04.2019).

[300] Constitution of Ukraine (mitteametlik tõlge). Kättesaadav: http://www.ccu.gov.ua/en/kategoriya/legal-documents (29.04.2019).

[301] President of Russia. Address by President of the Russian Federation 18.03.2014. Kättesaadav: http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603 (29.04.2019).

[302] UN General Assembly Resolution 1514. Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, 14.12.1960.

enesemääramisõigust tuleks teostada riigisiseselt.[303] Venemaa on viidanud Kosovo juhtumile, kuid erinevalt Kosovost polnud Krimmis tuvastatud inimsusevastaseid kuritegusid, probleeme kohaliku elanikkonna esindatusega riigi valitsemises, vahetult eelnevaid iseseisvusnõudeid ega ka pikki läbirääkimisi. Isegi Kosovo juhtumi puhul pole konsensust, kas sealsetel elanikel oli enesemääramisõigus. Rahvusvaheline Kohus kasutas võimalust jätta see küsimus analüüsimata. Krimmi elanike puhul on aga küsitav, kuivõrd on enesemääramisõiguse kontekstis tegemist rahvaga. Krimmi etniline koosseis on väga mitmekesine, mistõttu pole kindel, kas sealsetel elanikel on ühine identiteet.[304] Samuti puudusid vahetult eelnevad nõuded täiendava autonoomia või iseseisvuse saamiseks.[305] Enesemääramisõiguse teostamise võimaluste piiramine riigisisesele tasandile on mõistetav, kuna 20. sajandil tuli üha uusi eraldumisnõudeid ja riikide arv kolmekordistus dekoloniseerimise protsessis, kuid paljude riikide paljurahvuseline koosseis ning hirm vägivalla, ebastabiilsuse ja nõrkade riikide tekke ees pärssis rahvusvahelise kogukonna toetust rahvaste iseseisvuspüüdlustele.[306]

Krimm annekteeriti ilma suurema verevalamiseta. Venemaa on väitnud, et järelikult agressiooni polnud. Vastuhaku toimumine on agressiooni hindamisel tähtsusetu. Kui agressiooni hindamisel arvestada võimekust vastu hakata, siis see tähendaks, et olukordades, kus jõudude pariteet on väga ebavõrdselt agressori kasuks, muutuks sissetung legaalseks puhtalt ülekaaluka jõu olemasolu tõttu.[307] Teiseks on Venemaa väitnud, et nende väeüksused sekkusid Ukraina kutsel ning esitanud vastava kirja ka ÜRO-le.[308] Janukovitš on kinnitanud, et ta kutsus Vene relvajõude Ukrainasse, kuid väitnud, et kahetseb seda sammu.[309] Eksiilis valitsused saavad interventsioonikutset teha teatud tingimustel.[310] Janukovitš oli kutse tegemise ajaks riigist lahkunud, tal polnud võimu Ukrainas ning polnud tõenäoline, et ta saaks selle tagasi.[311] Tal ei olnud ka õigust esindada Ukrainat, vaid see oli pigem uue valitsuse ja presidendi kohusetäitja käes, kuna puudus laialdane uue valitsuse mittetunnustamine ja uuel valitsusel oli stabiilne kontroll riigi üle.[312] Antud juhul ainult Venemaa ei tunnustanud sõnaselgelt uut valitsust

[303] Crawford. Creation of States in International Law, lk 336.
[304] Viimase rahvaloenduse andmetel oli 58,5% venelasi, 24,4% ukrainlasi, 12,1%, Krimmi tatarlasi ja 1,5% valgevenelasi, vt: State Statistics Committee of Ukraine. All-Ukranian population census 2001 – National Structure. Kättesaadav: http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality/ (29.04.2019).
[305] Driest, lk 351.
[306] Farby, lk 664.
[307] Christakis, lk 99.
[308] UN Security Council. Letter dated 3 March 2014 from the Permanent Representative of the Russian Federation to the United Nations addressed to the Secretary-General S/2014/146, 03.03.2014. Kättesaadav: https://undocs.org/S/2014/146 (29.04.2019).
[309] Marxsen, lk 374.
[310] Tancredi, lk 14.
[311] Marxsen, lk 379.
[312] Grant. Aggression Against Ukraine, lk 52.

legitiimsena.[313] Janukovitš järelikult polnud eksiilvalitsuse esindaja. Ka Krimmi Autonoomse Vabariigi valitsus kutsus Venemaa relvajõude appi, kuid senise praktika järgi ei ole regionaalsetel valitsustel õigust saata kutseid interventsiooniks.[314] Ukraina konstitutsiooni artikkel 85 järgi pole ei presidendil ega Krimmi Ülemnõukogul õigust kutsuda välismaalt relvaüksusi, vaid see õigus on ainult Ukraina Ülemraadal.[315] Venemaa väitis ka, et pärast revolutsiooni on tekkinud uus riik, mis tähendab, et senini kehtinud lepingud enam ei kehti. Uue riigi teket ei saa siiski täheldada, kuna uus võim ise ei väitnud seda olevat ning ei konstitutsioonis ega rahvusvahelistes lepingulistes suhetes ei olnud suuri muutusi.[316] Uue riigi tekke teooria on vastuolus väidetega, et Ukraina ise kutsus Venemaa väeüksused riiki ja et Venemaa väeüksuste Krimmis viibimine on lubatud, kuna jääb Ukrainaga sõlmitud lepingute piiresse.

Venemaa kasutas õigustusena kodanike kaitse argumenti, väites, et nad on ohus.[317] Ka on Venemaa esindajad rääkinud venelaste ja/või vene keelt kõnelevate inimeste kaitsmisest Ukrainas. Nagu alapeatükis 2.1. kirjeldatud, polnud Venemaa varasemalt inimõiguste osas kaebusi esitanud ning rahvusvahelised organisatsioonid polnud tuvastanud märkimisväärseid rikkumisi. Teatud juhtudel võib olla õigustatud sõjaline sekkumine humanitaarsetel eesmärkidel, kuid sellisel juhul peab jõu kasutamine olema proportsionaalne ega tohi hõlmata territoriaalseid muudatusi.[318] Samuti on juhtumeid, kus oma kodanike kaitse on defineeritud enesekaitseks.[319] Venemaa ei esitanud 2014. aastal tõendeid varitsenud ohust[320], Krimmi poolsaarel polnud rahvusvahelisi vaatlejaid ega vahendatud läbirääkimisi ning ükski inimrühm ei esitanud kaebusi, mis oleks õigustanud abinõuna setsessiooni.[321] Isegi, kui Venemaa kaitses oma kodanikke, siis jõukasutus oli nii ulatuslik, et see poleks mitte mingil juhul saanud jääda kodanike kaitse piiridesse.[322] Venemaa positsioonides on näiteks vastuolus ka seisukohad, et näiteks krimmitatarlaste õiguste käsitlemine teiste riikide parlamentides ja rahvusvahelistes organisatsioonides on lubamatu, kuid lubatud on venekeelse vähemuse kaitseks annekteerida territooriume.[323]

---

[313] Tancredi, lk 15.
[314] Tancredi, lk 13.
[315] Constitution of Ukraine (mitteametlik tõlge). Kättesaadav: http://www.ccu.gov.ua/en/kategoriya/legal-documents (29.04.2019).
[316] Grant. Aggression Against Ukraine, lk 392.
[317] Marxsen, lk 372.
[318] Crawford. The Creation of States in International Law, lk 150.
[319] Tancredi, lk 10.
[320] Marxsen, lk 374.
[321] Grant. Aggression Against Ukraine, lk 16.
[322] Tancredi, lk 13.
[323] Grant. Aggression Against Ukraine, lk 35.

ÜRO ega OSCE esindajad, kes külastasid Krimmi vahetult pärast annekteerimist, ei leidnud märke väidetavalt vahetult enne annekteerimist toimunud inimõiguste rikkumistest ega tõendeid ähvardustest venekeelse elanikkonna vastu.[324] ÜRO Inimõiguse Ülemvoliniku Ameti raport väidab, et ahistati, arreteeriti ja piinati ajakirjanikke ja aktiviste, kes Krimmi referendumi korraldamist ei toetanud.[325] Venemaa võimu kehtestamise ajal olukord halvenes: takistati rahumeelsete meeleavalduste korraldamist, arreteeriti ukrainameelseid aktiviste ja krimmitatarlaste liidrid, suleti krimmitatarlaste meediaväljaanded, lõpetati krimmitatarlaste esinduskogude töö, riik omastas erakätes olevat kinnisvara, toimusid inimröövid ja tapmised, millele ei järgnenud uurimist.[326]

Krimmi elanikud said Venemaa kodakondsuse. Siiski 100 000 Krimmi elanikku ei saanud Venemaa kodanikuks. Krimmi saabus ka umbes 200 000 põgenikku Ukraina sõjapiirkondadest. Ukraina katkestas märtsis vee-, toidu-, tööstuskaupade ja elektritarne ning rongi- ja bussiühenduse. Järgnenud rahvusvahelised sanktsioonid isoleerisid Krimmi Ukrainast ja muust maailmast ja eriti tugeva löögi sai turismitööstus. Venemaa peaminister Dmitri Medvedev esitas oma kõnes hinnangu, et Krimmiga seotud kulu ja sanktsioonidega seotud kahju on kokku olnud 27 miljardit dollarit. Venemaa rahandusministri hinnangul läks Krimm annekteerimine eraldi võetuna Venemaale maksma kuus kuni seitse miljardit dollarit.[327]

Venemaa eesmärgid Krimmi annekteerimisel võisid olla mitmesugused, kuid konkreetselt Krimmi endaga seotud põhjused võisid olla seotud Krimmi strateegiliselt olulise asukohaga, mis võimaldab Venemaal avaldada senisest tugevamat survet Ukraina, Moldova, Bulgaaria, Rumeenia, Türgi, Lõuna-Kaukaasia ja Ida-Vahemere suunas. Venemaa saab vajadusel kehtestada Ukraina suhtes lõuna suunal lennukeeluala ja mereblokaadi. Venemaa Musta mere laevastiku paiknemine ei ole enam piiratud kahepoolsetest lepetest Ukrainaga. Krimmi militariseerimine võimaldab Venemaal olla domineeriv jõud Musta mere regioonis. Krimmi majanduslik tähtsus seisneb asukohas Kaspia mere energiatootjate ja Euroopa energiatarbijate vahel ning asjaolus, et Krimmis on võimalik maa all hoiustada maagaasi.[328] Venemaa on

[324] Tancredi, lk 12.
[325] Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Report on the human rights situation in Ukraine 15 June 2014. Kättesaadav: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/HRMMUReport15June2014.pdf (29.04.2019), lk 48-55.
[326] P. H. Stewart. Ukraine human rights 'deteriorating rapidly'. – Aljazeera 03.12.2014. Kättesaadav: https://wwwaljazeera.com/news/europe/2014/12/ukraine-human-rights-201412210270208204.html (29.04.2019); Tsybulenko, Kelichavyi, lk 284-287.
[327] Hughes, Sasse. Power Ideas and Conflict, lk 322-323.
[328] S. Blockmans. Crimea and the Quest for Energy and Military Hegemony in the Black Sea Region: Governance

hõivanud enam kui pool Ukraina rannajoonest[329] ning ehitanud silla üle Kertši väina, mis piirab Ukraina võimalusi kasutada väina laevateena.[330]

Venemaa on esitanud palju erinevaid põhjendusi toimunud sündmustele, millest osad on ka vastukäivad, kuid selge on, et Venemaa kasutas jõudu ja sellega ähvardamist Krimmi annekteerimisel, mis on vastuolus ÜRO põhikirja artikkel 4 lõikega 2 kui ka näiteks Helsingi Lõppaktiga[331] ja Budapesti memorandumis[332] antud lubadusega. Venemaa muutis ühepoolselt okupeeritud territooriumi õiguslikku staatust, mis on keelatud Genfi konventsiooni esimese lisaprotokolli[333] artikkel 4 järgi ning rikub Ukraina territoriaalset terviklikust. Venemaa tegevus Ukrainas on vastuolus ka riigi suveräänsuse, siseasjadesse mitte sekkumise ja *pacta sunt servanda* printsiipidega.[334] Samuti on rahvusvahelised organisatsioonid tuvastanud mitmeid inimõiguste rikkumisi, mis on vastuolus EIÕK-iga ning arvestades EIK-i praktikat[335], tõenäoliselt omistatavad Venemaale. Venemaa sekkumine Ukrainasse pole suunatud Janukovitši võimule tagasi saamisele.[336] Samuti pole tegemist kodanike kaitsega ega muudel humanitaarsetel kaalutlustel õigustatava sekkumisega.

2.3. Rahvusvahelise kogukonna reaktsioon Krimmi annekteerimisele

Käesolevas peatükis antakse ülevaade rahvusvahelise kogukonna reaktsioonist Krimmi annekteerimisele. Peamine eesmärk on tuvastada, kes kohaldavad ja kes ei kohalda mittetunnustamispoliitikat ning mis on mittetunnustamispoliitika tagajärjed Krimmi konfliktis. Samuti käsitletakse teisi kasutusele võetud meetmeid Venemaa tegevusele Ukrainas reageerimisel, et näidata, mis kontekstis mittetunnustamispoliitikat kasutatakse. Selle põhjal

---

Gap in a Contested Geostrategic Zone – Southeast European and Black Sea Studies 2015/15 (2), lk 180-181.

[329] Blockmans, lk 184.

[330] Roth, A. Kerch strait confrontation: what happened and why does it matter? – The Guardian, 27.11.2018. Kättesaadav: https://www.theguardian.com/world/2018/nov/27/kerch-strait-confrontation-what-happened-ukrainian-russia-crimea (29.04.2019).

[331] Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act. Helsingi 1.08.1975, 1 (a) II, III. Kättesaadav: https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true (29.04.2019).

[332] Memorandum on Security Assurances in Connection with Ukraine's Accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. Budapest 5.12.1994. Kättesaadav: https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280401fbb&clang=_en (29.04.2019).

[333] 12. augusti 1949 Genfi konventsioonide 8. juuni 1977 (I) lisaprotokoll rahvusvaheliste relvakonfliktide ohvrite kaitse kohta - RT II 1999, 21, 121.

[334] European Commission on Democracy Through Law, Opinion on whether Draft Federal constitutional Law No. 462741-6 on amending the Federal constitutional Law of the Russian Federation on the procedure of admission to the Russian Federation and creation of a new subject within the Russian Federation is compatible with international law. Opinion no. 763/2014. Venice 21.03.2014. Kättesaadav: https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2014)004-e (29.04.2019), lk 12.

[335] EIKo 18.12.1996, 15318/89, Loizidou vs Türgi.

[336] Marxsen, lk 379.

oleks hiljem võimalik hinnata mittetunnustamispoliitika rolli nii rahvusvahelise õiguse rikkumisele reageerimises kui ka konfliktis laiemalt. Eesmärk pole teha koondit kõikide riikide seisukohtadest, vaid tehakse valik, käsitledes eeskätt Euroopa riike ja Ameerika Ühendriike, kuna nemad on olnud ühed aktiivsemad Venemaa tegevuse vastustajad ja tõenäoliselt nende tegevus on suurima mõjuga. Samas käsitletakse ka nende riikide seisukohti, kes on otsustanud mittetunnustamispoliitikat mitte kohaldada.

Ameerika Ühendriigid reageerisid kiirelt. 6. märtsil andis president Barack Obama korralduse riigisekretärile ja rahandusministrile sanktsioneerida isikuid, kes vastutavad Ukraina suveräänsuse ja territoriaalse terviklikkuse rikkumise eest.[337] Ameerika Ühendriigid tühistasid samal kuul Sotšis toimuma pidanud G8 kohtumise, kaubandusläbirääkimised, ühised väeõppused ja sõjalised konsultatsioonid Venemaaga ning kinnitasid oma Euroopa liitlastele, et täidetakse julgeolekukohustusi Euroopas.[338] Krimmi territooriumi suhtes kehtestati kaubandus- ja investeerimispiirangud.[339] Hoolimata Budapesti memorandumi pehmest sõnastusest, uskusid enne Krimmi annekteerimist paljud eksperdid, et see tagab Ukrainale piisava julgeolekugarantii.[340] Lähtudes Budapesti memorandumi sõnastusest, siis see väide ei vasta tõele, kuna saavutatud kokkulepe sisuliselt julgeolekugarantiisid juurde ei toonud, vaid kordas ÜRO põhikirja sisu, seega Ukrainale kohaldub sama regulatsioon, mis kõigile teistele riikidele. Siiski on avalikkusele võib-olla jäänud antud olukorrast teistsugune mulje ning see võib nõrgestada lääneriikide poolt kolmandatele riikidele antud julgeolekugarantiisid.[341] Samuti võib see nõrgestada lääneriikide positsioone järgmistes tuumadesarmeerimist puudutavates läbirääkimistes näiteks Põhja-Korea ja Iraaniga.

Ka EL reageeris meetmetega pärast Krimmi annekteerimist. EL teatas päev pärast referendumit, et ei tunnusta seda ega selle tulemusi.[342] EL on Putini liitlaste varasid külmutanud, kehtestanud relvaembargo ja piiranud Venemaa ligipääsu rahvusvahelistele kapitaliturgudele.[343] Ükski

[337] Excecutive order 13660: Blocking Property of Certain Persons Contributing to the Situation in Ukraine. Federal Register. Kättesaadav: https://www.federalregister.gov/documents/2014/03/10/2014-05323/blocking-property-of-certain-persons-contributing-to-the-situation-in-ukraine (29.04.2019).
[338] Daugirdas, Mortenson, lk 788-789.
[339] Excecutive order 13685: Blocking Property of Certain Persons and Prohibiting Certain Transactions With Respect to the Crimea Region of Ukraine. Federal Register. Kättesaadav: https://www.federalregister.gov/documents/2014/12/24/2014-30323/blocking-property-of-certain-persons-and-prohibiting-certain-transactions-with-respect-to-the-crimea (29.04.2019).
[340] Tsybulenko, Kelichavyi, lk 288
[341] Yost, lk 529.
[342] Council of the European Union. Council conclusions on Ukraine. Foreign Affairs Council meeting, Brussels, 17.03.2014. Kättesaadav: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/141601.pdf (29.04.2019).
[343] Kontorovich, lk 628.

nimetatud meetmetest pole otseselt seotud Krimmi annekteerimisega. Otseselt Krimmi annekteerimisega seoses nõuavad Ameerika Ühendriigid ja EL Krimmist tuleva importkauba puhul märget, et tegemist on Ukraina päritolu kaubaga, ning Ukraina sertifikaate.[344] Teises sanktsioonide ringis kehtestati piirangud kaubanduse infrastruktuuri, telekommunikatsiooni ja maavarade kaevandamise vallas. 2014. aasta detsembris toimunud sanktsioonide ringis keelustati peaaegu igasugused majanduslikud sidemed Krimmiga, seal hulgas kinnisvaratehingud, kruiisilaevade peatused ja EL-i ettevõtete investeeringud Krimmi.[345]

Ka riigid individuaalselt avaldasid oma seisukohti. Kõik suuremad Ameerika Ühendriikide liitlased nagu Ühendkuningriik[346], Saksamaa[347], Prantsusmaa[348] ja Jaapan[349] tegid eraldiseisvaid avaldusi, et nad ei tunnusta referendumi tulemusi agressiooni tõttu ning andsid teada kavandatavatest sanktsioonidest.

ÜRO Julgeolekunõukogu võttis Ukraina sündmused esimest korda arutlusele kinnisel istungil 28. veebruaril 2014.[350] Sama aasta 15. märtsil pandi hääletusele resolutsioon, mis mõistis hukka Krimmis toimunud referendumi ja toetas Ukraina territoriaalset terviklikkust. Venemaa kasutas oma vetoõigust. Kuigi ÜRO Julgeolekunõukogu on korduvalt käsitlenud olukorda Ukrainas, siis ühtegi sarnase sisuga resolutsiooni pole rohkem hääletusele pandud. Sarnane ettepanek pandi hääletusele ÜRO Peaassamblees, kus see võeti vastu resolutsioonina 68/262 häältega 100 poolt ja 11 vastu. 2016. aastal võttis ÜRO Peaassamblee seoses halveneva inimõiguste olukorraga Krimmis vastu resolutsiooni 71/205, kus mainiti mittetunnustamispoliitikat ainult sissejuhatavas osas ning kus ei kutsutud Venemaad sõnaselgelt üles okupatsiooni lõpetama[351].

---

[344] Euroopa Liidu Nõukogu 23.06.2014 a otsus 2014/386/ÜVJP, mis käsitleb Krimmist või Sevastopolist pärit kaupadele kohaldatavaid piiranguid vastusena Krimmi ja Sevastopoli ebaseaduslikule annekteerimisele (konsolideeritud versioon). – ELT L 183, 24.06.2014, lk 70-71; Euroopa Liidu Nõukogu 23.06.2014 a määrus (EÜ) nr 692/2014, mis käsitleb Krimmist või Sevastopolist pärit kaupade liitu importimisele kohaldatavaid piiranguid vastusena Krimmi ja Sevastopoli ebaseaduslikule annekteerimisele (konsolideeritud versioon). – ELT L 183, 24.06.2014, lk 9-14.

[345] Kontorovich, lk 628.

[346] Government of the United Kingdom. PM statement on President Putin's actions on Crimea, 18.03.2014. Kättesaadav: https://www.gov.uk/government/news/pm-statement-on-president-putins-actions-on-crimea (29.04.2019).

[347] The Federal Government. German government condemns referendum, 17.03.2014. Kättesaadav: https://www.bundesregierung.de/breg-en/search/german-government-condemns-referendum-453750 (29.04.2019).

[348] Embassy of France in Washington, D.C.. Statement by M. François Hollande, President of the Republic, 18.03.2014. Kättesaadav: https://franceintheus.org/spip.php?article5467 (29.04.2019).

[349] Ministry of Foreign Affairs of Japan. Statement by the Minister for Foreign Affairs of Japan on the Measures against Russia over the Crimea referendum, 18.03.2014. Kättesaadav: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_000239.html (29.04.2019).

[350] UN Security Counsil. 7123rd meeting S/PV.7123, 28.02.2014. Kättesaadav: https://undocs.org/en/S/PV.7123 (29.04.2019).

[351] UN General Assembly Resolution 71/205. Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine), 19.12.2016.

Viimane inimõiguste olukorda Krimmis käsitlev resolutsioon võeti vastu 2017. aasta lõpus häältega 70 poolt, 26 vastu. Viimane ÜRO Peaassamblee poolt vastu võetud Krimmi puudutav resolutsioon mõistis hukka Krimmi militariseerimise ning see võeti vastu 23. jaanuaril 2019 häältega 66 poolt ja 19 vastu.[352] ÜRO Julgeolekunõukogu kinnitas täiendavalt resolutsiooniga 2202, et Minskis sõlmitud kokkuleppeid tuleb täita, kuid siinkohal tuleb mainida, et Minski kokkulepped Krimmi ei käsitle. ÜRO inimõiguste komisjon asus koostama regulaarseid raporteid inimõiguste olukorrast Ukrainas.[353] Ukraina valitsus tegi deklaratsiooni, millega aktsepteeris Rahvusvahelise Kriminaalkohtu jurisdiktsiooni Ukrainas ja Rahvusvaheline Kriminaalkohus asus tegema eelhindamist võimalikke inimsusevastaseid kuritegusid, agressiooni ja sõjakuritegusid puudutava kohtumenetluse osas.[354] Samuti on Ukraina algatanud kohtuvaidluse Venemaaga Rahvusvahelises Kohtus.[355]

Krimmi annekteerimisele reageerisid ka regionaalsed organisatsioonid. OSCE rahvusvähemuste kõrge komisjonär külastas 2014. aasta märtsi alguses Krimmi.[356] Euroopa Nõukogu parlamentaarne assamblee reageeris 2014. aasta aprillis, teatades, et ei tunnusta Krimmi referendumi tulemusi[357] ning võttis kuni 2014. aasta lõpuni ära Venemaa delegatsiooni hääleõiguse ja õiguse osaleda vaatlusmissioonidel[358]. Ka oma hilisemates resolutsioonides 2016. ja 2018. aastal kutsus Euroopa Nõukogu Venemaad lõpetama Krimmi okupeerimist.[359] Hääleõigus taastus 2016. aastal, kuid Venemaa on loobunud osalemast Euroopa Nõukogu parlamentaarse assamblee tegevusest ja Euroopa Nõukogu rahastamisest.[360] Sarnaseid

[352] UN General Assembly Official Records A/73/PV.56, 17.12.2018.
[353] Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Ukraine – OHCHR Reports. Kättesaadav: https://www.ohchr.org/en/countries/enacaregion/pages/uareports.aspx (29.04.2019).
[354] International Criminal Court. Preliminary examination: Ukraine. Kättesaadav: https://www.icc-cpi.int/ukraine (29.04.2019).
[355] International Court of Justice. Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation). Kättesaadav: https://www.icj-cij.org/en/case/166 (29.04.2019).
[356] Organization for Security and Co-operation in Europe. Statement by the OSCE High Commissioner on National Minorities on her recent visits to Ukraine, 04.04.2014. Kättesaadav: https://www.osce.org/hcnm/117175 (29.04.2019).
[357] Council of Europe. Parliamentary Assembly. Resolution 1988, 09.04.2014. Kättesaadav: http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=20873 (29.04.2019).
[358] Council of Europe. Parliamentary Assembly. Resolution 1990, 10.04.2014. Kättesaadav: http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=20882 (29.04.2019).
[359] Council of Europe. Parliamentary Assembly. Resolution 2132, 12.10.2016. Kättesaadav: http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23166 (29.04.2019); Council of Europe. Parliamentary Assembly. Resolution 2133, 12.10.2016. Kättesaadav: http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23167 (29.04.2019); Council of Europe. Parliamentary Assembly. Resolution 2198, 12.10.2016. Kättesaadav: http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24432& (29.04.2019).
[360] Deutsche Welle. Russian lawmakers vote to keep up Council of Europe boycott. – 17.01.2019. Kättesaadav: https://www.dw.com/en/russian-lawmakers-vote-to-keep-up-council-of-europe-boycott/a-47114390.

nõudmisi esitasid ka Euroopa parlament[361], OSCE parlamentaarne assamblee[362] NATO välisministrid[363] ja G7[364]. Tuleb silmas pidada, et tegemist on poliitiliste avaldustega, kus tagajärgi pole esitatud, ning nende organisatsioonide liikmeskonnas on suur kattuvus, seega samade riikide erinevad delegatsioonid tegid sarnase sisuga deklaratsioone. NATO küll hilisemas deklaratsioonis, kus muu hulgas mõisteti hukka Venemaa tegevus Krimmis, väljendas kavatsust tõsta kaitsevõimekust ja teha rohkem koostööd.[365] Järgmistel aastatel hakkasid NATO ja selle liikmesriigid kahepoolse koostöö raames toetama Ukrainat militaar-tehnilise nõuga, varustuse ja praktilise abiga ning katkestati NATO ja Venemaa vahel toimunud koostöö[366], OECD peatas liitumisläbirääkimised Venemaaga[367], ning EL ja Ukraina sõlmisid 21. märtsil 2014 assotsiatsioonileppe[368].

Euroopa ja Ameerika Ühendriigid mõistsid Krimmi annekteerimise hukka, kuid nende strateegia ei olnud sundida Venemaad seda kiiresti tagasi pöörama, vaid nende järgmised meetmed olid vastuseks olukorrale Donbassis.[369] Ka Minski esimeses ega teises protokollis ei mainita Krimmi.[370] Sanktsioonide osas oli läänеriikides ka kodumaine surve ettevõtete poolt neid mitte teha või teha selliseid, millel pole mõju.[371] Seetõttu enne sõda Donbassis kasutati sanktsioone väga piiratud ulatuses. Euroopa riikide liidrid on varasemalt näidanud ka

[361] European Parliament. European Parliament resolution of 13 March 2014 on the invasion of Ukraine by Russia (2014/2627(RSP)), 13.03.2014. Kättesaadav: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0248+0+DOC+XML+V0//EN (29.04.2019).

[362] OSCE Parliamentary Assembly. Baku Declaration and resolutions adopted by the OSCE Parliamentary Assembly at the twenty-third annual session, Baku, 28.06-02.07.2014. Kättesaadav: https://www.oscepa.org/documents/annual-sessions/2014-baku/declaration-2/2540-2014-baku-declaration-eng/file (29.04.2019).

[363] NATO. Statement by NATO Foreign Ministers, 01.04.2014. Kättesaadav: https://www.nato.int/cps/su/natohq/news_108501.htm (29.04.2019).

[364] European Commission. G-7 Leaders Statement, Brussels, 12.03.2014. Kättesaadav http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-14-65_en.htm (29.04.2019); 172. European Commission. The Hague Declaration following the G7 meeting on 24 March – Haag, 24.03.2014. Kättesaadav: http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-14-82_en.htm (29.04.2019).

[365] NATO. Wales Summit Declaration, 05.09.2014. Kättesaadav: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (29.04.2019).

[366] Yost, lk 527.

[367] OECD. Statement by the OECD regarding the status of the accession process with Russia & co-operation with Ukraine, 13.03.2014. Kättesaadav: http://www.oecd.org/russia/statement-by-the-oecd-regarding-the-status-of-the-accession-process-with-russia-and-co-operation-with-ukraine.htm (29.04.2019).

[368] Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. – OJ L 161, 29.5.2014.

[369] Scazzieri. Europe, Russia and the Ukraine Crisis: the Dynamics of Coercion – Journal of Strategic Studies 2017/40 (3), lk 5.

[370] Protocol on the results of consultations of the Trilateral Contact Group, signed in Minsk, 05.09.2014. Kättesaadav (mitteametlik tõlge): https://peacemaker.un.org/UA-ceasefire-2014 (29.04.2019); Memorandum on the Implementation of the Provisions of the Protocol on the Outcome of Consultations of the Trilateral Contact Group on Joint Steps Aimed at the Implementation of the Peace Plan (Implementation of the Minsk Agreement), 19.09.2014. Kättesaadav: https://peacemaker.un.org/implementation-minsk-19Sept2014 (29.04.2019).

[371] C. Oliver, J. Fontanella-Khan jt. EU sanctions push on Russia falters amid big business lobbying. – Financial Times 16.04.2014. Kättesaadav: https://www.ft.com/content/352f4f5c-c57c-11e3-97e4-00144feabdc0 (29.04.2019).

ebakindlust sanktsioonide pikendamisel.[372] Siiski on Venemaa suhtes kehtestatud pikaajalise mõjuga sanktsioonid, mis raskendavad pikaajaliste investeeringute tegemist, tehnoloogiasiiret, arendustegevust ja riigi pikaaegset majandusarengut.[373] Enamik kehtestatud sanktsioone on seotud Minski protokollide täitmisega, mis omakorda tähendab, et kui Venemaa taganeb Donbassist, siis enamik sanktsioone lõppevad, kuid Krimmi anneksioon võib jätkuda.[374]

Mittetunnustamispoliitikaga seonduvalt kehtestati võrdlemisi palju tehnilist ja majanduslikku laadi piiranguid. Näiteks Eurocontrol ja Rahvusvaheline Tsiviillennunduse Organisatsioon andsid soovitused kasutada Krimmi kohal navigeerimiseks Ukraina lennukontrolli teenuseid.[375] Erinevatel põhjustel lahkusid Krimmist tuntud rahvusvahelised ettevõtted nagu Amazon, McDonald's, Paypal, Visa, Mastercard, mis muuhulgas raskendab arveldamist Krimmi residentidega.[376] Raskendatud on reisimist Krimmi. Teiste seas on näiteks Saksamaa välisministeerium teatanud, et Krimmis ei saa nad tagada oma kodanikele konsulaarkaitset.[377] Kirjeldatud meetmed on kõige karmim pakett, mida tunnustamata piirkonna suhtes senini on kasutatud.[378]

Kui läänerikide esmane reaktsioon Krimmi annekteerimisele oli ettevaatlik, siis sama saab öelda ka Venemaa liitlaste reaktsiooni kohta. Serbia teatas, et Krimm on Ukraina osa ning seostas sealset olukorda Kosovo olukorraga.[379] Kümme riiki on tunnustanud üksnes referendumit: Kasahstan[380], Armeenia, Kõrgõzstan, Valgevene, Uganda, Põhja-Korea, Boliivia, Sudaan, Zimbabwe ja Süüria. Kui Venemaa kaasa arvata, siis lisaks referendumile on viis riiki tunnustanud sõnaselgelt ka referendumi tulemusi: Afganistan, Nicaragua, Kuuba ja

[372] J. Kanter. Italy Delays E.U.'s Renewal of Sanctions Against Russia. – The New York Times 14.12.2015. Kättesaadav: https://www.nytimes.com/2015/12/15/world/europe/italy-delays-eus-renewal-of-sanctions-against-russia.html?_r=1 (29.04.2019).
[373] Kontorovich, lk 629.
[374] Scazzieri, lk 14.
[375] Milano, lk 37.
[376] Hathaway, Shapiro, lk 391.
[377] M. Bothe. The Current Status of Crimea: Russian Territory, Occupied Territory or What? – Military Law and the Law of War Review 2014/53 (1), lk 110.
[378] Kontorovich, lk 629.
[379] Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Serbia. Daily Survey 13.06.2014. Kättesaadav: http://www.mfa.gov.rs/en/daily-survey-rss/13222-daily-survey-13062014 (29.04.2019).
[380] The Ministry of Foreign Affairs, Republic of Kazakhstan. 346.5 Also In the News... Kättesaadav: http://mfa.gov.kz/en/content-view/346-5-also-in-the-news (29.04.2019).

Venezuela.[381] Kui vaadata näiteks Armeenia[382], Nicaragua[383], Kõrgõzstani[384] ja Afganistani[385] antud tunnustusi, siis kõigis on viide rahva tahtele ja rahvaste enesemääramisõigusele.

Valgevene positsioon on kakspidine. Valgevene keeldus saatmast vaatlejaid Krimmi referendumile ega sekkunud vaidlusesse Venemaa ja lääneriikide vahel. 23. märtsil tegi Valgevene deklaratsiooni, milles üheaegselt toetati Krimmi liitumist Venemaaga ja Ukraina territoriaalset terviklikkust. Valgevene president Alaksandr Lukašenka on hiljem märkinud, et kuna ukrainlased ei võidelnud oma maa eest, siis nad ise tunnustasid Krimmi Venemaa osana.[386] Selles konteksti on Valgevene pidanud tarbetuks tunnustada Krimmi sõnaselgelt Venemaa osana.[387] ÜRO Peaassambleel toimunud arutelus resolutsiooni[388] üle, mis toetas Ukraina territoriaalset terviklikkust, avaldasid paljud resolutsioonile vastu hääletanud riigid oma seisukohti. Mitmed argumendid olid samad, mida kasutas Venemaa, kuid lisaks leiti, et selline resolutsioon võib takistada läbirääkimistel lahenduse leidmist.[389] Põhja-Korea, Venezuela ja Nicaragua viisid mõnes mõttes teema kõrvale ning süüdistasid lääneriike riigipöörde korraldamises. Sudaani hinnangul olid nii Venemaa kui ka Ukraina süüdi tekkinud olukorras. Valgevene leidis, et ÜRO Peaassamblee pole sobilik koht konfliktile lahenduse leidmiseks ning Süüria hinnangul raiskab selliste resolutsioonide menetlemine ÜRO raha ja töötajate aega. Ainulaadne positsioon oli Boliivial, kes väitis, et ei soovi referendumi osas seisukohta võtta, aga hääletab vastu.[390] Nagu näha, on tunnustajate argumentatsioon mitmekesine. Krimmi annekteerimist põhjendatakse peamiselt enesemääramisõigusega, kuid räägitakse ka lääneriikide korraldatud riigipöördest ja erinevatest protseduurilistest põhjustest, miks Venemaa tegevust pole sobilik hukka mõista.

---

[381] Bothe, lk 100.
[382] The President of the Republic of Armenia. Today the President of Armenia Held a Telephone Conversation with the President of Russia, 19.03.2014. Kättesaadav: http://www.president.am/en/press-release/item/2014/03/19/President-Serzh-Sargsyan-conversation-with-the-President-of-Russian-federation/ (29.04.2019).
[383] A. Vlasova. Nicaragua recognizes Crimea as part of Russia. – Kyiv Post 27.03.2014. Kättesaadav: https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/nicaragua-recognizes-crimea-as-part-of-russia-341102.html (29.04.2019).
[384] Sputnik News. Kyrgyzstan Recognizes Crimea Referendum Results, 20.03.2014. Kättesaadav: https://sputniknews.com/world/20140320188606372-Kyrgyzstan-Recognizes-Crimea-Referendum-Results/ (29.04.2019).
[385] M. Rosenberg. Breaking With the West, Afghan Leader Supports Russia's Annexation of Crimea. – The New York Times 23.03.2014. Kättesaadav: https://www.rt.com/news/afghanistan-recognize-karzai-crimea-609/ (29.04.2019).
[386] A. V. G. Vieira. Ukraine's Crisis and Russia's Closest Allies: A Reinforced Intra-Alliance Security Dilemma at Work – The International Spectator 2014/49 (4), lk 102-103.
[387] Presidend of the Republic of Belarus. President of the Republic of Belarus Alexander Lukashenko answers questions of mass media representatives on 23 March 2014. Kättesaadav: http://president.gov.by/en/news_en/view/president-of-the-republic-of-belarus-alexander-lukashenko-answers-questions-of-mass-media-representatives-on-8348/ (29.04.2019).
[388] UN General Assembly Resolution 68/262. Territorial integrity of Ukraine, 01.04.2014.
[389] Näiteks Armeenia, Kasahstan ja Sudaan.
[390] UN General Assembly Official Records A/68/PV.80, 27.03.2014.

Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika riikide seas on Krimmi annekteerimise suhtes seisukohtade paljusus, kuid levinuim oli selget seisukohavõttu vältiv positsioon nagu näiteks Hiinal ja Indial.[391] ÜRO Peaassamblees on Ukraina osas hääletamisest hoidunud riigid väljendanud seisukohti, mis kutsuvad osapooli läbirääkimistele, vaoshoitusele ja vähemuste huvidega arvestamisele. Botswana ja Ecuador rõhutasid ka Ukraina territoriaalsele terviklikkusele. Samas Ecuadori ülejäänud sõnavõtt oli kooskõlas Venemaa seisukohaga, mis süüdistas lääneriike riigipöördes. Riikide esindajad viitasid, et resolutsiooni tekst on kallutatud või et ÜRO Peaassamblee resolutsioon ei ole sobilik konflikti rahumeelseks lahendamiseks. Argentiina hääletas Julgeolekunõukogus resolutsiooni poolt, kuid Peaassambleel hoidus hääletamisest, viidates lääneriikide silmakirjalikkusele, sest nad tunnustasid Falklandi saartel 2013. aastal toimunud referendumit, kus otsustati Ühendkuningriigi koosseisu edasi jääda, kuid ei tunnusta referendumit Krimmis. Sama seisukohta jagas ka Uruguay. Brasiilia ning Saint Vincent ja Grenadiinid ütlesid, et resolutsiooni poolt ei saa hääletada, kuna selle on algatanud samad riigid, kes toetasid Ameerika Ühendriikide invasiooni Grenadasse 1983. aastal.[392]

Reaktsiooni põhjal Krimmi sündmustele ja Ukraina konfliktile laiemalt saab riigid jaotada laias laastus kolmeks.

1) EL-i liikmesriigid ja NATO liikmesriigid, Jaapan, Austraalia, Uus Meremaa ning nimetatud riikide lähemad liitlased, kes teevad deklaratsioone, kohaldavad mittetunnustamispoliitikat ja sanktsioone.
2) Venemaa, tema liitlased ja riigid, kellel on halvad suhted lääneriikidega. Nende riikide positsioonid pole nii ühtlased, kuid tuginevad suuresti rahvaste enesemääramisõigusele ja lääneriikide süüdistamisele riigipöörde korraldamises Ukrainas.
3) Riigid, kes kasutavad võimalust jätta seisukoht võtmata. Paljudel juhtudel – ja seda eriti siis, kui pole väljendatud toetavat seisukohta Ukraina territoriaalsele terviklikkusele – pole selgust, kas need riigid kohaldavad Krimmi okupatsiooni suhtes mittetunnustamispoliitikat.

[391] S. Tiezzi. China Reacts to the Crimea Referendum. – The Diplomat 18.03.2014. Kättesaadav: https://thediplomat.com/2014/03/china-reacts-to-the-crimea-referendum/ (29.04.2019); Government of India, Ministry of External Affairs. Prime Minister's telephone conversation with Russian President Vladimir Putin, 18.03.2014. Kättesaadav: https://mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/23101/Prime+Ministers+telephone+conversation+with+Russian+President+Vladimir+Putin (29.04.2019).
[392] UN General Assembly Official Records A/68/PV.80, 27.03.2014.

3. Mittetunnustamispoliitika efektiivsus

3.1. Mittetunnustamispoliitika roll konflikti lahendamisel Krimmis ja mujal

2014. aasta märtsis kirjutas professor Nico Krisch, et Krimmi sündmused on paljusid rahvusvahelise õiguse juriste šokeerinud, kuna näib nagu need sündmused viiksid meid tagasi aega, mil tugevad tegid seda, mida tahtsid ja nõrgad kannatasid seda, mida pidid.[393] Lisaks varasemalt viidatud Posneri arvamusele, et rahvusvahelise õiguse rikkumisest hoolimata ei tee keegi midagi[394], leiab ka artikleid, kus arvatakse, et võib-olla midagi võetakse ette, kuid rahvusvahelisel õigusel pole selle kriisi lahendamisel erilist rolli.[395] On väidetud, et Venemaa kasutab rahvusvahelise õiguse retoorikat üksnes seetõttu, et õigustada oma tegevust kodumaise publiku ees ja sundida teisi riike dialoogile.[396] Kui Venemaa suhtumine rahvusvahelisse õigusesse on nihilistlik, siis on õigustatud küsimus, mis kasu on mittetunnustamispoliitika rakendamisest Krimmi suhtes.

Nagu alapeatükis 2.3. on kirjeldatud, siis lääneriigid on reageerinud Venemaa tegudele Krimmis ja mujal Ukrainas mittetunnustamispoliitika ja sanktsioonidega. Samas on reaktsioon olnud piiratud. Nagu praktika näiteks Kuveidis on näidanud, siis jõu kasutamine on kõige kiirem viis õigusvastase okupatsiooni lõpetamiseks[397], kuid Krimmi tagasi võtmisel peab arvestama, et Venemaa on tuumarelvadega märkimisväärne sõjaline jõud. Ukrainat võiks sõjaliselt toetada niivõrd, et jõudude pariteet muutuks. Siiski lääneriigid pole valmis Ukrainat varustama surmavate relvadega ja abi on olnud väga piiratud. Tõenäoliselt see on nii, kuna lääneriikide valitsustes on teadmine, et Ukraina on Venemaa jaoks olulisem kui lääne jaoks, mis omakorda tähendab, et Venemaa on valmis kandma suuremat kahju ja tegema suuremaid panuseid Ukraina konfliktis.[398] Krimmi tagasi saamise kontekstis peab arvestama, et lisaks pragmaatilistele kaalutlustele ei pruugi osapool soovida saadust loobuda, sest ta tunneb, et tegemist on kas eksistentsiaalselt tähtsa küsimusega, seda peetakse alandavaks, see pole mõistlik, arvestades kulusid, mis selle saamiseks on tehtud või et riigi liidrid on survestatud avalikust arvamusest

[393] N. Krisch. Crimea and the Limits of International Law. – EJIL: Talk! 10.03.2014. Kättesaadav: https://www.ejiltalk.org/crimea-and-the-limits-of-international-law/ (29.04.2019).
[394] E. A. Posner. Russia's Military Intervention in Ukraine: International Law Implications. Kättesaadav: http://ericposner.com/russias-military-intervention-in-ukraine-international-law-implications/ (29.04.2019).
[395] J. Ku. Russia Reminds the World (and International Lawyers) of the Limits of International Law. – OpinioJuris 02.03.2014. Kättesaadav: http://opiniojuris.org/2014/03/02/ukraine-russia-international-law-governing-use-force/ (29.04.2019).
[396] C. Borgen. Russia's Intervention in Ukraine: Legal Rhetoric and Military Tactics. – OpinioJuris 02.03.2014. Kättesaadav: http://opiniojuris.org/2014/03/02/russias-intervention-ukraine-legal-rhetoric-military-tactic (29.04.2019).
[397] Vt alapeatükk 1.3.
[398] Yost, lk 528.

kodumaal või survegruppidest.[399] Praegu Venemaal võimul olevad jõud on Ukraina seniste arengutega tihedalt seotud, mistõttu on lahkumisel nende jaoks kõrge hind. Nende prestiiž ja võib-olla ka positsioon riigis sõltub ka sündmustest Ukrainas.[400] Seega igale täiendavale Ukraina toetamisele järgneks tõenäoliselt tugevam surve Venemaa poolt ja NATO pole Ukraina pärast valmis minema otsesesse konfrontatsiooni Venemaaga.[401] Suures ulatuses sõjaline abi tõenäoliselt üksnes eskaleeriks konflikti, kuid ei lahendaks seda.

Sanktsioonide mõju avaldub nii sanktsioneeritavale kui sanktsioneerijale ja mõju suurus on pöördvõrdeline mõjutatu suurusega.[402] Venemaa suuruse tõttu pole lääneriigid praegu olnud valmis rakendama sanktsioone sellises ulatuses nagu seda on tehtud Iraani või Põhja-Korea puhul.[403] Euroopa ei ole ilmselt valmis tõstma Venemaa jaoks rahvusvahelise õiguse rikkumise hinda kõrgemale kuuletumise hinnast. Sanktsioonid on Venemaa majandust mõjutanud, kuid need pole piisavad, et sundida Venemaad loobuma Krimmist.[404] Samas on lääneriigid juba piiratud ulatuses lõivu maksnud, rakendades sanktsioone, katkestades koostööd Venemaaga, abistades Ukrainat ja kohaldades mittetunnustamispoliitikat. Seda kõike on tehtud, viidates rahvusvahelise õiguse rikkumisele. On õigustatud küsida, kuivõrd tõsiselt suhtub rahvusvahelisse õigusesse riik, kes näitab kodumaal välja teatavat nihilismi kirjutatud reeglite suhtes.[405] Kui Venemaa näeb lääneriikide tegevust puhtalt riikidevahelise konkurentsina, mis on ilustatud jutuga rahvusvahelisest õigusest, siis ta ei pruugi uskudagi, et meetmeid leevendatakse, kui ta asub õiguskuulekale teele. Kas riigi suhtes, mis riigisiseselt ei pea lugu õigusest, mõjuvad rahvusvahelisest õigusest tulenevad meetmed selliselt nagu rakendaja seda soovib?

Meetme rolli käsitlemisel konfliktis tuleks teha ka sissevaade, mille üle konflikt käib. Kitsalt vaadatuna soovis Venemaa kindlustada enda kontrolli Krimmis, kuna tegemist on strateegiliselt olulise alaga nagu kirjeldatud alapeatükis 2.3. Samas on õigustatud kahtlus, kas Krimmi strateegiline väärtus korvab hinda, mida Venemaa on pidanud tema eest maksma. Kui lähtuda mitmete rahvusvaheliste suhete ja õigusteadlaste analüüsist, siis Venemaa eesmärgid Krimmiga seoses pole ainult militaar-strateegilised, vaid tunduvalt laiemad. Venemaa eesmärkide osas

[399] Scazzieri, lk 4-5.
[400] Scazzieri, lk 17.
[401] Yost, lk 528.
[402] C. Oliver, J. Fontanella-Khan jt. EU sanctions push on Russia falters amid big business lobbying. – Financial Times 16.04.2014. Kättesaadav: https://www.ft.com/content/352f4f5c-c57c-11e3-97e4-00144feabdc0 (29.04.2019).
[403] Hathaway, Shapiro, lk 391.
[404] Scazzieri, lk 2.
[405] Mälksoo. Russian Approaches to International Law, lk 321.

pole konsensust, kuid levinud arvamuse kohaselt on Venemaa hinnangul hädavajalik astuda vastu lääne väärtustele nagu inimõigused, individualism ja konsumerism, pakkudes alternatiivina religiooni, pereväärtusi ja rahvuslust. Venemaale on oma isoleeritud väärtusruumiks vaja suuremat mastaapi, mida saab saavutada, kui haarata oma riiki suurem osa piirkondi, mis on asustatud välismaal elavate kaasmaalastega. Nende eesmärkide täitmiseks on vaja astuda vastu ka EL-ile ja NATO-le.[406] Sellises ideoloogilises ja Venemaa vaatepunktist ilmselt ka eksistentsiaalses vastasseisus on küsitav, mis mõju saab rahvusvahelisel õigusel olla.

Samas kasutab Venemaa oma tegevuse põhjendamisel jätkuvalt argumente, mis tulenevad rahvusvahelisest õigusest. Venemaa akadeemilised ringkonnad ja poliitikud on väljendanud arvamust, et inimõigused ja läänelikud väärtused on läänеriikide viis laiendada oma võimu maskeerides selle rahvusvahelise õiguse kehtestamiseks.[407] Läänelikud inimõigused kujutavat endast tänasel kujul eksistentsiaalset ohtu Venemaa suveräänsusele ning nende peale surumine on provokatsioon.[408] Teine areng Venemaa õigusteadlaste hinnangul on seotud Kosovo ühepoolse iseseisvumisega ja Iraagi sõjaga, mis nõrgestasid ÜRO rolli ja jõukasutamise keeldu ning laiendasid enesekaitseõigust.[409] Järelikult Venemaa on rünnaku all ja tal on õigus vajadusel kasutada enesekaitset.[410]

Viimastel aastakümnetel on tõesti toimunud liberaalne interventsioonipoliitika, mille põhjendustes rahvusvaheline õigus peab vahepeal teed andma demokraatia ja inimõigustega seotud argumentidele.[411] Viimastel aastakümnetel on humanitaarsetel kaalutlustel kasutatud jõudu ilma ÜRO mandaadita või seda ületades.[412] Venemaa on pidanud neid juhtumeid rahvusvahelise õiguse rikkumisteks.[413] Samas olenemata faktilistest asjaoludest võib Venemaa positsiooni puudusena tuua välja asjaolu, et õigus ei saa tuleneda õigusrikkumisest. Praegu heidab Venemaa üheaegselt läänеriikidele ette seda, mida ta ise soovib pretsedendina kasutada.

Rahvusvaheliste inimõiguste eitamine ühe riigi poolt pole suur probleem süsteemile. Rahvusvahelisele õigusele on paratamatult omane, et suveräänsed riigid saavad keelduda ka

[406] Grant. Aggression Against Ukraine, lk 160-164.
[407] Grant, T. Boundaries and Rights After 2014, lk 400.
[408] Grant. Aggression Against Ukraine, lk 165.
[409] Mälksoo. Russian Approaches to International Law, lk 233.
[410] Grant. Aggression Against Ukraine, lk 165.
[411] N. Krisch. Crimea and the Limits of International Law. – EJIL: Talk! 10.03.2014. Kättesaadav: https://www.ejiltalk.org/crimea-and-the-limits-of-international-law/ (29.04.2019).
[412] Grant, Aggression Against Ukraine, lk 171
[413] Näiteks: Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo. Written Statement by the Russian Federation 16.07.2009. Kättesaadav: https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/15628.pdf (29.04.2019).

nendest kohustustest, mida näeb õigus ette ning et inimõiguste edendamisega pole kõik riigid samal määral või üldse liitunud.[414] Siiani pole erimeelsused inimõiguste küsimuses põhjustanud territooriumi annekteerimisi. Krimmi annekteerimist on õiguspärasena võimalik tõlgendada läbi Venemaa rahvusvahelise õigusteaduse prisma. Venekeelses kirjanduses võib leida käsitlusi, mille järgi kõik riigid pole võrdsed, vaid täiesti suveräänsed on ainult suurriigid ja nende kõrval on väikeriigid, kel on piiratud iseotsustusõigus ja kes on paratamatult suurte meelevallas.[415] Rahvusvaheline õigus kohaldub täielikult ainult suurriikide vahelistes suhetes.[416] Siia lisandub veel tsivilisatsiooni kiht, mis tähendab, et tsivilisatsiooni kesksel suurriigil on õigus oma mõjusfäärile.[417] Sellisest nägemusest saab järeldada, et maailm oma loomulikus olekus on multipolaarne, kus rahvusvaheline õigus reguleerib suhteid nii-öelda tsivilisatsioonide vahel, kuid igas tsivilisatsioonis kehtib erinev sisemine regionaalne kord.[418] Selle vaate järgi langes tsivilisatsioon Ukrainas rünnaku ohvriks ning Venemaa kasutab enesekaitset.

Venemaa rahvusvahelise õiguse uus koolkond on rohkem avatud sõjalise jõu kasutamisele: kui NATO ja Ameerika Ühendriigid rikuvad pidevalt reegleid ning kehtestavad uusi reegleid ja erandeid, siis seda võib teha ka Venemaa.[419] Järjest rohkem käsitletakse Venemaa sõjalistes poliitikadokumentides nii ennetavat enesekaitset kui ka välismaal elavate kodanike kaitset.[420] Venemaa on loobunud positsioonist, et territoriaalne stabiilsus on rahvusvahelise korra alus[421] ning võtnud uue suuna rahvusvahelise õiguse regionaliseerimisele[422]. Kui vaadata Venemaa selgitusi seoses sooviga liita rahvuskaaslastega asustatud alad Venemaaga, siis tuleb märkida, et maailmas on umbes 1500 rahvust, kuid ainult 15 riiki, kus rahvuse geograafiline levik ja rahvusriigi piirid kattuvad.[423] Sellised pretsedendid kujutaksid julgeolekulist ohtu ning ohustaksid rahvusvahelisest korda sellisel kujul nagu me teame. Võib arvata, et mingis mõttes Venemaa just seda taotlebki ja Krimmi näol on tegemist ka rünnakuga rahvusvahelise õiguse ja korra vastu.

Erinevus rahvusvahelise õiguse käsitlustes Venemaal ja läänes võib osalt seisneda erimeelsuses reeglite universaalsuse osas. Regionaliseerunud rahvusvaheline kord ja erinevate õiguste ja

[414] Grant, T. Boundaries and Rights After 2014, lk 400.
[415] Mälksoo. Russian Approaches to International Law, lk 297.
[416] Mälksoo. Russian Approaches to International Law, lk 301.
[417] Mälksoo. Russian Approaches to International Law, lk 243.
[418] Mälksoo. Russian Approaches to International Law, lk 301.
[419] Mälksoo. Russian Approaches to International Law, lk 232.
[420] Mälksoo. Russian Approaches to International Law, lk 229.
[421] Grant, T. Boundaries and Rights After 2014, lk 394.
[422] Mälksoo. Russian Approaches to International Law, lk 310.
[423] G. Wilson. Self-Determination, Recognition and the Problem of Kosovo – Netherlands International Law Review 2009/56 (3), lk 476.

kohustustega riigid on midagi võõrast tänapäevase rahvusvahelise õiguse jaoks, kus kõik riigid on sarnaste õiguste ja kohustustega võrdsed suveräänid.[424] Õiguse tugevus osalt seisnebki tema universaalsuses, ühetaolises kohaldamises ja ennustatavuses. Võimalik, et rahvusvahelise õiguse nii-öelda „võidukäik" pärast teist maailmasõda on rahvusvahelist kogukonda hästi teeninud ning vähendanud sõdade esinemist maailmas.[425] Kunagi ei saa kindel olla, et see on olnud just rahvusvahelise õiguse teene, kuid pole alust seda ka välistada, seega ei tasu riskida süsteemi lammutamisega, mis senini on stabiilselt toiminud.

Venemaa kasutab rahvusvahelises õiguses samu sõnu, kuid ei räägi sama keelt.[426] Tekib küsimus, kas sellisel juhul on mõtet suhelda Venemaaga rahvusvahelise õiguse keeles. Käesoleva töö autori vastus on, et Venemaale peab vastama, kasutades rahvusvahelist õigust. Kõik teised meetmed võivad olla vastused rahvusvahelise õiguse rikkumisele, kuid need ei tulene otseselt rahvusvahelisest õigusest endast, vaid sõltuvad rohkem päevapoliitikast. Sanktsioone ja Ukrainale abi andmist on valdavalt rakendanud Ameerika Ühendriigid ja tema liitlased, mis sobib kokku Venemaa narratiiviga vastasseisust. Arvestades, et Balti riigid okupeeriti enne ÜRO teket, siis Krimm on eriline väljakutse rahvusvahelisele õigusele, kuna esimest korda ajaloos hakati kohaldama mittetunnustamispoliitika ÜRO Julgeolekunõukogu alalise liikme territooriumi suhtes ja seda on tehtud kontekstis, kus Venemaa on vetoõigusega halvanud ÜRO Julgeolekunõukogu töö ja ka millegi muu kollektiivne tegemine ÜRO-s on raskendatud. Nagu alapeatükis 1.1. näidati on mittetunnustamispoliitika üks väheseid rahvusvahelisest tavaõigusest tulenevaid vastuseid agressioonile. Tegemist on meetmega, mida rakendatakse nii Krimmi juhtumis kui ka teistes juhtumites tunduvalt universaalsemalt kui ükskõik missugust teist meedet. Näiteks Artšahhi Vabariigi, Lääne-Sahara või Transnistria osas pole sanktsioone rakendatud, kuid ükski riik nimetatud territoriaalseid olukordi ei tunnusta ning juhtumites nagu Krimm, kus kohaldatakse ka sanktsioone, on mittetunnustamispoliitika kasutajaid palju rohkem kui sanktsioonide rakendajaid.

Mittetunnustamispoliitika puhul esineb mitu kitsaskohta. Esiteks nagu alapeatükis 1.3. on näha, siis ainult mittetunnustamispoliitika kasutamine ei too okupeeritud ala õiguspärasele omanikule tagasi. Samas jõu kasutamise tulemusel toimunud territoriaalse muudatuse suhtes mittetunnustamispoliitika kohaldamata jätmisel võivad olla tagajärjed. Bangladeshi iseseisvumist ja Goa vallutamist kasutatakse näidetena, kus jõu kasutamise tulemusel muutunud

[424] Shaw, lk 152
[425] Vt alapeatükk 1.1.
[426] Mälksoo. Russian Approaches to International Law, lk 312.

territoriaalsele situatsioonile ei kohaldatud mittetunnustamispoliitikat. Portugali valdused India poolsaarel, sealhulgas Goa, annekteeris India jõudu kasutades. Julgeolekunõukogus valmistati ette ka Indiat taganema kutsuv resolutsioon, kuid Nõukogude Liit vetostas selle.[427] Goa annekteerimine India poolt polnud õiguspärane, kuid koloniaate enesemääramisõigus võib muuta õigusvastase jõu kasutamise tagajärgi, mis tähendab, et aja jooksul muutub tunnustamise kaudu faktiline olukord õiguspäraseks.[428] Portugal tunnustas 1974. aastal Goa kaotust ning hiljem ei pidanud ÜRO seda enam dekoloniseeritavaks alaks. Ida-Pakistan polnud koloonia, kuid on väidetud, et ÜRO Peaassamblee resolutsioon 1514[429] võis temalegi kohalduda, kuna Ida-Pakistan oli etniliselt erineva ja geograafiliselt eraldatud Lääne-Pakistani alluvusse pandud meelevaldselt. Seoses esindajate kogu laiali saatmise, sõjaseisukorra kehtestamise ja inimsusevastaste kuritegudega võis Ida-Pakistanil tekkida enesemääramisõigus.[430] India sekkus Ida-Pakistanis sõjaliselt ning tekitas seal *fait accompli*. Alles pärast India sekkumist otsustasid riigid tunnustada Bangladeshi.[431] Agressiooni tagajärgi võivad legitimeerida ka muud rahvusvahelise õiguse eesmärgid ja legitimeerimine toimub, kasutades tunnustamist.

Nagu eelmises lõigus kirjeldatud juhtumitest oli näha, siis mittetunnustamispoliitika kohaldamata jätmine võimaldas muuta uue territoriaalse korralduse õiguspäraseks. See tähendab Krimmi puhul, et Krimmist saaks Venemaa lahutamatu osa. Okupatsioonita kaoks ära alus Krimmiga seoses muude meetmete edasiseks rakendamiseks ja Ukrainal poleks õigust Krimmi tagasi võtta. Kui agressoril on õigus jätta alles agressiooniga saadu, siis see oleks kõigile riikidele täiendav motivatsioon kasutada agressiooni. Seega mittetunnustamispoliitika on vajalik eeldus ilma milleta okupatsiooni lõpetamine Krimmis on vähetõenäoline. Kuid ka mittetunnustamispoliitikat kasutades on Krimmi okupatsiooni lõpetamine lähiajal vähetõenäoline. See tõstatab küsimuse igamisest. Teatud aega kestev pidev ja häirimatu valitsemine territooriumi üle võib „heastada“ algset õigusvastast tegu ning võib tekitada valdusõiguse jõuga omandatud territooriumile ehk toimub igamine. Samas igamine ei ole niivõrd seotud konkreetse ajatärminiga, vaid kukutatud valitsuse seisukoha, allutatud rahva suhtumise ja kolmandate riikide suhtumisega.[432] Seega mittetunnustamispoliitika raames tehtavad pidevad protestid saavad igamist peatada ja siinjuures peab olema riikidel valmidus

[427] Vyer, lk 44.
[428] Crawford. The Creation of States in International Law, lk 138.
[429] UN General Assembly Resolution 1514. Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, 14.12.1960.
[430] Crawford. The Creation of States in International Law, lk 142.
[431] Driest, lk 346.
[432] Mälksoo. Illegal Annexation and State Continuity, lk 120-124.

kohaldada seda poliitikat aastakümneid.[433] Suhete paranemine Venemaaga võib olla mittetunnustamispoliitika ajal võimalik, nagu see juhtus ka Nõukogude Liiduga külma sõja ajal, kuid see ei tohiks olla mittetunnustamispoliitikast loobumise aluseks.

Soov saada tunnustust võib ise olla konflikti põhjuseks. Riigid on valmis kaitsma oma au ja seda eriti siis, kui riigis on valdav kultuur, kus aul on eriline roll inimsuhetes. Professor Jens Bartelson on väitnud, et kõige agressiivsemad on riigid, kes otsivad tunnustust, et nad on suurjõud ning riigid, kes taotlevad hegemooniat. Võimalik, et ka Krimmi okupeerimise juured seonduvad Venemaa sooviga saada tunnustust, et tegemist on võrdse partneriga või läänest millegi eraldiseisvana. Siinkohal tuleb eristada poliitilist, moraalset ja juriidilist tunnustamist ning mittetunnustamispoliitika tegeleb otseselt ainult viimasega. Erinevalt teistest tunnustamise liikidest on juriidiline tunnustamine riikide võrdsustaja, kuna see annab riikidele võrdsed õigused ja kohustused.[434] Sama roll võiks olla ka mittetunnustamispoliitikal, mis oleks tagajärg, millega peaksid arvestama ja mida kohaldama kõik riigid ning mis kaitseks kõiki riike. Nagu alapeatükis 1.4. käsitleti, siis kollektiivne tunnustamine ja tunnustamata jätmine võib avaldada täiendavat mõju. Mittetunnustamispoliitika tugevus seisneb universaalsuses ja ennustatavuses.

3.2. Mittetunnustamispoliitika universaalne ja ühetaoline kohaldamine

Mittetunnustamispoliitika on üks meetmetest, millega soovitakse tagada rahvusvahelise õiguse kõige universaalsemate keelavate normide kehtivus, kuid pole selgust, kuidas tagatakse mittetunnustamispoliitika rakendamise kohustuslikkus. Kuna mittetunnustamispoliitika rakendamise kohtustust pole riigid võtnud endale ühegi lepinguga, siis on tegemist rahvusvahelisse tavaõigusesse kuuluva instrumendiga. Seega käesolev töö kajastab väikest osa rahvusvahelise õiguse ning eriti tavaõiguse kehtivuse üle peetavast debatist.[435] Professor James Crawford on öelnud, et ebaseadusliku olukorra või teo tunnustamine ei ole tingimata keelatud rahvusvahelise õiguse järgi. Samuti teo legaalsuse tunnustamata jätmine ei tähenda automaatselt, et teo tagajärgi ei peaks tunnustama.[436] Samas, nagu alapeatükis 1.1. kirjeldatud,

[433] E. Voeten. International law and institutions look pretty weak now, but they will matter a lot down the road. – Washington Post 02.03.2014. Kättesaadav: https://www.washingtonpost.com/gdpr-consent/?destination=%2fnews%2fmonkey-cage%2fwp%2f2014%2f03%2f02%2finternational-law-and-institutions-look-pretty-weak-now-but-they-will-matter-a-lot-down-the-road%2f%3futm_term%3d.a5a9f654a750&utm_term=.9c1e24637688 (29.04.2019).
[434] Bartelson, lk 107-114.
[435] Vt alapeatükk 1.1.
[436] Crawford. The Creation of States in International Law, lk 158.

on ÜRO juures tegutseva Rahvusvahelise Õiguse Komisjoni poolt koostatud ARISWA järgi tavaõigusest tulenev kohustus mitte tunnustada rahvusvahelise õiguse tõsiseid rikkumisi.

Chicago Ülikooli professorid Jack Goldsmith ja Eric Posner on seadnud kahtluse alla, kuivõrd on riigid omaks võtnud rahvusvahelise õiguse ja seda järgivad ning kuivõrd lähtuvad riigid üksnes riigi huvidest. Nende väitel polegi olemas tavaõigust kui normatiivset õigust ja tavaõigusena käsitletav riikide käitumine on tekkinud korduvast huvide kokkulangevusest.[437] Nad väidavad ka, et pole tõendeid, et eksisteeriks tavaõiguse kehtestamine, kus riik, mis pole mõjutatud, karistaks teist riiki tavaõiguse rikkumise eest, mis kahjustab ainult kolmandat riiki.[438] Mittetunnustamispoliitika kohaldamise põhjused ei tulene reeglina üksnes tavaõigusest, kuid Goldsmith'i ja Posner'i väide on relevantne tulenevalt asjaolust, et mittetunnustamispoliitika ise on tavaõiguslik. Kohustuse olemasolu on mõistagi kaheldav informaalses, struktureerimata ja tsentraliseerimata tavaõiguses. Samas rakendamise universaalsuse hindamisel pole otseselt vahet, kas mittetunnustamispoliitikat rakendatakse, kuna riigid täidavad oma kohustust seda rakendada või näiteks seepärast, et kõigil riikidel on territoorium, mille terviklikkust nad tahavad kaitsta ning seetõttu on nende huvides takistada territoriaalsete muudatuste tegemist viisil, mis rikub rahvusvahelist õigust.

Universaalsuse puhul pole küsimus selles, kas riigid rakendavad mittetunnustamispoliitikat lähtudes *opinio juris*'est või enda huvidest. Küsimus on pigem selles, kas seda rakendatakse, kui mittetunnustamispoliitika rakendamise alused on olemas. Venemaa on Krimmi annekteerimisel viidanud Kosovo pretsedendile, kuid ise Kosovot ei tunnusta. Pealiskaudsel vaatlusel võib väita, et riigid väljendavad oma poliitilist eelistust. Üle saja riigi tunnustavad Kosovot[439] ning 15 tunnustavad Krimmi referendumit[440], kuid ainult Uganda ja Afganistan tunnustavad mõlemat. Tundub olevat sarnane olukord külmale sõjale, mil riigid olid jagunenud nii-öelda blokkideks, kus näiteks ühed tunnustasid Ida-Saksamaad ja teised Lääne-Saksamaad.

Üheksakümnendatel toetasid territoriaalset terviklikkust nii lääneriigid kui Venemaa.[441] Kosovo osas lääneriikide positsioon muutus ja asus enesemääramisõigust toetavamale positsioonile. Kosovo tunnustamise avaldustes tehti väga harva viiteid rahvusvahelisele õigusele ja pigem

[437] Goldsmith, Posner, lk 160.
[438] Goldsmith, Posner, lk 29.
[439] Kosovo Thanks You. Kättesaadav: https://www.kosovothanksyou.com/ (29.04.2019).
[440] Vt alapeatükk 2.3.
[441] Grant. Aggression Against Ukraine, 68.

kasutati poliitilisi argumente.[442] Serbia ja teised riigid, kes ei soovinud Kosovot tunnustada, väitsid, et Kosovot ei tohi tunnustada, kuna selle loomine rikub Serbia territoriaalset terviklikkust ja on vastuolus ÜRO põhikirja, Serbia konstitutsiooni, Helsingi lõppakti[443], ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni 1244 ja Badinteri komisjoni poolt välja töötatud põhimõtetega.[444] Tunnustamise vastased kasutasid rohkem rahvusvahelise õiguse keelt. Nüüd näib, et Krimmi juhtumis on osapooled vahetunud. Samas peab märkima, et need juhtumid pole nii sarnased nagu Venemaa väidab neid olevat. Rahvusvaheline Kohus ei leidnud otsest seost NATO jõu kasutamisel ja Kosovo iseseisvumisel.[445] Kosovot administreeriti ÜRO protektoraadina[446], seal oli toimunud varasemalt etniline puhastus[447] ning iseseisvumisele eelnes aastaid läbirääkimisi. Krimmis nimetatud asjaolusid ei esinenud. Ühepoolne iseseisvumine ja selle tunnustamine, nagu Kosovos juhtus, võib olla problemaatiline ning lääneriikide argumentatsioon, et Kosovo on *sui generis* juhtum ei anna olukorda selgust, suurendades riikide diskretsiooni ja hägustades rahvusvahelist õigust,[448] kuid see ei anna alust kasutada agressiooni riigipiiride muutmiseks mujal. Samuti pole Venemaa selgelt väljendanud, et ta kohaldaks Kosovo suhtes mittetunnustamispoliitikat, mis tähendab, et pole välistatud, et ta ei pea ka Kosovo iseseisvust rahvusvahelise õigusega vastuolus olevaks.

Krimmi referendumi tunnustamine 15 riigi poolt on rohkem kui paljudes teistes alapeatükis 1.3. käsitletud juhtumites. Näiteks Põhja-Küprost tunnustab ainult Türgi ning Abhaasiat ja Lõuna-Osseetiat ainult neli riiki, kuid mitte ükski riik ei tunnusta näiteks Transnistriat ja Artšahhi Vabariiki. Lisaks tuleb arvestada, et Krimm pole piiripealne juhtum, kus oleks vaieldav, kas rahvusvahelist õigust on rikutud.[449] Samas ei saa väita, et näiteks Armeenia kohaldaks Artšahhi suhtes ja Venemaa Transnistria suhtes mittetunnustamispoliitikat seoses oma jõu kasutamisega.[450] Ajaloost on teada, et varasemates mittetunnustamispoliitika rakendamise

---

[442] Sorbie, lk 480.
[443] Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act. Helsingi 1.08.1975. Kättesaadav: https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true (29.04.2019).
[444] Berg, lk 222; Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo. Written Statement by the Russian Federation 16.07.2009. Kättesaadav: https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/15628.pdf (29.04.2019); Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo. Written Statement by the Russian Federation 16.07.2009. Kättesaadav: https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/15628.pdf (29.04.2019).
[445] Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo. Advisory Opinion ICJ 22.07.2010, p 81.
[446] Grant, T. Boundaries and Rights After 2014, lk 395.
[447] OSCE. An analysis of the human rights findings of the OSCE Kosovo Verification Mission October 1998 to June 1999. Kättesaadav: https://www.osce.org/odihr/17772?download=true (29.04.2019).
[448] Sorbie, lk 484.
[449] Grant. Aggression Against Ukraine, lk 41.
[450] Vt alapeatükk 1.3.

juhtumites olid riikide positsioonid samuti varieeruvad. Näiteks Põhja-Küprose iseseisvuse väljakuulutamisel Bangladesh tunnustas uut riiki, kuid loobus kiiresti sellest positsioonist.[451] Ka Austraalia tunnustas vahepeal Ida-Timori kuulumist Indoneesiale, kuid loobus sellest positsioonist.[452] Samuti murenes mittetunnustamispoliitika rakendamise ühisrinne võrdlemisi kiiresti enne teist maailmasõda ja selle ajal. Balti riikide puhul mõned riigid eesotsas Ameerika Ühendriikidega ei tunnustanud Balti riikide annekteerimist *de facto* ega *de jure*. Kõige arvukam osa Euroopa ja Ameerika riike ei tunnustanud annekteerimist üksnes *de facto*.[453] *De facto* tunnustamine andis riigile võrdlemisi vabad käed teha, mida soovis, kuid retoorikas jäädi mittetunnustamispoliitika juurde.[454] Mõned riigid sõlmisid Nõukogude Liiduga diplomaatilisi suhteid ilma reservatsioonideta ja mitmed riigipead külastasid okupeeritud Balti riike, mida võib pidada vaikimisi tunnustamiseks. Pärast Balti riikide annekteerimist iseseisvunud riigid kasutasid üldiselt võimalust jätta seisukoht võtmata.[455] Balti riikide suhtes muutus mittetunnustamispoliitika retoorika pehmemaks või kadus sootuks, kui neil tekkis reaalne võimalus taastada iseseisvus.[456] Siiski kõigis nimetatud juhtumites õnnestus territoriaalne olukord pöörata tagasi agressioonile eelnenud seisu.

Nagu alapeatükis 1.2. käsitleti on tunnustamata jätmise põhjusi umbes viis ning paljudel juhtudel on ilmselt tegu pigem poliitilise valikuga kui mittetunnustamispoliitika kohaldamisega. Seda on oluline silmas pidada, kuna tunnustamata jätmise põhjus määrab ära missugune sõnum antakse rahvusvahelist õigust rikkunud riigile ja see mõjutab tunnustamata jätmise tagajärgi. Mittetunnustamispoliitika tuvastamine on raske, kuna vahel pole selgust, kas tunnustamise tegemata jätnud riik kohaldab mittetunnustamispoliitikat või jättis tunnustamata mõnel muul põhjusel. Sellist probleemi saaks ületada vormireeglite kehtestamisega, mis rahvusvahelises tavaõiguses tõenäoliselt ei õnnestu, arvestades, et ka tunnustamine on vormivaba. Abi võiks olla ka sellest, kui Ameerika Ühendriigid ja EL-i liikmesriigid näitaksid eeskuju ja kohaldaksid mittetunnustamispoliitikat näiteks mõne riigisisese õigusaktiga. Näiteks Ameerika Ühendriigid on pidanud nimekirja terrorismi toetavatest riikidest.[457] Suurem selgus mittetunnustamispoliitikat kohaldavate riikide osas on eriti kasulik juhtumites nagu Krimm, kus

[451] Ker-Lindsay, lk 441.
[452] R. Leaver. Introduction: Australia, East Timor and Indonesia – The Pacific Review 2001/14 (1), lk 2.
[453] Mälksoo. Illegal Annexation and State Continuity, lk 128-129.
[454] Mälksoo. Illegal Annexation and State Continuity, lk 141.
[455] Mälksoo. Illegal Annexation and State Continuity, lk 130-132.
[456] Mälksoo. Illegal Annexation and State Continuity, lk 136.
[457] U.S. Department of State. State Sponsors of Terrorism. Kättesaadav: https://www.state.gov/j/ct/list/c14151.htm (29.04.2019).

mittetunnustamispoliitikat kohaldatakse objekti suhtes, mida rahvusvahelises suhtluses tavaliselt ei tunnustata.

Peale ÜRO Julgeolekunõukogu ei tuvastatud käesoleva töö käigus ühtegi rahvusvahelise õiguse sunnimehhanismi mittetunnustamispoliitika kohustuslikkuse tagamiseks. See tähendab, et kui mittetunnustamispoliitikat ei kohaldata ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni raames, siis saab riike üksnes veenda mittetunnustamispoliitikat kasutama. Riigid saavad jälgida, kas teised riigid kohaldavad mittetunnustamispoliitikat ning asuda dialoogi nende riikidega, kes sellest kinni ei pea. Suurriikidel on palju võimalusi kujundada rahvusvahelise kogukonna arvamust ja koondada rahvusvahelist vastuseisu territoriaalsete olukordade suhtes nii nagu Ühendkuningriik kasutas edukalt oma mõju, et vältida Põhja-Küprose tunnustamist.[458] Aktiivne koostöö nii ÜRO raames kui ka sealt väljas koos sanktsioonide kasutamisega toimus näiteks Rodeesia suhtes mittetunnustamispoliitika rakendamisel, kus adresseeriti ka riike, kes ei järginud rakendatud meetmeid.[459] Arvestama peab, et alati ei tulene mittetunnustamispoliitika rakendamata jätmine sellest, et riik ei soovi järgida rahvusvahelist õigust, vaid see võib põhineda erineval arusaamal faktilisest olukorrast või rahvusvahelise õiguse normidest. Nagu alapeatükis 1.1. käsitleti, siis detsentraliseeritud õigussüsteemis ei saagi olla „objektiivselt" õigusvastast olukorda, vaid iga riik üksi või kollektiivselt, rahvusvahelise organisatsiooni raames, peab hindama olukorra õiguspärasust.[460] Seetõttu täiesti universaalse mittetunnustamispoliitika kohaldamine on praktikas võimatu eesmärk ning paratamatult tuleb teha pidevat selgitustööd nii faktide kui ka rahvusvahelise õiguse kohaldamise osas nii riikidele, kellel on teistsugune seisukoht, kui ka riigisiseselt.

Alapeatükis 1.4. selgus, et mittetunnustamispoliitika kohaldamine võib tuua sõltuvalt juhtumist väga erinevaid tagajärgi. See pole kooskõlas ettepanekuga, et mittetunnustamispoliitika võiks olla sisu osas ennustatav ning ühetaolise kohaldamisega. Nagu Krimmi juhtumist oli näha, siis riigisiseselt esinevad survegrupid, kes soovivad, et nii sanktsioonid kui ka mittetunnustamispoliitika segaks võimalikult vähe koostööd ja asjaajamist. Tehnilistele küsimustele nagu telekommunikatsiooni ja postiteenuse korraldamisele keskenduvad rahvusvahelised organisatsioonid on olemuselt suunatud probleemide pragmaatiliste lahenduste leidmisele, et süsteem tervikuna toimiks. Nii näiteks Vene postmarkide ja templitega Krimmist pärinevaid saadetised liiguvad takistusteta.[461] Analüüsides mittetunnustamispoliitikat Namiibia

[458] Ker-Lindsay, lk 446.
[459] UN Security Council Resolution 320, 29.09.1972.
[460] Milano, lk 49.
[461] Bothe, lk 111.

kaasuses, loetles Rahvusvaheline Kohus hulga tegevusi ja koostöövorme, mis on keelatud seoses keeluga tunnustada LAVi kohalolu Namiibias.[462] Umbes sarnast režiimi kohaldataksegi Krimmis.[463] Samas ei saaks öelda, et seda kohaldatakse teistes juhtumites. Põhja-Küproses, Lääne-Saharas ja Palestiina asundustes toimub laialdane koostöö Euroopa riikidega hariduse, maavarade kaevandamise, kaubanduse, kalanduse ja muudes valdkondades.[464] Ka Krimmi suhtes ei ole kohaldamine täiesti ühtlane. Näiteks Eesti ja Poola ei lasknud 2019. aasta aprillis oma territoriaalvetesse Venemaa purjekat Sedov, kuna pardal oli Krimmis asuva ülikooli tudengite grupp, kuid mõni päev hiljem sai loa randuda Saksamaal Rostockis.[465]

Mittetunnustamispoliitika jätmine pelgalt deklaratsiooni tasandile, nagu see kohati oli Balti riikide puhul, kaotab selle meetme õigusliku mõju. Selline praktika tähendab, et kui riik kohaldab mittetunnustamispoliitikat, siis pole teada, mida see tähendab. Mittetunnustamispoliitika poleks siis ennustatavate tagajärgedega rahvusvahelisest õigusest tulenev vastus rahvusvahelise õiguse rikkumisele. Täiesti deklaratiivsest mittetunnustamispoliitikast on edasi liigutud, kuid nagu alapeatükis 1.4. on näha, siis konkreetsed tagajärjed on sõltuvalt juhtumist väga erinevad. See annab signaali justkui *jus cogens* normide ja teiste oluliste rahvusvahelise õiguse normide tõsine rikkumine on rohkem lubatud, kui seda teeb riik, kellega on mittetunnustamispoliitika kohaldajal head sidemed nagu näiteks EL-il Türgi või Marokoga ja vähem lubatud, kui seda teeb näiteks Venemaa. See sobib hästi Venemaa narratiiviga, mis vähendab rahvusvahelise õiguse rolli ja suurendab poliitika rolli ja seda eriti lääneriikide tegevuses.

Vaikimine võib tähendada paljut ning riikidel võib olla kiusatus mitte võtta seisukohta konflikti osas. Samas mittetunnustamispoliitika universaalse rakendamise püüdluse seisukohalt oleks kasulik, kui riikidel poleks sellist pääseteed. Seetõttu võiksid lääneriigid ise mitte kasutada võimalust vaikida, vaid hoida võimalikult selget joont, kelle suhtes ja mis põhjusel kohaldatakse mittetunnustamispoliitikat. Murettekitav on, et Krimmi kohta käivad ÜRO Peaassamblee resolutsioonid saavad järjest vähem toetust, kuid siinkohal on sarnane Ida-Timori juhtum, mille kohta pärast 1982. aastat ei võetud ühtegi ÜRO resolutsiooni vastu, kuna viimane

[462] Vt alapeatükk 1.4.
[463] Vt alapeatükk 2.3.
[464] Vt. alapeatükk 1.3. Ülevaade praktikas.
[465] L. Laugen. Eesti ja Poola vetesse sissesõidukeelu saanud Vene purjekas Sedov näib olevat Saksa Rostocki sadamas. – Delfi 15.04.2019. Kättesaadav: https://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/eesti-ja-poola-vetesse-sissesoidukeelu-saanud-vene-purjekas-sedov-naib-olevat-saksa-rostocki-sadamas?id=85911655 (29.04.2019).

sai nii napi häälteenamuse.[466] Ida-Timor iseseisvus 20 aastat hiljem. Samuti võib mittetunnustamispoliitikat tugevdada kehtestamise formaliseerimine. Professor Louis Henkin on väitnud, et „peaaegu kõik riigid järgivad peaaegu kõiki rahvusvahelise õiguse printsiipe ja peaaegu kõiki nende kohustusi peaaegu alati".[467] Vaadates senist praktikat, saab ka mittetunnustamispoliitika kohta öelda, et peaaegu kõik riigid kohaldavad seda peaaegu alati. Senine praktika siiski näitab, et mittetunnustamispoliitikat kohaldatakse peaaegu universaalselt.

Rohkem on probleeme ühetaolise kohaldamisega. Kohaldamine näib kohati sõltuvat sellest, kui head suhted on agressorriigiga. Ühetaolisuse olulisus tõuseb eriti esile juhtumites nagu Krimm, kus pole selgust, kes kohaldavad mittetunnustamispoliitikat ning seda tuleb lugeda välja kaudsetest tõenditest nagu kaubandus-, konsulaar- ja muud tegevused. Kui mittetunnustamispoliitika jääb pelgalt deklaratiivseks, siis see nõrgestab selle poliitika mõju igal pool. Ühetaoline kohaldamine oleks kooskõlas läänеriikide sõnumiga, mille kohaselt kõik on rahvusvahelise õiguse ees võrdsed. Seetõttu võiksid läänеriigid võtta eesmärgiks mittetunnustamispoliitika ühetaolise kohaldamise nii Krimmis kui mujal.

3.3. Järeldused

Järelduste tegemiseks tuleb asetada Krimi annekteerimine laiemasse regionaalsesse konteksti võttes arvesse alapeatükis 3.1. kirjeldatud Venemaa eesmärke. Maailmas on kokku 11 territoriaalset korraldust, mille suhtes rakendatakse enamike maailma riikide poolt mittetunnustamispoliitikat. Neist seitse juhtumit asuvad Musta mere lähistel ning on otseselt või kaudselt seotud Venemaa tegevusega. Ka rahvusvahelise tunnustuseta üksused nagu Transnistria[468] ja Artšahhi Vabariik[469] reageerisid sündmustele Krimmis ja otsustasid tunnustada referendumit ja selle tulemusi. Kui Transnistria pidas 3. septembril 2018 oma 28. aastapäeva olid külas ka välisdelegatsioonid Venemaalt, Lõuna-Osseetiast, Abhaasiast ja Artšahhi Vabariigist.[470] Transnistria, Artšahhi Vabariik, Lõuna-Osseetia ja Abhaasia

[466] Crawford. The Creation of States in International Law, lk 169.
[467] L. Henkin. How Nations Behave: Law and Foreign Policy. New York: Praeger 1970, lk 47.
[468] Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic. Satement by the PMR's Ministry of Foreign Affairs Regarding the Accession of the Republic of Crimea to the Russian Federation 19 March 2014. Kättesaadav: http://mfa-pmr.org/en/zrz (29.04.2019).
[469] Ministry of Foreign Affairs. Republic of Artsakh. Statement of the Ministry of Foreign Affairs of the Nagorno-Karabakh Republic on the referendum on the status of Crimea. Kättesaadav: http://www.nkr.am/en/news/2014-03-17/597 (29.04.2019).
[470] M. Necsutu. Transnistria Celebrates Independence Alongside Russian Officials. – BalcanInsight 03.09.2018. Kättesaadav: https://balkaninsight.com/2018/09/03/transnistria-celebrates-its-independence-along-with-russian-officials-09-03-2018/ (29.04.2019).

tunnustavad teineteist vastastikku. Donetski Rahvavabariik on tunnustanud näiteks Abhaasiat.[471] Lõuna-Osseetia, Donetski Rahvavabariik ja Luganski Rahvavabariik tunnustavad üksteist omavahel, kuid keegi teine neid rahvavabariike ei tunnusta.[472] Venemaa tunnustab ainult Abhaasiat ja Lõuna-Osseetiat, kuid ei tunnusta Donetski Rahvavabariiki, Luganski Rahvavabariiki, Transnistriat ega Artšahhi Vabariiki.[473] Ka Armeenia ei tunnusta Artšahhi Vabariiki, mille loomises ta ise osaline oli.[474] Transnistria ja Artšahhi Vabariik on loobunud rahvusvahelise tunnustuse aktiivsest taotlemisest ja proovivad kohaneda tunnustamata riigi staatusega.[475] Pole võimalik tuvastada reeglit, mille järgi Venemaa ja loodud üksused üksteist tunnustavad või tunnustamata jätavad. Arvestades ebajärjepidevust tunnustamises, siis pole ka selgust, missugune on Venemaa narratiivi järgi poliitiline kaart Musta mere piirkonnas.

Faktiliselt on Armeenial tihedad sidemed Artšahhi Vabariigiga ja sama saab öelda ka kõigi teiste regioonis asuvate rahvusvahelise tunnustuseta riikide ja Venemaa vaheliste suhete kohta. Venemaa pakub Transnistriale soodushinnaga maagaasi, finantsabi ja laene[476]. Enne 2008. aasta augustit olid Abhaasia ja Lõuna-Osseetia *de facto* iseseisvad tunnustamata riigid, kuid pärast nende iseseisvuse tunnustamist Venemaa poolt on neist saanud pigem *de facto* Venemaa osad.[477] Abhaasias ja Lõuna-Osseetias toetab Venemaa kohalikku eelarvet ja maksab vanaduspensione.[478] Abhaasias kehtivad Venemaa suunakood ja rubla, Venemaa haldab lennujaama ja raudteid, vastutab lennukontrolli eest, omab õigusi uurida Abhaasia merepõhja ja 95% kaubavahetusest toimub Venemaaga. Venemaa väeüksustel on piiramatu liikumisvabadus Abhaasia territooriumil ning nad valvavad Abhaasia piiri. Kokku on Venemaa ja Abhaasia vahel sõlmitud üle 30 kahepoolse lepingu.[479] Kirjeldatud koostöö ulatust arvestades pole selge, kas Artšahhi Vabariik, Abhaasia ja Lõuna-Osseetia on faktiliselt iseseisvad või tegelikult annekteeritud piirkonnad nagu Krimm. Transnistria ja Lõuna-Osseetia ei anna ka selgeid signaale, kas nad soovivad iseseisvust või midagi konföderatsiooni laadset Venemaaga.

---

[471] Anandolou Agency. Ukrainian separatists recognize Abkhazia, South Ossetia. – 12.05.2015. Kättesaadav: https://www.aa.com.tr/en/world/ukrainian-separatists-recognize-abkhazia-south-ossetia/48093 (29.04.2019).
[472] The Moscow Times. Luhansk People's Republic Recognizes South Ossetia. – 28.01.2015. Kättesaadav: https://www.themoscowtimes.com/2015/01/28/luhansk-peoples-republic-recognizes-south-ossetia-a43341 (29.04.2019).
[473] N. Caspersen. Playing the Recognition Game: External Actors and De Facto States - The International Spectator 2010/44 (4), lk 56-57; S. Cavandoli. The Unresolved Dilemma of Self-Determination: Crimea, Donetsk and Luhansk - The International Journal of Human Rights 2016/20 (7), lk 880
[474] M. Farby. Symposium 'The politics of international recognition': Theorizing state recognition – International Theory 2013/5 (1), lk 670.
[475] Caspersen. Playing the Recognition Game, lk 57.
[476] Isachenko, lk 65-66
[477] Cooley, Lincoln, lk 64.
[478] Caspersen. Democracy, Nationalism and (lack of) Sovereignty, lk 347.
[479] Cooley, Lincoln, lk 64-65.

Sama kehtib Artšahhi Vabariigi osas suhetes Armeeniaga.[480] Ka Donetski Rahvavabariik taotles enda liitmist Venemaaga mõni tund pärast iseseisvuse väljakuulutamist.[481]

Venemaa territooriumil on üksused, mille nimes on sõna „vabariik" ning mõni neist, nagu näiteks Tšetšeenia, kus faktiliselt ei kehti Venemaa konstitutsioon, on peaaegu iseseisvad.[482] Venemaa on proovinud endiste Nõukogude Liidu vabariikidega luua ulatuslikku majanduslikku ja julgeolekualast ühisruumi, minnes kõige kaugemale selles Kasahstani ja Valgevenega.[483] Venemaa tegevus hägustab regioonis piire ja suveräänsust. Venemaa võib-olla üritabki saavutada *de facto* seda, millisena näeb rahvusvahelist õigust Venemaa akadeemiline koolkond ehk tsivilisatsioonilisena, kus rahvusvahelises ruumis tegutsevad erineva tasandi subjektid regioonis kehtivate reeglite järgi.[484] Tegemist oleks teistsuguse territoriaalse korraldusega kui see, mida tunneb praegune rahvusvaheline õigus.

Välise vaatlejana olukorrast arusaamiseks on vaja eristada enesekaitset agressioonist, suveräänset riiki kõikidest muudest nähtustest ja kodusõda riikidevahelisest sõjast. Rahvusvaheline õigus ja sealhulgas mittetunnustamispoliitika on hea vahend, mis aitab analüüsida olukorda regioonis ning reageerida vastavalt. Tunnustamine ja mittetunnustamispoliitika koosmõjus võimaldab eristada suveräänseid riike kõikidest muudest moodustistest. Hoides tunnustamises ja mittetunnustamispoliitikas ühtlast lähenemist, on jätkuvalt võimalik analüüsida sündmusi, kasutades rahvusvahelist õigust. Kui lääneriigid peaksid meelt muutma ja näiteks loobuma Krimmi suhtes kohaldatavast mittetunnustamis-poliitikast, siis oleks see märgiline võit Venemaa jaoks. Küsimus poleks ainult Krimmi kuuluvuses Venemaale. Krimm on hetkel Venemaa kontrolli all, sõltumata mittetunnustamispoliitika kohaldamisest. See oleks pigem sõnum, et Venemaale kehtib tema naabruskonnas teistsugune rahvusvaheline kord, mis annab Venemaale võrreldes läänes levinud rahvusvahelise õiguse käsitlusega, täiendavad õigused naabruskonnas ehk õiguse mõjusfäärile. Krimmi referendumi ja selle tulemuste tunnustamisega tunnustaksid lääneriigid ühtlasi Venemaa eriõigusi regioonis.

Venemaa välispoliitika pole ajendatud ainult eesmärkidest seoses rahvusvahelise õigusega. Sisepoliitilised, sotsiaal-majanduslikud, julgeolekupoliitilised ja muud kaalutlused mõjutavad

[480] Berg, lk 228.
[481] Cavandoli, lk 883.
[482] Hughes, Sasse. Power Ideas and Conflict, lk 324.
[483] Vieira, lk 99, 109.
[484] Vt alapeatükk 3.1.

Venemaa välispoliitikat.[485] Neid eesmärke mittetunnustamispoliitika otseselt ei adresseeri. Siiski on Venemaa eesmärgid seotud ka rahvusvahelise õiguskorraga ja sellele väljakutsele vastamiseks on mittetunnustamispoliitika tavaõigusest tuleneva, universaalse õiguslikku meetmena üks parimaid vahendeid. Kui peatükis 3.1. käsitleti, kuidas Venemaa näeb eksistentsiaalse küsimusena inimõiguste ja rahvusvahelise õiguse nii-öelda pealetungi endise Nõukogude Liidu aladele, siis Venemaa nägemus ja ühtlasi väljakutse on sama moodi eksistentsiaalne küsimus tänasele rahvusvahelisele õiguslikule korrale. Kui Venemaa peaks olema edukas multipolaarse maailma loomisel, kus erinevates piirkondades kohaldub erinev rahvusvaheline õigus, siis see oleks kehtivast täielikult erinev rahvusvaheline õiguslik kord.

Mittetunnustamispoliitika on umbes 90 aastat vana. 1928. aastal oli rahvusvahelise õiguse ja rahvusvaheliste suhete intensiivsus teistsugune võrreldes tänapäevaga. Globaliseeruvas maailmas liiguvad kaubad, teenused, tööjõud ja inimesed järjest enam piiriüleselt, mis tähendab, et mittetunnustamispoliitikat kasutades on raskem piirkonda isoleerida ja see nõuab suuremat järelevalvet, kuid teisalt võib isoleerimine omada varasemast rohkem mõju. Mittetunnustamispoliitika on enamasti pikaajaline minimaalne vastupanu[486], mis vajab pidevat selgitustööd kodumaal ja välismaal ning järelevalvet. Krimmi suhtes rakendatav mittetunnustamispoliitika on sisult senistest kõige ulatuslikum ning võiks olla eeskujuks ka mujal.[487] Mittetunnustamispoliitika ei lõpeta Venemaa okupatsiooni Krimmis, kuid nagu on olnud näha Ida-Timoris, Balti riikides, Namiibias ja mujal, siis mittetunnustamispoliitika on andnud aluse kasutada ära agressorriigi nõrkushetke, et taastada õiguspärane territoriaalne kord.

[485] Vt alapeatükk 2.2.
[486] Lauterpacht, lk 431.
[487] Vt alapeatükk 3.2.

Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärk oli uurida, mis roll on mittetunnustamispoliitikal konflikti lahendamises ja kas riikide senist praktikat analüüsides saab järeldada, et mittetunnustamispoliitikat kohaldatakse universaalselt ja ühetaoliselt. Mittetunnustamispoliitika kohaldamise universaalsuse ja ühetaolisuse analüüsimisel keskenduti peamiselt Krimmiga seotud praktikale ja analüüsiti, kuidas on võimalik tuvastada mittetunnustamispoliitika kohaldamist, mis kaalutlustel riigid seda kasutavad ja missugused tagajärjed mittetunnustamispoliitikaga kaasnevad.

Venemaa kasutas relvastatud jõudu Krimmis ja Ida-Ukrainas, mille tulemusel annekteeriti Krimm ning tekkisid Donetski Rahvavabariik ja Luganski Rahvavabariik. Venemaa tegevus on vastuolus näiteks Helsingi Lõppakti, Budapesti memorandumi ja ÜRO põhikirjaga ning nii paljud õigusteadlased kui kolmandad riigid on nimetanud Venemaa tegevust agressiooniks. Rahvusvahelise kogukonna reaktsioon – ja seda eriti Krimmi annekteerimisele vastustamises – on olnud võrdlemisi piiratud. Kollektiivne reageerimine ÜRO raames oli pärsitud seoses Venemaa poolse vetoõiguse kasutamisega Julgeolekunõukogus. Samas lääneriigid pole olnud valmis maksma sellist hinda, mis sunniks Venemaad Ukrainast taganema. Krimmi annekteerimine andis ainest nii rahvusvahelise õiguse teadlaste vahelisele kui ka laiemalt teistes teaduslikes distsipliinides, meedias ja poliitikas toimuvale debatile rahvusvahelise õiguse ja eeskätt rahvusvahelise tavaõiguse kehtivuse osas.

Rahvusvahelisi lepinguid sõlmitakse, et ületada vabas vormis koostöö ja tavade piire, kuid kui lepinguliste ja rahvusvaheliste organisatsioonide raames kasutatavad vahendid ammenduvad, siis jätkuvalt saab kasutada tavaõigusest tulenevaid meetmeid rahvusvahelise õiguse rikkumisele vastustamiseks. Rahvusvahelise tavaõiguse järgi ei tohi kolmandad riigid rahvusvahelise õiguse üldise sundiva normi tõsise rikkumise korral aidata rikkumisele kaasa ega rikkumist ja selle tagajärgi tunnustada. Mittetunnustamispoliitikat Krimmi annekteerimise suhtes kohaldataksegi, kuid sellest hoolimata on Krimm jätkuvalt Venemaa poolt annekteeritud. Venemaa on nii Krimmi annekteerimisel kui ka varem esitanud nägemuse rahvusvahelisest õigusest ja konkreetsete juhtumite faktilisest olukorrast, mis erineb tunduvalt lääneriikide omast. Venemaa võimud on nii riigisiseselt kui ka rahvusvahelisel areenil nii tegudes kui sõnades väljendanud kohati ükskõiksust õiguse normatiivse jõu suhtes. Selles kontekstis on seatud kahtluse alla rahvusvahelise õiguse kasutamise ja Krimmi kontekstis mittetunnustamispoliitika rakendamise efektiivsus kommunikatsioonis Venemaaga.

Professor Hersch Lauterpachti hinnangul on mittetunnustamispoliitika minimaalne vastupanu

ja pidev väljakutse õiguslikult valele. Tegemist on pigem passiivse meetmega, kus subjekti mõjutamiseks ei kasutata jõudu. Sellise tegevuse tulemuslikkuses võib tekkida kahtlusi, arvestades, et mittetunnustamispoliitika tulemusel Krimmi annekteerimise sõjalis-strateegiline ja propagandistlik väärtus Venemaa jaoks kuigi palju ei lange. Mittetunnustamispoliitika senise praktika põhjal saab väita, et mittetunnustamispoliitika üksi rahvusvahelise õiguse rikkujat sellisel määral ei mõjuta, et õiguspärane käitumine muutuks rikkuja jaoks õigusvastasest käitumisest kasulikumaks. Mittetunnustamispoliitika tulemusel ei õppe rahvusvahelise õigusega vastuolus olev territoriaalne korraldus, nagu näiteks Venemaa kohaolu Krimmis. Tegemist pole jõustamise meetmega.

Krimmi annekteerimine Venemaa poolt polnud ajendatud vaid Krimmiga otseselt seotud eesmärkidest. Teaduskirjanduses on käsitletud oma väärtusruumi loomist ühe Venemaa eesmärgina, kus kehtiks ka teistsugune rahvusvaheline õiguskord. Küsitav on, kuivõrd Venemaa poliitikud ja akadeemilised ringkonnad on omaks võtnud rahvusvahelist õigust ja seda eriti inimõigusi, riikide võrdsust ja suveräänsust puudutavates küsimustes. Venemaa õiguskirjanduses on väljendatud seisukohti, et vähemalt osa rahvusvahelisest õigusest – ja eriti inimõigused – kujutab endas eksistentsiaalset ohtu tänasele Venemaale, kuna tegemist on lääne kultuuriga, mida surutakse peale ja mida lääs kasutab ülemvõimu saamiseks. Samas Venemaa on esitanud seisukohti, et lääneriigid rikuvad kõige olulisemaid rahvusahelise õiguse norme, mis puudutavad jõu kasutamise piiramist, aga ka suveräänsust, ja nõrgestanud nende normide tugevust. Venemaa akadeemilises kirjanduses on esitatud nägemus regionaliseeritud rahvusvahelisest õigusest. Selle nägemuse kohaselt moodustavad Venemaa ja seda ümbritsevad riigid ühe regiooni ja Venemaa ise pole mitte üksnes riik vaid tsivilisatsioon, mida ümbritsevad riigid on küll suveräänsed, kuid mitte samal määral nagu suurriigid. Rahvusvaheline õigus kohalduks täiel määral üksnes suurriikide vahelistes suhetes ja muus osas kehtiks regionaalne kord. Praegu kehtiv rahvusvaheline õiguskord muutuks sellega tundmatuseni.

Kohati näib, et Venemaa üritab rakendada oma nägemust. Osade riikidega nagu Kasahstan ja Valgevene on mindud süvendatud integratsiooni teed. Venemaas endas on loodud üksuseid, mille nimes on „vabariik“ ja mille seast näiteks Tšetšeenia on peaaegu iseseisev. Samas on Venemaa oma naabruskonnas kas jõudu kasutades loonud või otseselt või kaudselt kaasa aidanud Transnistria, Luganski Rahvavabariigi, Donetski Rahvavabariigi, Abhaasia, Lõuna-Osseetia ja Artšahhi Vabariigi tekkele. Venemaa pole olnud järjepidev nende tunnustamises ja sama saab öelda ka loodud üksuste omavaheliste suhete kohta. Samas näiteks Abhaasia puhul – arvestades Venemaa kontrolli ulatust – on küsitav kuivõrd faktiliselt iseseisva üksusega on tegemist. Mõne teise üksuse puhul, nagu Donetski Rahvavabariik või Lõuna-Osseetia, puudub

selgus, kas taotletakse iseseisvust või liitumist Venemaaga. Loodud on justkui erineva tasandi subjekte, kes on suhetes Venemaaga ja ka omavahel. Venemaa on oma tegevusega üritanud hägustada piire ja suveräänsust. Kui tunnustada näiteks Krimmi, siis see annab signaali, et Venemaa suhtes ja tema lähiümbruses kehtibki teistsugune rahvusvaheline kord kui mujal. Tegemist oleks ideoloogilise võiduga Venemaa jaoks. Kuna Venemaa agressiooni kasutamise eesmärk ongi osalt seotud sooviga saada tunnustust, siis ei tohi kindlasti seda anda ja peab jätkuvalt kohaldama mittetunnustamispoliitikat.

Rahvusvahelise õiguse kehtivuse seisukohalt on oluline, et rikkumisele järgneks tagajärg, mis suunaks nii rikkujat kui ka kõiki teisi riike õiguspärase käitumise teele. Hetkel ei paku rahvusvaheline õigus kiiret lahendust Krimmi annekteerimisele, kuid see ei tähenda, et mittetunnustamispoliitikast tuleks loobuda. Mittetunnustamispoliitika, olles rahvusvahelise kogukonna protest piiride muutumise vastu, võib takistada igamist ehk uue territoriaalse korralduse kinnistumist. Mittetunnustamispoliitikat on osades juhtumites kohaldatud aastakümneid, kuid kui on avanenud võimalus rahvusvahelise õigusega vastuolus oleva territoriaalse korralduse muutmiseks, siis mittetunnustamispoliitika on osutunud selle tegemise vajalikuks eelduseks. Pärast teist maailmasõda pole kordagi toimunud territoriaalse korralduse taastumist jõu kasutamisele eelnenud seisu, kui relvastatud jõu kasutamisega muudetud territoriaalse korralduse suhtes pole mittetunnustamispoliitikat. Järelikult mittetunnustamis-poliitikaga ei saa küll otseselt kehtestada rahvusvahelist õigust, kuid tegemist on vajaliku eeldusega riikide käitumise õiguspärasele teele viimiseks.

Mittetunnustamispoliitika tugevus võiks tuleneda tavaõiguse olemusest. Mittetunnustamis-poliitika rakendamine peaks olema ennustatav, ehk sõltuma ainult vajalike tingimuste täitmisest ja universaalne, kuna see ei sõltu ühestki riikidevahelisest lepingulisest suhtest. Krimmi juhtumis on universaalne kohaldamine oluline, et oleks selge, et tegemist on rahvusvahelisest õigusest tuleneva vastusega, mitte üksnes lääneriikide ja Venemaa vahelise vastasseisuga. Samuti on universaalne reaktsioon otseselt vastuolus Venemaa võimaliku eesmärgiga regionaliseerida rahvusvahelist õigust. Universaalsuse seisukohalt pole nii oluline riikide *opinio juris*, kuna pole niivõrd tähtis, kas riigid kohaldavad mittetunnustamispoliitikat, lähtudes tavaõiguse kohustuslikkusest või näiteks riigi huvist kaitsta sellega kaudselt rünnete eest ka enda territoriaalset terviklikkust. Sanktsioonide ja muude meetmete rakendamise osas universaalset reaktsiooni ei ole võimalik täheldada, kuna seda on teinud pigem NATO ja selle liikmesriikide liitlased. Samas mittetunnustamispoliitika kohaldamine näib olevat universaalsem nii ÜRO Peaassamblee hääletustulemuste kui ka riikide seisukohavõttude põhjal.

Krimmis 2014. aasta märtsis toimunud referendumit ja/või selle tulemusi on tunnustanud 15 riiki, mis rikub mittetunnustamispoliitika kohaldamise ühtset rinnet. Paljud riigid on teinud seisukohavõtte, kus jääb selgusetuks, kas kohaldatakse mittetunnustamispoliitikat, või vaikinud, et vältida konkreetse seisukoha võtmist. Krimmi juhtumi puhul on raske tuvastada, kes kohaldavad ja kes ei kohalda mittetunnustamispoliitikat, kuna tavaliselt rahvusvahelises suhtluses ei tunnustata territoriaalseid muudatusi ega ühtegi territooriumi osa eraldiseisvalt. Iga tunnustamata jätmine pole tingimata mittetunnustamispoliitika kohaldamine, mis tähendab, et pole teada paljude riikide positsioon Krimmi annekteerimise osas ja seda pole võimalik teada saada ka kaudsetest asjaoludest, kuna vastaval riigil puuduvad sellised kokkupuuted Krimmiga, millest saaks teha kindlaid järeldusi. Sellisest probleemist saaks üle mittetunnustamispoliitika suhtes vormireeglite kehtestamisega, kuid arvestades, et tegemist on tavaõigusest tuleneva meetmega, siis selline kokkulepe on vähetõenäoline. Pigem võiksid lääneriigid eeskuju näidata, formaliseerides ja ühtlustades mittetunnustamispoliitika kohaldamist.

Eelmises lõigus kirjeldatu nõrgestab Krimmi suhtes kohaldatavat mittetunnustamispoliitikat, kuid varasema praktika põhjal saab väita, et see ei muuda mittetunnustamispoliitika mõju olematuks. Detsentraliseeritud õigussüsteemis täiesti universaalne mittetunnustamispoliitika kohaldamine on praktikas võimatu eesmärk. Peab arvestama, et mittetunnustamispoliitikat mitte kohaldavad riigid ei pruugi alati teadvustadagi, et nad käituvad vastuolus rahvusvahelise õigusega. Rahvusvahelises õiguses ei ole „objektiivselt“ õigusvastast olukorda, vaid iga riik üksi või kollektiivselt, rahvusvahelise organisatsiooni raames, hindab olukorra õiguspärasust ja võib jõuda erinevatele tulemustele. Seetõttu hõlmab mittetunnustamispoliitika paratamatult pidevat selgitustööd nii faktide, kui ka rahvusvahelise õiguse kohaldamise osas riikidele, kellel on teistsugune seisukoht, ja ka riigisiseselt. Senise praktika järgi kohaldatakse mittetunnustamispoliitikat peaaegu kõikide riikide poolt peaaegu alati.

Mittetunnustamispoliitika mõju seisukohalt on oluline, et tegemist poleks pelgalt poliitilise deklaratsiooniga. Mittetunnustamispoliitika on pidev minimaalne vastupanu, kui sellel on õiguslikud tagajärjed ehk ennustatav sisu. Mittetunnustamispoliitika tagajärgi on käsitletud nii mittetunnustamispoliitikat puudutavates riigisisestes õigusaktides, kohtulahendites kui ka rahvusvahelistes kohtutes. Arvestades, et mittetunnustamispoliitika raames ei tohiks teha tegusid, mida saab tõlgendada vaikimisi tunnustamisena, siis peaks koostöö võimalused piirkonnaga, mille suhtes kohaldatakse mittetunnustamispoliitikat, olema ahtamad võrreldes riigiga, mida muul põhjusel ei tunnustata. Krimmi suhtes on kohaldatud mittetunnustamispoliitikat ulatuslike meetmetega umbes sellisel kujul nagu Rahvusvaheline Kohus on seda ette näinud. Samas senini kestev praktika mitmetes teistes juhtumites on

taandanud mittetunnustamispoliitika kohati ainult deklaratiivsele tasandile. Sisutühi mittetunnustamispoliitika rakendamine mõnes maailma osas nõrgestab selle meetme jõudu igal pool. Mittetunnustamispoliitika tugevdamiseks ja selle tagajärgede ennustatavuse tagamiseks peaksid läänеriigid ühtlustama mittetunnustamispoliitika kohaldamist kõigis juhtumites.

Krimmi annekteerimisega on Venemaa esitanud rahvusvahelisele õiguskorrale väljakutse, millele vastamine on õiguskorra jaoks eksistentsiaalselt oluline. Venemaa ise näeb tõenäoliselt Ukrainas toimuvaid sündmusi, kui midagi eksistentsiaalselt olulist, mistõttu läänеriigid pole ilmselt valmis vastama Venemaale Ukrainas sellise efektiivsusega, et see muudaks märkimisväärselt Venemaa tegevust ja näiteks tooks Krimmi tagasi Ukraina koosseisu. See ei tähenda, et tuleks taganeda ja loobuda näiteks mittetunnustamispoliitika rakendamisest, seades ohtu rahvusvahelise õiguse kehtivuse. Rahvusvaheline õigus ning sellega kaasas käiv piiride stabiilsus ja jõu kasutamise heidutus võib tõenäoliselt olla üks põhjustest, miks pärast teist maailmasõda on olnud võrdlemisi vähe vallutusi ja mis on taganud maailmas stabiilsuse. Selleks, et rahvusvahelise õiguse vastus oleks usutav ja mõjus, peab mittetunnustamispoliitika kohaldamine olema universaalne ja ühetaoline. Krimmi suhtes kehtestatud mittetunnustamispoliitika on suhteliselt efektiivne, kuid seda saaksid läänеriigid tugevdada muutes mittetunnustamispoliitika kohaldamist universaalsemaks ja ühetaolisemaks nii Krimmis kui mujal.

Summary

Non-Recognition Policy in Crimea and Elsewhere – Is It an Effective Answer to a Breach of International Law?

Henrik Mägi

The purpose of this thesis is to analyse the effectiveness of the policy of non-recognition with special emphasis on the case of Crimea. The annexation of Crimea in March 2014 brought the policy of non-recognition into the limelight. The Russian forces took control over Crimea within days and without gunfire. On the 11th of March 2014 Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea declared Crimea independent and decided to hold a referendum on the question of joining Russia. The results were overwhelmingly for the joining with Russia. On the 20th of March Russian and Crimean authorities concluded accession treaty and with the departure of Ukrainian armed forces the annexation was finalised. Although Crimea was annexed without significant bloodshed, the potential for armed conflict was high.

The questions relating to war and peace are central for international law. By some scholars, the international law is seen as the main securer of international peace and security. There are multiple answers for aggression and unlawful use of force such as self-defence or the tools used by the UN Security Council. Sometimes immediate action is not possible and the policy of non-recognition gains importance. In the academic works, the policy of non-recognition is defined as a prohibition to recognise as lawful a situation created by a serious breach of an obligation arising under peremptory norm of general international law, also known as *jus cogens* norm. This policy has been used multiple times since the 1930s, but compared to previous cases, the annexation of Crimea has some exceptional circumstances.

Professor Hersch Lauterpacht wrote that the policy of non-recognition is "the minimum of resistance which an insufficiently organised but law-abiding community offers to illegality; it is a continuous challenge to a legal wrong.". The policy of non-recognition is a passive one. On the surface, it might seem to be a declaratory and symbolic gesture with near non-existent effect on the wrong-doer. At the same time, it is only used when there is a serious breach, the norms involved are universally accepted and fundamental for the coexistance of countries. Insignificant reaction to the significant disturbance has limited effect. The effectiveness of the policy of non-recognition is analysed in this thesis based on the practice in the Crimean case

and other cases while taking into account the role of the policy in international law. The thesis is built on the presumption that the effectiveness of the policy of non-recognition is interlinked with the universal and uniform practice of the policy.

The first part of the thesis gives an overview about the policy of non-recognition. The policy of non-recognition is defined in this thesis through the analyses of recognition. Special emphasis is given to the role, goals and effect of the policy. Overview of the practice given in the first chapter is a background data that is used in the third part of the thesis. Second chapter focuses on the case of the annexation of Crimea. The chapter gives an overview of the relevant bilateral relations between Ukraine and Russia and a description of relevant legal obligations that Russia and formerly Soviet Union has taken. Factual circumstances of the Crimean annexation, reactions and argumentation by Russia, Ukraine and third countries are presented. Third chapter is a synthesis of the theory and practice of the non-recognition policy with an emphasis on the Crimean case. The events in Crimea are put into a wider context of Russian approach to international law. Uniformity and universality of the non-recognition policy is analysed based on the practice in Crimea and elsewhere. Based on the practice of the policy of non-recognition, wider implications about the enforcement of international law are discussed. Thesis is a qualitative research where systematic, comparative, analytical and historical methods are used.

Conquest has been a rarity in the world since 1945. The annexation of Crimea is the first successful forceful annexation in Europe after the end of the Second World War. The political background also differs from previous cases. The main participants in the conflicts, where the policy of non-recognition plays a key role, are usually small or medium-sized countries. For example, Turkey and Cyprus in the case of unrecognised Turkish Republic of Northern Cyprus and Morocco in the case of occupation in Western Sahara. The non-recognition of the presence of Soviet Union in the Baltic States was an exemption during it's time. It was the only case at that time located outside of the previously colonised parts of the world and directed against the actions of a superpower. After the collapse of the Soviet Union new entities emerged in the Caucasus and Moldova like Transnistria and South Ossetia. A common feature in the creation of these entities was a direct or an indirect Russian involvement. Although Russia is no superpower, it has the ninth biggest population, the eleventh biggest GDP and the sixth biggest defence budget being still an important player in the world stage, equipped with a permanent seat and a veto power in the UN Security Council. The latter is the reason why these cases have not seen a significant UN reaction. The same inactivity of the UN due to the Russian veto goes for the annexation of Crimea as well.

Based on the traditional approach, international law should prevail and sometimes make countries behave against their interests. Situations like these test the limits of international law. An adequate reaction to the infringement is vital for the legal force of the norm. The legal answer should stop the offender and have a discouraging effect to other potential offenders. When all other legal mechanisms deriving from treaties, e.g. the UN Security Council fail, then customary international law still applies. ILC has developed and the UN General Assembly has adopted the ARISWA which proclaims to be a codification of customary international law on this topic. Based on the ARISWA, two main *erga omnes* obligations deriving from the serious breach of the *jus cogens* norm are not to recognise as lawful a situation created by a serious breach and not to render any aid or assistance in maintaining that situation. There are no treaties which directly oblige countries to implement the policy of non-recognition.

Russian actions in Crimea and Donbass region were aimed against the international law. There are a number of treaty obligations that Russia violated during and after the annexation of Crimea, including Helsinki Final Act, Budapest Memorandum and the UN Charter. Many legal scholars and third countries state that in 2014 Russia committed an act of aggression in Crimea. Despite aforementioned, the reaction of international community to the annexation of Crimea was quite limited. Western states have not shown readiness to take actions that would force Russia out of Crimea. This event sparked a new wave of debate in media and academic circles about the limits of international law.

International treaties are formed to overcome limits of customs and free cooperation. When treaties and international organisations fail, then customary international law is still applicable. When peremptory norm of general international law is seriously breached than based on the customary international law the third countries have the obligation not to give any aid or assistance in maintaining the situation and not to recognise the situation as lawful. Policy of non-recognition is used as an answer to the annexation of Crimea, but despite that, Crimea is still occupied by Russia. In the Crimean case and also in some other cases Russia has presented its view about the facts and law. Russian view differs a lot from the western view. Russian authorities have multiple times in actions and statements showed disrespect towards the normative power of law. In this context, doubts can be raised about the effectiveness of international law in the communication with Russia and more narrowly about the effectiveness of the policy of non-recognition in the case of Crimean occupation.

The strategic and propagandistic value of Crimea to Russia does not change much with the policy of non-recognition. Based on previous examples, one can say that the policy of non-recognition is a soft one. It does not affect the situation in a way that the law-abiding behaviour would become more beneficial to offender compared to benefits of the offence. Non-recognition is not a method of enforcement. The policy of non-recognition does not end the occupation in Crimea.

The goals of Russia must be taken into account. Crimea was not annexed by Russia only because of its strategic importance. The other aim is related to the belief of Russia's' religious and national exceptionalism. Based on this view, Russia is a separate value system that needs to be protected from the cultural influence from abroad. National isolation is a necessary element for the protection of the Russian values and culture. The likelihood of achieving isolation increases when the socioeconomic and territorial space is larger. In this separate space, rules different from the current international law would apply. It is questionable how much Russian academic circles and politicians share the Western views on international law especially concerning international human rights law and the norms concerning sovereignty and equality of states. In the Russian academic writings some parts of international law – especially human rights law – is viewed as an existential threat to Russia. Based on these views, the West uses international law to force its culture upon others. At the same time, Russia has accused Western states about violating the rules that limit the use of force and protect sovereignty of states. Russia has stated that the actions of Western states have weakened these rules.

In the Russian academic literature, a regional system of international law has been proposed. Based on this view, Russia and its neighbours form a separate region, where Russia plays a central role. Russian exceptionalism comes from the view that Russia is not only a country but a separate civilization. Some Russian scholars have argued that small states have limited sovereignty, and that the international law fully applies only in relations between the big states. This standpoint dismisses the equality of countries. Current international law approach is an universalistic one that aims to treat all states equally. If Russian views prevail then this would dismantle the current international legal system.

It seems that some of Russia's actions are aimed to achieve this goal. Russia is enhancing its integration with Kazakhstan and Belarus. At the same time, decentralised governance can be observed in certain "Republics" within the Russian Federation. For example, Chechnya is *de*

facto almost independent. Russian participation in the creation of Transnistria, Luhansk People's Republic, Donetsk People's Republic, Abkhazia, South Ossetia and Artsakh Republic can be noted. Russia has shown contradictory practice when it comes to the recognition of these entities and the same can be said about the relationships between the entities as well. The independence of these entities is not clear. For example, in Abkhazia, Russia has very high administrative control, and authorities of Donetsk People's Republic and South Ossetia are not clear whether they want independence or accession with Russia. The fact is that Russia has tried to create subjects that have different levels of sovereignty. This kind of activity is aimed at blurring the concepts of sovereignty and international borders. If the annexation of Crimea is put into this context, then the recognition of Crimea as part of Russia would be a recognition of a different set of rules that apply in that part of the world. This would be an ideological victory for Russia. The international community should not recognise the annexation of Crimea because Russia used force to achieve recognition as an exceptional case in the international law.

For the legal system, it is of utmost importance that the violation of law has consequences that contain the offender and discourage other participants of the system. Although international law does not give a feasible and immediate solution to the situation in Crimea, it does not mean that we should give up on international law. International law and the policy of non-recognition in particular can be useful in situations like the annexation of Crimea. Policy of non-recognition as a protest against the new territorial solution can help to avoid prescription. In the previous cases, the policy of non-recognition had been used for decades and when the opportunity arose, the lawful solution prevailed. The policy of non-recognition has never been the driving force for change but it has been a prerequisite for finding a legal solution. When the policy of non-recognition was not used after a conquest, then the situation was never restored to the state prior to the violation.

Strength of the policy of non-recognition should be derived from the characteristics of customary international law. The application should be an automatic one if the conditions are met. The content of the policy should be predictable and differ as little as possible from case to case. In the case of Crimea, the universal application of the policy of non-recognition will place it outside of the adversity between the West and Russia. AnuUniversal reaction would be in conflict with the Russian goal of regionalisation of international law. In the context of assessing the universality of the application, the *opinio juris* of states has lower importance. It could be so that states are implementing the policy of non-recognition not because of the will to act in accordance with the international law, but because they view the stability of borders in the

world as something that also protects their own territorial integrity. An universal response is achieved nevertheless. In the case of Crimea, the sanctions and other implemented methods have not been a universal response because only the members of the NATO and their allies have used it. Based on the official statements made and voting records in the UN General Assembly, it seems that the implementation of the policy of non-recognition has been more universal.

The referendum in Crimea or its results are recognised by 15 countries. This weakens the united response given by the international community. Additionally, some countries avoid taking a stance and are not clear whether they recognise the referendum and its results. The current state practice does not support the recognition of territorial changes or subdivions separately. That is the reason why it is a challenge to discern the implementers of the policy of non-recognition from the rest of the states. In the case of Crimea, the implicit implications are limited because most of the countries did not have relations of such nature with Crimea that would have been affected by the policy of non-recognition. Formalisation of the implementation could give clarity, but due to the customary nature of the policy, the likelihood of such agreement is low. Good practices of Western states could have better results in formalisation of the implementation and in making it more effective.

Previous cases of the policy of non-recognition have shown that the wavering of some states from the policy has some weakening effects but it is never detrimental to the policy. Totally universal implementation of the policy of non-recognition is near impossible to achieve in the decentralised international system. Some actors that do not use the policy of non-recognition do not acknowledge that they are acting against the obligation not to recognise. There is no "objective" illegality in international law. Every state has to assess alone or collectively the legality of the situation and can come to different conclusions. That is why the policy of non-recognition involves a continuous explanation about the facts and international law. For the long term prospects of the policy, the communication must be aimed at the wavering states and the domestic public. This kind of work secures that the policy of non-recognition is implemented almost all of the time by almost all of the states.

For the effect of the non-recognition policy, it is important to note that it is not just a political declaration. Non-recognition can be a continuous minimal resistance if it has legal consequences and predictable content. The consequences of non-recognition policy have been described in the domestic legal acts and by domestic courts and international courts. The policy

of non-recognition does not allow any acts that could be interpreted as an implicit recognition. That is why the possibilities for cooperation with the entity that is a subject of non-recognition policy, are scarcer than with the entity that is not recognised because of some other reasons. Crimea is subjected to the policy of non-recognition that has the scope described by the International Court of Justice. In some other cases, the policy of non-recognition has been only declarative. But only a declarative implementation of the policy of non-recognition without real content weakens the effectiveness of the policy elsewhere. Western states could strengthen the policy of non-recognition by homogenising the implementation of the policy in all the cases.

The annexation of Crimea is a challenge to the international legal order by Russia. It is vital for the system to respond to this challenge. Russia probably sees the situation in Ukraine as a part of the bigger existential threat coming from abroad. Because of the high stakes for Russia, West is probably not ready to respond with the effectiveness necessary for restoring the Ukrainian control over peninsula. Low likelihood of ending the Russian occupation is not a sufficient reason to give up on international law and non-recognition policy in particular. International law might be one of the reasons why there has been so little conquests after the Second World War and why the world has been relatively stable in the past decades. Universal and harmonised implementation of the policy of non-recognition strengthens international law. The policy of non-recognition used in the case of Crimea is relatively effective, but it could be enhanced if the Western states would use the policy of non-recognition more coherently in all cases.

Lühendid

ARISWA	*Draft Articles on the Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*, riigi vastutuse eelnõu
EIK	Euroopa Inimõiguste Kohus
EIÕK	Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon
EL	Euroopa Liit
EMÜ	Euroopa Majandusühendus
LAV	Lõuna-Aafrika Vabariik
START lepe	*Strategic Arms Reduction Treaty*, strateegilise relvastuse vähendamise leping
NATO	*North Atlantic Treaty Organisation*, Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon
NFSV	Nõukogude Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik
NSV	Nõukogude Sotsialistlik Vabariik
OECD	*Organization for Economic Co-operation and Development*, Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon
OSCE	*Organization for Security and Co-operation in Europe*, Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon
SRÜ	Sõltumatute Riikide Ühendus
ÜRO	Ühinenud Rahvaste Organisatsioon

Kasutatud materjalid

Raamatud

1. Brownlie I. Principles of public international law. Oxford: Oxford University Press, 2012.
2. Goldsmith, J. L., Posner, E. A. The Limits of International Law. Oxford; New York: Oxford University Press 2005.
3. Crawford, J. State Responsibility. The General Part. Cambridge: Cambridge University Press 2013.
4. Crawford, J. The Creation of States in International Law, Second Edition. Oxford: Clarendon Press 2006.
5. Grant, T. Aggression Against Ukraine: Territory, Responsibility, and International Law. New York: Palgrave Mcmillan 2015.
6. Henkin, L. How Nations Behave: Law and Foreign Policy. New York: Praeger 1970.
7. Hathaway, O., Shapiro, S. The Internationalists: How a Radical Plan to Outlaw War Remade the World. New York: Simon & Schuster 2018.
8. Lauterpacht, H. Recognition in International Law. Cambridge: Cambridge University Press 1948.
9. Mearsheimer, J. J. The Tragedy of Great Power Politics. New York; London: W. W. Norton 2014.
10. Mälksoo, L. Illegal Annexation and State Continuity: The Case of the Incorporation of the Baltic States by the USSR. Leiden/Boston: Brill 2003.
11. Mälksoo, L. Russian Approaches to International Law. Oxford: Oxford University Press 2015.
12. Oppenheim, L. Oppenheim's international law. Volume I, Peace. Oxford: Oxford University Press 2008.
13. Orakeshvili, A. Perepmtory Norms in International Law. Oxford: Oxford University Press 2012
14. Shaw, M. N. International Law, Seventh Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
15. Simma, B. (toim) The Charter of the United Nations: A Commentary. Oxford: Oxford University Press 2012.

Artiklid

16. Bartelson, J. Symposium „The politics of International Recognition“: Three Concepts of Recognition – International Theory 2013/5 (1).
17. Berg, E. Re-Examining Sovereignty Claims in Changing Territorialities: Reflections from „Kosovo Syndrome“ – Geopolitics 2009/14 (2).
18. Blockmans, S. Crimea and the Quest for Energy and Military Hegemony in the Black Sea Region: Governance Gap in a Contested Geostrategic Zone – Southeast European and Black Sea Studies 2015/15 (2).
19. Bothe, M. The Current Status of Crimea: Russian Territory, Occupied Territory or What? – Military Law and the Law of War Review 2014/53 (1).
20. Browring, B. Who Are the „Crimean People“ or „People of Crimea“? The Fate of Crimean Tatars, Russia’s Legal Justification for Annextion, and Pandora’s Box – S. Sayapin, E. Tsybulenko. The Use of Force against Ukraine and International Law: Jus Ad Bellum, Jus In Bello, Jus Post Bellum. Haag: Asser Press 2018.
21. Cooley, A., Lincoln, A. M. Engagement without Recognition: A New Strategy toward Abkhazia and Eurasia's Unrecognized States - The Washington Quarterly 2010/33 (4).
22. Daugirdas, K., Mortenson, J. D. Contemporary Practice of the United States Relating to International Law – The American Journal of Internationa Law 2014/108 (4).
23. Caspersen, N. Democracy, Nationalism and (lack of) Sovereignty: the Complex Dynamics of Democratisation in Unrecognised States – Nations and Nationalism 2011/17 (2).
24. Caspersen, N. Playing the Recognition Game: External Actors and De Facto States – The International Spectator 2010/44 (4).
25. Caspersen, N. Separatism and Democracy in the Caucasus – Survival 2008/50 (4).
26. Cavandoli, S. The Unresolved Dilemma of Self-Determination: Crimea, Donetsk and Luhansk – The International Journal of Human Rights 2016/20 (7).
27. Christakis, T. Self-Determination, Territorial Integrity and *Fait Accompli* in the Case of Crimea – Heidelberg Journal of International Law 2015/75 (1).
28. Driest, S. F. Crimea’s Separation from Ukraine: An Analysis of the Right to Self-Determination and (Remedial) Secession in International Law – Netherlands International Law Review 2015/62 (3).
29. Fabry, M. The Contemporary Practice of State Recognition: Kosovo, South Ossetia, Abkhazia, and Their Aftermath – Nationalities Papers 2012/40 (5).
30. Geiß, R. Russia’s Annexation of Crimea: The Mills of International Law Grind Slowly but They Do Grind – International Law Studies 2015/91 (1).

31. Grant, T. Boundaries and Rights After 2014: Helsinki at Crossroads – Security and Human Rights 2014/25 (4).
32. Grzybowski J. To Be or Not to Be: The Ontological Predicament of State Creation in International Law – The European Journal of International Law 2017/28 (2).
33. Hughes, J., Sasse, G. Comparing Regional and Ethnic Conflicts in Post-Soviet Transition States – Regional & Federal Studies 2010/11 (3).
34. Hughes, J., Sasse, G. Power Ideas and Conflict: Ideology, Linkage and Leverage in Crimea and Chechnya – East European Politics 2016/32 (3).
35. Isachenko, D. On the Political Economy of Unrecognised Statebuilding Projects – The International Spectator 2009/44 (4).
36. Ker-Lindsay, J. Great Powers, Counter Secession, and Non-Recognition: Britain and the 1983 Unilateral Declaration of Independence of the "Turkish Republic of Northern Cyprus" – Diplomacy & Statecraft 2017/28 (3).
37. Kolstø, P., Blakkisrud, H. De Facto States and Democracy: The Case of Nagorno-Karabakh – Communist and Post-Communist Studies 2012/45 (2).
38. Kontorovich, E. Economic Dealings with Occupied Territories – Columbian Journal of Transnational Law 2015/53 (3).
39. Koskenniemi, M. National Self-Determination Today: Problems of Legal Theory and Practice – The International and Comparative Law Quarterly 1994/43 (2).
40. Leaver, R. Introduction: Australia, East Timor and Indonesia – The Pacific Review 2001/14 (1).
41. Malyarenko, T., Galbreath, D. J. Crimea: Competing Self-Determination Movements and the Politics at the Centre – Europe Asia Studies 2013/65 (5).
42. Marxsen, C. The Crimea Crisis: An International Law Perspective – Heidelberg Journal of International Law 2014/74 (2).
43. Milano, E. The Non-Recognition of Russia's Annexation of Crimea: Three Different Legal Approaches and One Unanswered Question – Questions of International Law. Zoom Out 2014/1 (1).
44. Murphy, S. D. Democratic Legitimacy and the Recognition of States and Governments – The International and Comparative Law Quarterly 1999/48 (3).
45. Mälksoo, L. Professor Uluots, the Estonian Government in Exile and the Continuity of the Republic of Estonia in International Law – Nordic Journal of International Law 2000/69 (3).
46. Müftüler-Bac, M., Güney, A. The European Union and the Cyprus Problem – Middle Eastern Studies 2005/41 (2).

47. Navari, C. Territoriality, Self-Determination and Crimea after Badinter – International Affairs 2014/90 (6).
48. Nedjati, Z. M. Acts of Unrecognised Governments – The International and Comparative Law Quaterly 1981/30 (2).
49. Roth, B. R. The Entity that Dare not Speak its Name: Unrecognized Taiwan as a Right-Bearer in the International Legal Order – East Asia Law Review 2009/4 (1).
50. Scazzieri, L. Europe, Russia and the Ukraine Crisis: the Dynamics of Coercion – Journal of Strategic Studies 2017/40 (3).
51. Sorbie, C. R. A. Recognition of States: International Law or Realpolitik? The Practice of Recognition in theWake of Kosovo, South Ossetia, and Abkhazia – Leiden Journal of International Law 2011/24 (2).
52. Šućur, A. Observing the Question of Self-Determination and Secession in the Wake of Recent Events in Kosovo, Abkhazia, South Ossetia and Crimea – ZPR 2014/3 (3).
53. Talmon, S. Recognition of the Libyan National Transitional Council – Insights 2011/15 (16). Kättesaadav: https://www.asil.org/insights/volume/15/issue/16/recognition-libyan-national-transitional-council.
54. Talmon, S. The Cyprus Question before the European Court of Justice – European Journal of International Law 2001/12 (4).
55. Tancredi, A. The Russian Annexation of the Crimea: Questions Relating to the Use of Force – Questions of International Law. Zoom Out 2014/1 (1).
56. Tsybulenko, E., Kelichavyi, B. International Legal Dimensions of the Russian Occupation of Crimea – S. Sayapin, E. Tsybulenko. The Use of Force against Ukraine and International Law: Jus Ad Bellum, Jus In Bello, Jus Post Bellum. Haag: Asser Press 2018.
57. Vidmar, J. Conceptualizing Declarations of Independence in International Law – Oxford Journal of Legal Studies 2012/32 (1).
58. Vieira A. V. G. Ukraine's Crisis and Russia's Closest Allies: A Reinforced Intra-Alliance Security Dilemma at Work – The International Spectator 2014/49 (4).
59. Vyer, J. D. Statehood in Indernational Law – Emory International Law Review 1991/5 (9).
60. Warbrick C. States and Recognition in International Law – M. D. Evans (toim). International Law. Oxford: Oxford University Press, 2014.
61. Wilson, G. Self-Determination, Recognition and the Problem of Kosovo – Netherlands International Law Review 2009/56 (3).

62. Yost, D. S. The Budapest Memorandum and Russia's intervention in Ukraine – International Affairs 2015/91 (3).

Rahvusvahelised lepingud

63. 12. augusti 1949 Genfi konventsioonide 8. juuni 1977 (I) lisaprotokoll rahvusvaheliste relvakonfliktide ohvrite kaitse kohta - RT II 1999, 21, 121.
64. Anti-War Treaty (Non-Aggression and Conciliation). Rio de Janeiro, 10.10.1933. League of Nations Treaty Series 1935-1936 vol 163 no 3781. Kättesaadav: https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20163/v163.pdf (29.04.2019).
65. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. – OJ L 161, 29.5.2014.
66. Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act. Helsingi 1.08.1975. Kättesaadav: https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true (29.04.2019).
67. Convention on Rights and Duties of States adopted by the Seventh International Conference of American States. Montevideo 26.12.1933. League of Nations Treaty Series 1936 vol 165 no 3802. Kättesaadav: https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280166aef&clang=_en (29.04.2019).
68. General Treaty for Renunciation of War as an Instrument of National Policy. League of Nations Treaty Series 1929 vol 94 no 2137. Kättesaadav: https://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=0800000280168041 (29.04.2019).
69. NATO. Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris, 27.05.1997. Kättesaadav: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm (29.04.2019).
70. Rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsioon – RT II 2007, 15.
71. U.S. Department of State. New Strategic Arms Reduction Treaty (New START) signed in Prague, 08.04.2010. Kättesaadav: https://www.state.gov/t/avc/newstart/c44126.htm (29.04.2019).
72. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikiri – RT II 1996, 24, 95.

Kohtupraktika

73. Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo. Advisory Opinion ICJ 22.07.2010.
74. Aguilar-Amory and Royal Bank of Canada claims (Great Britain v. Costa Rica) 18.10.1923. Reports of International Arbitral Awards Vol I pp. 369-399. Kättesaadav:

http://legal.un.org/riaa/cases/vol_I/369-399.pdf (29.04.2019).

75. Case Concerning Barcelona Traction, Light, and Power Company, Ltd. Advisory Opinion ICJ 05.02.1970.
76. EIKo 18.12.1996, 15318/89, Loizidou vs Türgi.
77. EIKo 10.05.2001, 25781/94, Küpros vs Türgi.
78. Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970). Advisory Opinion ICJ 16.06.1971.
79. Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory. Advisory Opinion ICJ 9.07.2004.
80. Nicaragua v United States of America - Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (merits) ICJ A Nicaragua (merits). Advisory Opinion ICJ.

Muud dokumendid

81. Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo. Written Statement by the Russian Federation 16.07.2009. Kättesaadav: https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/15628.pdf (29.04.2019).
82. Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia. Opinion No. 1 - International Legal Materials 1992/31 (6).
83. Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia. Opinion No. 2 - International Legal Materials 1992/31 (6).
84. Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia. Opinion No. 4 - International Legal Materials 1992/31 (6).
85. Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia. Opinion No. 5 - International Legal Materials 1992/31 (6).
86. Constitution of Ukraine (mitteametlik tõlge). Kättesaadav: http://www.ccu.gov.ua/en/kategoriya/legal-documents (29.04.2019).
87. Council of Europe. Parliamentary Assembly. Opinion 193 (1996) Application by Russia for membership of the Council of Europe. Kättesaadav: http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=13932&lang=en (29.04.2019).
88. Council of Europe. Parliamentary Assembly. Resolution 1988, 09.04.2014. Kättesaadav: http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=20873 (29.04.2019).
89. Council of Europe. Parliamentary Assembly. Resolution 1990, 10.04.2014.

Kättesaadav: http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=20882 (29.04.2019).

90. Council of Europe. Parliamentary Assembly. Resolution 2132, 12.10.2016. Kättesaadav: http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23166 (29.04.2019).
91. Council of Europe. Parliamentary Assembly. Resolution 2133, 12.10.2016. Kättesaadav: http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23167 (29.04.2019).
92. Council of Europe. Parliamentary Assembly. Resolution 2198, 12.10.2016. Kättesaadav: http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24432& (29.04.2019).
93. Council of the European Union. Council conclusions on Ukraine. Foreign Affairs Council meeting, Brussels, 17.03.2014. Kättesaadav: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/141601.pdf (29.04.2019).
94. ILC. Draft Conclusions on Identification of Customary International Law. Yearbook of the International Law Commission, 2018, vol. II, Part Two, A/73/10. Kättesaadav: http://legal.un.org/docs/?path=../ilc/texts/instruments/english/draft_articles/1_13_2018.pdf&lang=EF (29.04.2019).
95. European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission). Code of Good Practise on Referendums adopted by the Council for Democratic Elections at its 19th meeting (Venice, 16 December 2006) and the Venice Commission at its 70th plenary session (Venice, 16-17 March 2007), Study No. 371/2006 CDL-AD(2007)008rev-cor, 25.10.2018. Kättesaadav: https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2007)008rev-cor-e (29.04.2019).
96. European Commission on Democracy Through Law, Opinion on whether Draft Federal constitutional Law No. 462741-6 on amending the Federal constitutional Law of the Russian Federation on the procedure of admission to the Russian Federation and creation of a new subject within the Russian Federation is compatible with international law. Opinion no. 763/2014. Venice 21.03.2014. Kättesaadav: https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2014)004-e (29.04.2019).
97. European Commission for Democracy Through Law, Opinion on whether the decision taken by the Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea in Ukraine to organize a referendum on becoming a constituent territory of the Russian Federation or restoring Crimea's 1992 constitution is compatible with constitutional principles. Opinion no. 762/2014. Venice 21.03.2014. Kättesaadav: https://www.venice.coe.int/

webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2014)002-e (29.04.2019).

98. European Council Declaration on the „Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and in the Soviet Union“, 16.12.1991 – International Legal Materials 1992/31 (6).
99. European Parliament. European Parliament resolution of 13 March 2014 on the invasion of Ukraine by Russia (2014/2627(RSP)), 13.03.2014. Kättesaadav: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0248+0+DOC+XML+V0//EN (29.04.2019).
100. Euroopa Liidu Nõukogu 23.06.2014 a määrus (EÜ) nr 692/2014, mis käsitleb Krimmist või Sevastopolist pärit kaupade liitu importimisele kohaldatavaid piiranguid vastusena Krimmi ja Sevastopoli ebaseaduslikule annekteerimisele (konsolideeritud versioon). – ELT L 183, 24.06.2014, lk 9-14.
101. Euroopa Liidu Nõukogu 23.06.2014 a otsus 2014/386/ÜVJP, mis käsitleb Krimmist või Sevastopolist pärit kaupadele kohaldatavaid piiranguid vastusena Krimmi ja Sevastopoli ebaseaduslikule annekteerimisele (konsolideeritud versioon). – ELT L 183, 24.06.2014, lk 70-71
102. Excecutive order 13660: Blocking Property of Certain Persons Contributing to the Situation in Ukraine. Federal Register. Kättesaadav: https://www.federalregister.gov/documents/2014/03/10/2014-05323/blocking-property-of-certain-persons-contributing-to-the-situation-in-ukraine (29.04.2019).
103. Excecutive order 13685: Blocking Property of Certain Persons and Prohibiting Certain Transactions With Respect to the Crimea Region of Ukraine. Federal Register. Kättesaadav: https://www.federalregister.gov/documents/2014/12/24/2014-30323/blocking-property-of-certain-persons-and-prohibiting-certain-transactions-with-respect-to-the-crimea (29.04.2019).
104. Executive Order on recognising Republic of Crimea, 17.03.2014. President of Russia (mitteametlik tõlge). Kättesaadav: http://en.kremlin.ru/events/president/news/20596 (29.04.2019).
105. House of Lords. Recognition of Governments: Policy and Practice. HL Deb 28 April 1980 vol 408 cc1121-2WA. Kättesaadav: https://api.parliament.uk/historic-hansard/written-answers/1980/apr/28/recognition-of-governments-policy-and (29.04.2019).
106. H. R. 463 - To prohibit United States Government recognition of Russia's annexation of Crimea. 115th Congress 1st session. Kättesaadav: https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/463/text (29.04.2019).
107. International Criminal Court, The Office of Prosecutor. Report on Preliminary

Examination Activities 2016. Kättesaadav: https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE_ENG.pdf (29.04.2019).

108. Memorandum on the Implementation of the Provisions of the Protocol on the Outcome of Consultations of the Trilateral Contact Group on Joint Steps Aimed at the Implementation of the Peace Plan (Implementation of the Minsk Agreement), 19.09.2014. Kättesaadav: https://peacemaker.un.org/implementation-minsk-19Sept2014 (29.04.2019).
109. Memorandum on Security Assurances in Connection with Ukraine's Accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. Budapest 5.12.1994. Kättesaadav: https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280401fbb&clang=_en (29.04.2019).
110. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Report on the human rights situation in Ukraine 15 June 2014. Kättesaadav: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/HRMMUReport15June2014.pdf (29.04.2019).
111. OSCE Parliamentary Assembly. Baku Declaration and resolutions adopted by the OSCE Parliamentary Assembly at the twenty-third annual session, Baku, 28.06-02.07.2014. Kättesaadav: https://www.oscepa.org/documents/annual-sessions/2014-baku/declaration-2/2540-2014-baku-declaration-eng/file (29.04.2019).
112. Protocol on the results of consultations of the Trilateral Contact Group, signed in Minsk, 5 September 2014. Kättesaadav (mitteametlik tõlge): https://peacemaker.un.org/UA-ceasefire-2014 (29.04.2019).
113. UN Convention on the Rights of the Child. Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention CRC/C/UKR/CO/3-4, 21.04.2011. Kättesaadav: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/SessionDetails1.aspx?SessionID=378&Lang=en (29.04.2019).
114. UN General Assembly Official Records A/68/PV.80, 27.03.2014.
115. UN General Assembly Official Records A/73/PV.56, 17.12.2018.
116. UN General Assembly. Report of the Working Group on the Universal Periodic Review A/HRC/22/7, 20.12.2012. Kättesaadav https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G12/189/10/PDF/G1218910.pdf?OpenElement (23.03.2019).
117. UN General Assembly Resolution 1514. Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, 14.12.1960.
118. UN General Assembly Resolution 1747. The Question of Southern Rhodesia, 27.06.1962.
119. UN General Assembly Resolution 2145. Question of South West Africa, 27.10.1966.

120. UN General Assembly Resolution 2253. Measures taken by Israel to change the status of the City of Jerusalem, 14.07.1967.
121. UN General Assembly Resolution 2254. Measures taken by Israel to change the status of the City of Jerusalem, 14.07.1967.
122. UN General Assembly Resolution 2625. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations, 24.10.1970.
123. UN General Assembly Resolution 2787. Importance of the universal realization of the right of peoples to self-determination and of the speedy granting of independence to colonial countries and peoples for the effective guarantee and observance of human rights, 6.12.1971.
124. UN General Assembly Resolution 31/53. Question of East Timor, 01.12.1976.
125. UN General Assembly Resolution 31/6. Policies of Apartheid of the Government of South Africa, 26.10.1976.
126. UN General Assembly Resolution 32/34. Question of East Timor, 28.11.1977.
127. UN General Assembly Resolution 3314. Definition of Aggression 14.12.1974.
128. UN General Assembly Resolution 33/39. Question of East Timor, 13.12.1978.
129. UN General Assembly Resolution 34/40. Question of East Timor, 21.11.1979.
130. UN General Assembly Resolution 35/27. Question of East Timor, 11.11.1980.
131. UN General Assembly Resolution 36/50. Question of East Timor, 24.11.1981.
132. UN General Assembly Resolution 36/51. Activities of foreign economic and other interests which are impeding the implementation of the Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples in Namibia and in all other Territories under colonial domination and efforts to eliminate colonialism, apartheid and racial discrimination in southern Africa, 24.11.1981.
133. UN General Assembly Resolution 36/120. Question of Palestine, 10.12.1981.
134. UN General Assembly Resolution 36/226. The situation in the Middle East, 17.12.1981.
135. UN General Assembly Resolution 37/30. Question of East Timor, 23.11.1982.
136. UN General Assembly Resolution 37/123. The situation in the Middle East, 16.12.1982.
137. UN General Assembly Resolution 39/146. The situation in the Middle East, 14.12.1984.
138. UN General Assembly Resolution 56/83, Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, 28.01.2002.

139. UN General Assembly Resolution 68/262. Territorial integrity of Ukraine, 01.04.2014.
140. UN General Assembly Resolution 71/205. Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine), 19.12.2016.
141. UN General Assembly Resolution ES-10/14. Illegal Israeli actions in Occupied East Jerusalem and the rest of the Occupied Palestinian Territory, 12.12.2003.
142. UN General Assembly Resolution ES-10/15. Advisory opinion of the International Court of Justice on the Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory , including in and around East Jerusalem, 02.08.2004.
143. UN International Covenant on Civil and Political Rights. Concluding observations on the seventh periodic report of Ukraine CCPR/C/UKR/CO/7, 22.08.2013. Kättesaadav: https://www.ohchr.org/en/countries/enacaregion/pages/uaindex.aspx (29.04.2019).
144. UN Legal Counsel. Letter dated 2002/01/29 from the Under-Secretary-General for Legal Affairs, the Legal Counsel, addressed to the President of the Security Council, S/2002/161. Kättesaadav: https://digitallibrary.un.org/record/458183 (29.04.2019).
145. UN Security Counsil. 7123rd meeting S/PV.7123, 28.02.2014. Kättesaadav: https://undocs.org/en/S/PV.7123 (29.04.2019).
146. UN Security Council. 7134th meeting S/PV.7134, 13.03.2014. Kättesaadav: https://undocs.org/en/S/PV.7134 (29.04.2019).
147. UN Security Council. 7144th meeting S/PV.7144, 19.03.2014. Kättesaadav: https://undocs.org/en/S/PV.7144 (29.04.2019).
148. UN Security Council. Letter dated 3 March 2014 from the Permanent Representative of the Russian Federation to the United Nations addressed to the Secretary-General S/2014/146, 03.03.2014. Kättesaadav: https://undocs.org/S/2014/146 (29.04.2019).
149. UN Security Council. Letter dated 15 March 2014 from the Permanent Representative of Ukraine to the United Nations addressed to the President of the Security Council S/2014/193, 17.03.2014. Kättesaadav: https://undocs.org/S/2014/193 (29.04.2019).
150. UN Security Council Resolution 169, 24.11.1961.
151. UN Security Council Resolution 186, 04.03.1964.
152. UN Security Council Resolution 202, 06.05.1965.
153. UN Security Council Resolution 216, 12.11.1965.
154. UN Security Council Resolution 242, 22.11.1967.
155. UN Security Council Resolution 253, 29.05.1968.
156. UN Security Council Resolution 283, 29.07.1970.
157. UN Security Council Resolution 277, 18.03.1970.
158. UN Security Council Resolution 320, 29.09.1972.

159. UN Security Council Resolution 384, 22.12.1975.
160. UN Security Council Resolution 402, 22.12.1976.
161. UN Security Council Resolution 446, 22.03.1979.
162. UN Security Council Resolution 452, 20.07.1979.
163. UN Security Council Resolution 465, 01.03.1980.
164. UN Security Council Resolution 476, 30.06.1980.
165. UN Security Council Resolution 478, 20.08.1980.
166. UN Security Council Resolution 541, 18.11.1983.
167. UN Security Council Resolution 662, 09.08.1990.
168. UN Security Council Resolution 678, 29.11.1990.
169. UN Security Council Resolution 1244, 10.06.1999.
170. US Department of State. Department of State Bulletin Vol. LXXVII, no. 1998, 10.10.1977.

Muud allikad

171. BBC News. Ukraine „preparing withdrawal of troops from Crimea“, 19.03.2014. Kättesaadav: https://www.bbc.com/news/world-europe-26656617 (29.04.2019).
172. Balmforth, R. No room for 'Nyet' in Ukraine's Crimea vote to join Russia. - Reuters 11.03.2014. Kättesaadav: http://www.reuters.com/article/2014/03/11/us-ukraine-crisis-referendum-idUSBREA2A1GR20140311 (29.04.2019).
173. Borgen, C. Russia’s Intervention in Ukraine: Legal Rhetoric and Military Tactics. – OpinioJuris 02.03.2014. Kättesaadav: http://opiniojuris.org/2014/03/02/russias-intervention-ukraine-legal-rhetoric-military-tactic (29.04.2019).
174. Deutsche Welle. Russian lawmakers vote to keep up Council of Europe boycott. – 17.01.2019. Kättesaadav: https://www.dw.com/en/russian-lawmakers-vote-to-keep-up-council-of-europe-boycott/a-47114390.
175. Embassy of France in Washington, D.C.. Statement by M. François Hollande, President of the Republic, 18.03.2014. Kättesaadav: https://franceintheus.org/spip.php?article5467 (29.04.2019).
176. European Commission. G-7 Leaders Statement, Brussels, 12.03.2014. Kättesaadav http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-14-65_en.htm (29.04.2019).
177. European Commission. The Hague Declaration following the G7 meeting on 24 March – Haag, 24.03.2014. Kättesaadav: http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-14-82_en.htm (29.04.2019).

178. International Committee of the Red Cross. Occupied Golan: nurturing ties with the rest of Syria, 15.02.2011 Operational Update. Kättesaadav: https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/update/2011/golan-update-2011-02-15.htm (29.04.2019).
179. International Court of Justice. Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation). Kättesaadav: https://www.icj-cij.org/en/case/166 (29.04.2019).
180. International Criminal Court. Preliminary examination: Ukraine. Kättesaadav: https://www.icc-cpi.int/ukraine (29.04.2019).
181. International Criminal Court, The Office of Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities 2016. Kättesaadav: https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE_ENG.pdf (29.04.2019).
182. International Law Commission. Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries. 2001.
183. International Republican Institute. Public opinion survey residents of the Autonomous Republic of Crimea, 16–30 May 2013. Kättesaadav: http://www.iri.org/sites/default/files/2013%20October%207%20Survey%20of%20Crimean%20Public%20Opinion,%20May%2016-30,%202013.pdf (29.04.2019).
184. Government of India, Ministry of External Affairs. Prime Minister's telephone conversation with Russian President Vladimir Putin, 18.03.2014. Kättesaadav: https://mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/23101/Prime+Ministers+telephone+conversation+with+Russian+President+Vladimir+Putin (29.04.2019).
185. Government of the United Kingdom. PM statement on President Putin's actions on Crimea, 18.03.2014. Kättesaadav: https://www.gov.uk/government/news/pm-statement-on-president-putins-actions-on-crimea (29.04.2019).
186. Kanter, J. Italy Delays E.U.'s Renewal of Sanctions Against Russia. – The New York Times 14.12.2015. Kättesaadav: https://www.nytimes.com/2015/12/15/world/europe/italy-delays-eus-renewal-of-sanctions-against-russia.html?_r=1 (29.04.2019).
187. Krisch, N. Crimea and the Limits of International Law. – EJIL: Talk! 10.03.2014. Kättesaadav: https://www.ejiltalk.org/crimea-and-the-limits-of-international-law/ (29.04.2019).
188. Kosovo Thanks You. Kättesaadav: https://www.kosovothanksyou.com/ (29.04.2019).
189. Ku, J. Russia Reminds the World (and International Lawyers) of the Limits of International Law. – OpinioJuris 02.03.2014. Kättesaadav: http://opiniojuris.org/2014/03/02/ukraine-russia-international-law-governing-use-force/ (29.04.2019).

190. Laugen, L. Eesti ja Poola vetesse sissesõidukeelu saanud Vene purjekas Sedov näib olevat Saksa Rostocki sadamas. – Delfi 15.04.2019. Kättesaadav: https://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/eesti-ja-poola-vetesse-sissesoidukeelu-saanud-vene-purjekas-sedov-naib-olevat-saksa-rostocki-sadamas?id=85911655 (29.04.2019).
191. Ministry of Foreign Affairs of Japan. Statement by the Minister for Foreign Affairs of Japan on the Measures against Russia over the Crimea referendum, 18.03.2014. Kättesaadav: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_000239.html (29.04.2019).
192. Ministry of Foreign Affairs of Pridnestrovian Moldavian Republic. Satement by the PMR's Ministry of Foreign Affairs Regarding the Accession of the Republic of Crimea to the Russian Federation 19 March 2014. Kättesaadav: http://mfa-pmr.org/en/zrz (29.04.2019).
193. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Serbia. Daily Survey 13.06.2014. Kättesaadav: http://www.mfa.gov.rs/en/daily-survey-rss/13222-daily-survey-13062014 (29.04.2019).
194. Ministry of Foreign Affairs. Republic of Artsakh. Statement of the Ministry of Foreign Affairs of the Nagorno-Karabakh Republic on the referendum on the status of Crimea. Kättesaadav: http://www.nkr.am/en/news/2014-03-17/597 (29.04.2019).
195. NATO. Statement by NATO Foreign Ministers, 01.04.2014. Kättesaadav: https://www.nato.int/cps/su/natohq/news_108501.htm (29.04.2019).
196. Necsutu, M. Transnistria Celebrates Independence Alongside Russian Officials. – BalcanInsight 03.09.2018. Kättesaadav: https://balkaninsight.com/2018/09/03/transnistria-celebrates-its-independence-along-with-russian-officials-09-03-2018/ (29.04.2019).
197. OECD. Statement by the OECD regarding the status of the accession process with Russia & co-operation with Ukraine, 13.03.2014. Kättesaadav: http://www.oecd.org/russia/statement-by-the-oecd-regarding-the-status-of-the-accession-process-with-russia-and-co-operation-with-ukraine.htm (29.04.2019).
198. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Ukraine – OHCHR Reports. Kättesaadav: https://www.ohchr.org/en/countries/enacaregion/pages/uareports.aspx (29.04.2019).
199. Oliver, C, Fontanella-Khan, J. jt. EU sanctions push on Russia falters amid big business lobbying. – Financial Times 16.04.2014. Kättesaadav: https://www.ft.com/content/352f4f5c-c57c-11e3-97e4-00144feabdc0 (29.04.2019).
200. Organization for Security and Co-operation in Europe. Statement by the OSCE High Commissioner on National Minorities on her recent visits to Ukraine, 04.04.2014.

Kättesaadav: https://www.osce.org/hcnm/117175 (29.04.2019).

201. OSCE. An analysis of the human rights findings of the OSCE Kosovo Verification Mission October 1998 to June 1999. Kättesaadav: https://www.osce.org/odihr/17772?download=true (29.04.2019).
202. Pérez-Peña, R. European Countries Recognize Guaidó as Venezuela's Leader, Joining U.S. – The New York Times 04.02.2019. Kättesaadav: https://www.nytimes.com/2019/02/04/world/americas/venezuela-juan-guaido.html (29.04.2019).
203. Posner, E. A. Russia's Military Intervention in Ukraine: International Law Implications. Kättesaadav: http://ericposner.com/russias-military-intervention-in-ukraine-international-law-implications/ (29.04.2019).
204. President of Russia. Address by President of the Russian Federation 18.03.2014. Kättesaadav: http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603 (29.04.2019).
205. President of Russia. Agreement on the accession of the Republic of Crimea to the Russian Federation signed 18.03.2014. Kättesaadav: http://eng.kremlin.ru/news/6890 (29.04.2019).
206. President of Russia. Laws on admitting Crimea and Sevastopol to the Russian Federation 21.03.2014. Kättesaadav: http://eng.kremlin.ru/news/6912 (29.04.2019).
207. President of Russia. Termination of agreements on the presence of Russia's Black Sea Fleet in Ukraine 02.04.2014. Kättesaadav: http://en.kremlin.ru/events/president/news/20673 (29.04.2019).
208. President of Russia. Vladimir Putin answered journalists' questions on the situation in Ukraine 02.03.2014. Kättesaadav: http://en.kremlin.ru/events/president/news/20366 (29.04.2019).
209. President of Russia. Vladimir Putin submitted appeal to the Federation Council 01.03.2014. Kättesaadav: http://en.kremlin.ru/events/president/news/20353 (29.04.2019).
210. Presidend of the Republic of Belarus. President of the Republic of Belarus Alexander Lukashenko answers questions of mass media representatives on 23 March 2014. Kättesaadav: http://president.gov.by/en/news_en/view/president-of-the-republic-of-belarus-alexander-lukashenko-answers-questions-of-mass-media-representatives-on-8348/ (29.04.2019).
211. Rosenberg, M. Breaking With the West, Afghan Leader Supports Russia's Annexation of Crimea. – The New York Times 23.03.2014. Kättesaadav: https://www.rt.com/news/afghanistan-recognize-karzai-crimea-609/ (29.04.2019).
212. Roth, A. Kerch strait confrontation: what happened and why does it matter? – The

Guardian, 27.11.2018. Kättesaadav: https://www.theguardian.com/world/2018/nov/27/kerch-strait-confrontation-what-happened-ukrainian-russia-crimea (29.04.2019).

213. SIPRI. SIPRI Military Expenditure Database - Data for all countries from 1988–2017 in constant (2016) USD. Kättesaadav: https://www.sipri.org/sites/default/files/1_Data%20for%20all%20countries%20from%201988%E2%80%932017%20in%20constant%20%282016%29%20USD.pdf (29.04.2019).
214. Sputnik News. Kyrgyzstan Recognizes Crimea Referendum Results, 20.03.2014. Kättesaadav: https://sputniknews.com/world/20140320188606372-Kyrgyzstan-Recognizes-Crimea-Referendum-Results/ (29.04.2019).
215. State Statistics Committee of Ukraine. All-Ukranian population census 2001 – National Structure. Kättesaadav: http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality/ (29.04.2019).
216. Statement by the Acting Secretary of State, 27.07.1940. Kättesaadav: https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1940v01/d412 (29.04.2019).
217. Stewart, P. H. Ukraine human rights 'deteriorating rapidly'. – Aljazeera 03.12.2014. Kättesaadav: https://www.aljazeera.com/news/europe/2014/12/ukraine-human-rights-201412210270208204.html (29.04.2019).
218. Stimson, H. The Secretary of State to the Ambassador in Japan (Forbes) 07.01.1932. Kättesaadav: https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1931-41v01/d57 (29.04.2019).
219. The Federal Government. German government condemns referendum, 17.03.2014. Kättesaadav: https://www.bundesregierung.de/breg-en/search/german-government-condemns-referendum-453750 (29.04.2019).
220. The Ministry of Foreign Affairs, Republic of Kazakhstan. 346.5 Also In the News... Kättesaadav: http://mfa.gov.kz/en/content-view/346-5-also-in-the-news (29.04.2019).
221. The President of the Republic of Armenia. Today the President of Armenia Held a Telephone Conversation with the President of Russia, 19.03.2014. Kättesaadav: http://www.president.am/en/press-release/item/2014/03/19/President-Serzh-Sargsyan-conversation-with-the-President-of-Russian-federation/ (29.04.2019).
222. The World Bank. GDP (current US$). Kättesaadav: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD (29.04.2019).
223. Tiezzi, S. China Reacts to the Crimea Referendum. – The Diplomat 18.03.2014. Kättesaadav: https://thediplomat.com/2014/03/china-reacts-to-the-crimea-referendum/ (29.04.2019).
224. United Nations. Declarations of Acceptance of the Obligations contained in the Charter

of the United Nations - Admission of States to Membership in the United Nations in accordance with Article 4 of the Charter. Kättesaadav: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=I-2&chapter=1&lang=en (29.04.2019).

225. United Nations. DESA/Population Deivision - World Population Prospects 2017. Kättesaadav: https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population/ (29.04.2019).

226. U.S. Department of State. State Sponsors of Terrorism. Kättesaadav: https://www.state.gov/j/ct/list/c14151.htm (29.04.2019).

227. U.S. Office of the Spokesperson. Fact Sheet: President Putin's Fiction: 10 False Claims About Ukraine 05.03.2014. Kättesaadav: https://2009-2017.state.gov/r/pa/prs/ps/2014/03/222988.htm (29.04.2019).

228. Vlasova, A. Nicaragua recognizes Crimea as part of Russia. – Kyiv Post 27.03.2014. Kättesaadav: https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/nicaragua-recognizes-crimea-as-part-of-russia-341102.html (29.04.2019).

229. Voeten, E. International law and institutions look pretty weak now, but they will matter a lot down the road. – Washington Post 02.03.2014. Kättesaadav: https://www.washingtonpost.com/gdpr-consent/?destination=%2fnews%2fmonkey-cage%2fwp%2f2014%2f03%2f02%2finternational-law-and-institutions-look-pretty-weak-now-but-they-will-matter-a-lot-down-the-road%2f%3futm_term%3d.a5a9f654a750&utm_term=.9c1e24637688 (29.04.2019).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Henrik Mägi,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Mittetunnustamispoliitika Krimmis ja mujal - kas efektiivne meetod rahvusvahelise õiguse rikkumisele vastu astumiseks?“, mille juhendaja on Lauri Mälksoo,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **30.04.2019**